

# ARKA KAPAK

kitap ve kültür dergisi  
arkakapak.com

Yıl:1 Sayı:1

Saatin kendisi mekan, yürüyüşü zaman, ayarı insandır.



S.8

## İnceleme

Feridun Andaç, Kemal Bilbaşar'ı yazdı

S.16

## Dosya

Saatleri Ayarlama Enstitüsü

S.22

## Söyleşi

Enis Batur



“

# Erdem Yayınları ile Okumak Yeni Bir Yolculuğa Çıkmaktır

”



Savaş Ş. Barkın'dan  
Neyet Ertaş Özorio  
bir deneme.



Sadık Yemni'den  
fantastik bir roman.



13 öykücülerden kendi  
şarkılarının öyküsü.



[erdemyayinlari.com](http://erdemyayinlari.com)

[f /erdemyayingrubu](https://www.facebook.com/erdemyayingrubu)  
[i /erdemyayingrubu](https://www.instagram.com/erdemyayingrubu)

Dağıtım: Sedir Yayınları A.Ş.  
Telefon: 0212 486 34 00

# ARKA KAPAK

kitap ve kültür dergisi

Sayı: Ekim 2015  
Ayda bir çıkar  
arkakapak.com

## İmtiyaz Sahibi

Libronet Bilgi Hizmetleri ve Yazılım San. Tic. Ltd. Şti. adına  
Mehmet Ali Çalışkan

## Yayın Yönetmeni

Yunus Emre Tozal  
yunus@emre.tozal@libronet.com

## Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Erkan Simşek  
erkan.simsek@libronet.com

## Editör

İsa Karaaslan  
isa.karaaslan@libronet.com

## Yayın Kurulu

Erkan Simşek, Yunus Emre Tozal, İsa Karaaslan, Cemil Özen  
Zahid Yıldırım, Murat Çiftçi, Hatice Yalçın, Ümit Yaşar Özkan

## Görsel Yönetmen

Zahid Yıldırım

## Kapak İllustrasyonu

Onur Erler

## Kurumsal İletişim ve Reklam

Eray Kanaat  
0530 176 19 44  
eray.kanaat@libronet.com

## Dağıtım

Semih Gülsüren  
0530 176 79 45  
semih.gulsuren@libronet.com

## Basım Yeri

Ümit Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.  
Litros Yolu Gümüşsuyu Cd. 2, Matbaacılar Sitesi  
Z/A 6 Topkapı İst.  
Matbaa Sertifikası No: 180 84

## Yazı Göndermek İçin

Yazılarınızı "editor@arkakapak.com" adresine gönderebilirsiniz.

## Yönetim Yeri

Arka Kapak Papersense'in yayımdır.

Altunizade Mah. Kısıklı Cad. Aköz İş Merkezi No:14 B Blok D-6 (PK: 34662)  
Üsküdar - İstanbul

## İç Hakkı Saklıdır.

Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamda  
dahil olmak üzere çoğaltma hakları Libronet Bilgi Hizmetleri ve Yazılım San. Tic. Ltd.  
Şti.'ye aittir. Yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

 papersense

1965-1980 X  
1980-2000 Y

"Okumak, insanın bilmediği şeyleri öğrenmesidir" der Ahmet Mithat Efendi. İyi okumak; idrak ederek okumak temelde dünyaya karşı bir tavır alıştır; hem seçim yapmak hem de muhalefet etmek anlamına gelir. Belki de her zaman ve herkes için okumak, sadece, dünyanın dizginlenmeden kayıp gidişi tarafından baştan çıkarılmamak ve mahvolmamak için, gözleri bir noktaya dikmekten başka bir şey değildir. Ya da bilindiği gibi, karşı konulamaz, aman vermez bir isteğin dürtüsünü ertelemektir. A. Baricco'nun belirttiği gibi, okumak eşsiz bir merhemdir. Pencerenin zorla kabul ettirmek istediği sürekli değişen, hayal meyal seçilebilen görüntü selinden kaçmak için, satırların küçük dönemeçlerinde gözün, güvenilir ve kestirme bir yol bulması gibidir, işiten bir kulağın duymak istediği sese götürür; gören bir gözün ufuk hizasını belirler.

İngiliz yazar ve koleksiyoncu Charles C. Colton, "Bazıları düşünmek için okur, bazıları yazmak için, bazıları konuşmak için" derken, okumanın gerekliliklerini debelirtiyor. Okumak, en temelde insan zihninin üreteceği muhalefet metotlarını ortaya koyacağından, her okuma biçimi, yeniyi ümitler doğurur. Okumak, insanın hapsediği sarmalın dışında bir dünyanın mümkün olduğunu fısıldar.

iki yıldır fikren pişme aşamasındaki Arka Kapak, işte böyle bir dünyadan kopup geldi. Artık her ay siz okurların huzuruna çıkacak. Bir derginin ilk sayısı her zaman özeldir. O derginin emekçilerinden ilk sayı avcılarına, meraklı okurlardan yayın dünyasının kendisine, herkes o ilk sayıya başka bir nazarla bakar. Heyecana ortak olur.

Arka Kapak'ın ilk sayısı da duyduğumuz büyük heyecana tekabül edecek bir kitapla, Saatleri Ayarlamak Enstitüsü ile okurunu selamlıyor. Dosyamızda sadece bu romanı değil romanın müellifi Tanpınar'ı da yine, yeniden yazmaya giriştik. Tanpınar, Türkçenin hem dil hem edebiyat olarak bir aşamadan başka ve üst bir aşamaya geçişini simgeliyor. Bu geçiş ve dönemi Enis Batur ile de konuşup tarihe not düşmek istedik. Gelecek sayılarda görüşmek üzere...

Arka Kapak

## ARKA KAPAK

kitap ve kültür dergisi

İÇİNDE NE VAR?  
YIL: 1 / SAYI: 1

# 6

İLKERASLAN  
HAYATINIZI YENİDEN  
ÜRETMEZ MÜMKÜN  
OLSAYDI?

# 8

FERİDUN ANDAÇ  
HER ZAMAN ve DAİMA  
KEMAL BİLBAŞAR

# 10

YUNUS EMRE TOZAL  
İKİ KALAS BİR HEVES  
HALDUN TANER

# 12

ELİF KURT  
ZAMANSIZ ve MEKÂNSIZ BİR KÜTÜPHANE  
BABİL KİTAPLIĞI

# 14

ESRA KARTAL SOYSAL  
EVİMİN EVRİMİ

DOSYA

# 16

A. YAVUZ ALTUN  
İSA KARAASLAN  
CEMİL ÜZEN  
ŞUKÜFE KONSTANTİNEVİ  
SAATLERİ AYARLAMA ENSTİTÜSÜ  
AHMET HAMDİ TANPINAR

# 22

BEN SUSUYORUM, NEREDE  
SU BULURSAM İÇERİM.  
NEREDE BENİ BESLEYEN  
BİR ŞEY VARSA ONA GİDERİM..  
ENİS BATUR

# 30

M. ALİ ÇALIŞKAN  
ÖZGÜR İRADEYİ  
REDDETME  
ÖZGÜRLÜĞÜ VAR MI?

# 32

MEVLÜT ÜÇPUNAR  
YORGUNLUK  
TOPLUMU

# 33

AYŞEGÜL TOZAL  
YENİ BİR BAŞLANGIÇ  
EMEKLİLİK

# 34

İSKENDER GÜMÜŞ  
İSTANBULDA  
YAŞANMAK

36

İNFOGRAFİK  
TÜRKİYE KİTAP  
OKUYOR

38

EKREM SAKAR  
FUZULİ  
NE DEMEK İSTEMİŞ?

40

SAMET ALTINTAŞ  
KURULUŞ TAMAM DA  
YA KURTULUŞ?

43

ERKAN ŞİMŞEK  
BİR YANGININ  
KÜLÜNÜ YENİDEN  
YAKIP GEÇMEK

44

NİHAL YORMAZ  
FRANSA MİLLİ  
KÜTÜPHANESİ

46

ÇİZGİ ROMAN  
NEDEN FRANSA?

52

ALPEREN ÖZKAN  
YAYINCILIGIN BİLİŞİM  
TEKNOLOJİ  
DÜNYASINDAKİ YERİ

54

İSHAK ARSLAN  
KİTABIN KİYAMETİ

56

PAUL MASON  
E-KİTAPLAR OKUMA  
BİÇİMİMİZİ  
DEĞİŞTİRİYOR

58

ÇOCUK EDEBİYATI  
ÜMİT YAŞAR ÖZKAN

64

NİDA NEBAHAT  
NALÇACI  
HALİL İNALCIK  
100 YAŞINDA

66

ETKİNLİK GÜNLÜĞÜ  
TUZLU SUYU  
YENİDEN KEŞFETMEK

67

ABDULLAH RIDVAN  
CAN  
SADECE EĞLENCE  
DEĞİLDİR SINEMA

68

PERDE  
AMY

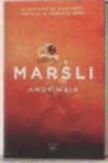
70

KİTAPVİTRİNİ  
ONE ÇIKAN 11 KİTAP

72

GERAY GENÇER  
ZAMANIN RUHUNU  
TASARLAMAK

# YAZ AYLARINDA KLASİKLERİ OKUDUK.



Marslı  
Andy Weir



Zamanın Kısa Tarihi  
Stephen Hawking



Bülbülü Öldürmek  
Harper Lee



Türklerin Tarihi  
İlber Ortaylı



1984  
George Orwell

Online kitap pazarı tatil ve yaz kampanyalarının etkisiyle geçen senenin sonbaharı gibi canlı bir dönemi geçirdi. Kitapseverler yazın kolay okunan romanları ve tüm zamanlarda çok satan klasikleri tercih ettiler. Online kitap alışverişinde sepet ortalaması 70 - 80 TL aralığında seyretti, sepetlerde ortalama 5 kitap bulunuyordu.

Kitapseverlerin en çok tercih ettiği yayınevleri **Can Yayınları** ve **Yapı Kredi Yayınları** idi, ancak çok satanlar listesinde bu yaz **Marslı** sürprizi vardı. Özel kampanyaların da etkisiyle Marslı sene boyunca listelerin üst sırasında bulunan **Can** klasiklerinin arasında girmeyi başardı ve yaz boyunca birinci veya ikinciliği kaptırmadı. İlk 25 kitaplık çok satanlar listesine baktığımızda güncel romanlar ve klasikler ağırlıktaydı, öteyandan ikinci sırada bulunan **Zamanın Kısa Tarihi** ile listeye en sondan giren **İncognito** bilim kitapları bu yazın sevindirici olan diğer sürprizlerindendi.

Bu yaz online alışveriş tercih eden yaş aralıklarına baktığımızda yine 25-34 yaş aralığını ağırlığı oluşturduğunu görebiliyoruz. Ancak sene boyunca bu yaş aralığı %40 bandında olmasına rağmen, yaz aylarında kampanyalarının etkisiyle %50 bandına yükselmiş oldu. %3'lük yaş 65+ online kitle ise pazarmı başta olarak yerini koruma-ya devam etti.

İller göre dağılıma baktığımızda ise **İstanbul**, **Ankara** ve **İzmir** illeri genel ekonomideki ağırlıklarına oranla kitap alışverişinde de cironun %70'ini oluşturdular. Ancak yaz aylarında tatilci kesimin kitap alışverişine yaptıkları katkıyı düşünürsek büyük illerin paylarının dönemsel olarak arttığını da hesaba katmamız gerekiyor.

\* Sayısal veriler **babil.com** verisi ve yayınevi cımları interpolasyon sonucu elde edilmiştir.

## HAZİRAN - TEMMUZ - AĞUSTOS ÇOK SATANLAR

- 1 Marslı
- 2 Zamanın Kısa Tarihi
- 3 Bülbülü Öldürmek
- 4 Türklerin Tarihi
- 5 1984
- 6 Küçük Prens
- 7 Sineklerin Tanrısı
- 8 Kürk Mantolu Madonna
- 9 Hayvan Çiftliği
- 10 Konstantiniye Otel
- 11 Yüzyıllık Yalnızlık
- 12 Kafamda Bir Tuhaflık
- 13 Esrarengiz Balçık
- 14 Yabancı
- 15 Pi
- 16 Solfe'nin Dünyası
- 17 Simyacı
- 18 Fakat Müzeyyen Bu Derin Bir Tutku
- 19 Tutunamayanlar
- 20 Kırmızı Pazartesi
- 21 İçimizdeki Şeytan
- 22 Gizemli Orman
- 23 Cümürlük Hayatlar
- 24 Fi
- 25 Incognito - Beynin Gizli Hayat

### HAZİRAN - TEMMUZ - AĞUSTOS İLK 25 İL -BİNDELİK CİRO PAYI

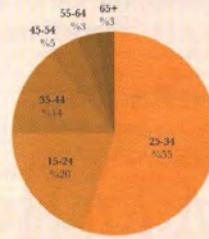
|    |            |     |
|----|------------|-----|
| 1  | İstanbul   | 480 |
| 2  | Ankara     | 172 |
| 3  | İzmir      | 69  |
| 4  | Bursa      | 32  |
| 5  | Antalya    | 21  |
| 6  | Adana      | 16  |
| 7  | Eskişehir  | 13  |
| 8  | Kocaeli    | 12  |
| 9  | Konya      | 11  |
| 10 | Kayseri    | 10  |
| 11 | Gaziantep  | 8   |
| 12 | Manisa     | 8   |
| 13 | Denizli    | 7   |
| 14 | Erzurum    | 7   |
| 15 | Samsun     | 7   |
| 16 | Mersin     | 7   |
| 17 | Balıkesir  | 7   |
| 18 | Diyarbakır | 7   |
| 19 | Muğla      | 6   |
| 20 | Sakarya    | 6   |
| 21 | Aydın      | 6   |
| 22 | Tekirdağ   | 5   |
| 23 | Trabzon    | 5   |
| 24 | Hatay      | 4   |
| 25 | Zonguldak  | 3   |

### HAZİRAN - TEMMUZ - AĞUSTOS ÇOK SATAN E-KİTAPLAR

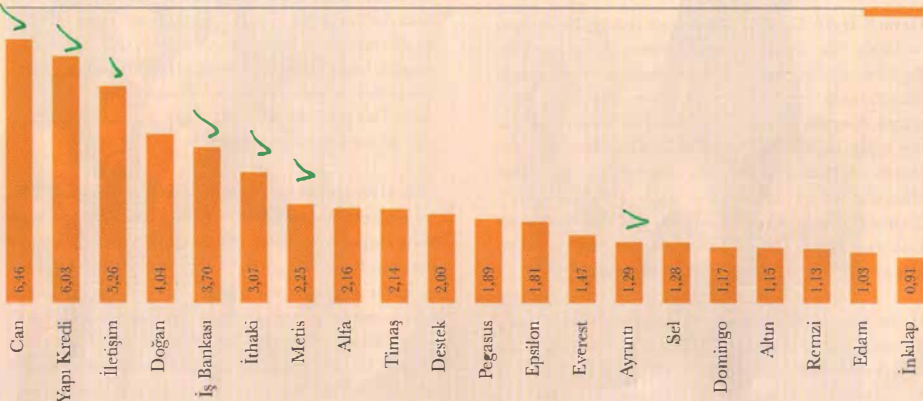
- 1 Dönüşüm
- 2 1984 ✓
- 3 Küçük Prens
- 4 Hayvan Çiftliği
- 5 Kimsenin Bilemeyeceği Şeyler
- 6 Algorizmalar
- 7 Hz. Muhammed'in Hayatı
- 8 Cahillikler Kitabı I
- 9 Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı
- 10 Karatay Diyeti



### HAZİRAN - TEMMUZ - AĞUSTOS YAŞ ARALIĞI CİRO PAYLARI



### HAZİRAN - TEMMUZ - AĞUSTOS EN ÇOK SATAN İLK 20 YAYINEVİ - CİRO PAYLARI



# HAYATINIZI YENİDEN ÜRETMEYİZ MÜMKÜN OLSAYDI?

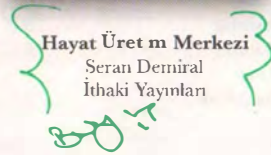
İlker Aslan

“Türkiye edebiyatında ütopya/distopya örnekleri fazla değil. Bunun bir sebebi de böyle bir yazın geleneğimizin olmaması olabilir.”

Daha önce çocuk/gençlik kitaplarıyla tanınan Seran Demiral bu sefer, İthaki Yayınları'ndan piyasaya çıkan bilimkurgu türünde yazdığı bir romanla okuru selamlıyor: Hayat Üretim Merkezi. “Yaşadığınız hayattan sıkıldınız mı? Meslek seçiminizle ilgili kafanızda soru işaretleri mi dolaşıyor? Her yılbaşı geldiğinde hayattan ikinci bir şans mı umuyorsunuz? Her şeye baştan başlamak isteyip, kendinizde yeterli cesareti bulamamaktan mı yakınıyorsunuz? Biz size ihtiyaç duyduğunuz cesareti vaat ediyoruz!” diye başlayan roman, okuru okudukça sürükleyici bir dünyanın içine sokuyor. Bu dünyada kahramanlar kendi hayatlarını kendileri üretiyor. Her kahraman kendisine, kendi alternatif dünyasını yaratırken, sautlar ilerledikçe hem romandaki kahramanların hem de onlara paralel olarak okurun kafası karışmaya başlıyor. İnsanın var olduğu her yerde problemlerin de var olacağını bilen yazar, belki de okura romanı okudukça kendisini sorgulatmaya başlıyor: Hayallerin hayat olduğu bir dünyada ne kadar ilerisini hayal edebilirsiniz?

Hayat Üretim Merkezi, bir ütopya olduğu kadar aynı zamanda bir distopya örneği olarak da görülebilir. Yeniden üretilen hayatlar, kahramanları kendi ütöpik dünyalarında var ederken, beklenmedik gelişmeler, gerçek dünyada yaşanan olaylar ve neredeyse iki dünyanın iç içe geçmesi, bu yeniden üretilen hayatların var olduğu dünyanın samandan daha zorlu bir uzam olduğunu gözler önüne serer. Ünlü bilimkurgu filmi Matrix'te, filmin iki ana karakteri arasında geçen bir konuşma, Hayat Üretim Merkezi'ndeki kahramanların kafa karışıklığını da anlatır niteliktedir aslında.

Hayat Üretim Merkezi'ndeki kahramanlardan bazıları da gerçek dünyaya dönmek ve kaldıkları yerden hayatlarına devam edebilmek isterler ancak artık ne geldikleri yer bıraktıkları gibidir ne de bırakmak istedikleri yer



onları olduğu gibi bırakacaktır. Bir hayatı yeniden üretmenin verdiği haz, başlarda bütün kahramanlara cazip gelse de hayallerinin sınırsızlığı ve üretimlerine yardımcı olan güçleri onları hiç de düşünmedikleri ve beklemedikleri bir noktaya taşır. Kendi dünyalarında kendilerinin hem tanrısı hem de oyuncusu olan kahramanlar, başka tanrılarla karşılaştıklarında ise ne yapabileceklerini tahmin edemezler. Hayat Üretim Merkezi, sadece bir üretimin değil aynı zamanda ciddi bir tüketimin de merkezi olur aslında.

Öyle ki roman salt bir bilimkurgu eseri olmanın ötesinde, bir toplumsal yapı analizi de sunuyor okura. Arka kapakta da vurgulandığı üzere, “Dünyayı üretmek için kendini üretmek lazım” diyen Demiral’ın işaret ettiği konu her ne kadar gerçeküstü bir zemine kurulu olsa da günümüz dünyasının bir aynası olmaktan da çok uzak değil. Farklı yorumlamalara da açık olan roman, kendi alanında önemli bir işi şimdiden başarmış durumda. Gerisi, ütopyalardan korkmayan cesur okurlara kalmış. ■

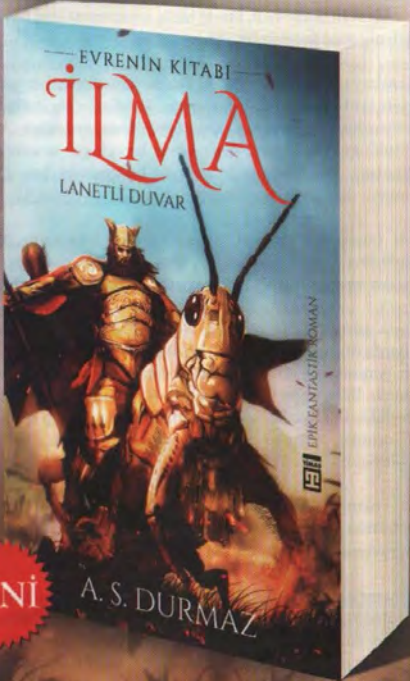
# Türk Edebiyatının İlk Epik Fantastik Roman Dizisi

— EVRENİN KİTABI —

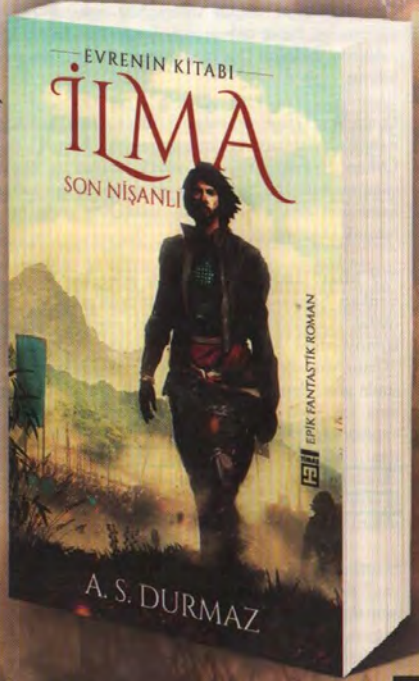
## İLMA

Önce şaşıracak, ardından beğeniyle ve sonra da gururlanarak okuyacağınız,  
fantastik romanlarının tüm öğelerini hatta fazlasını içeren kurgusuyla  
Türk edebiyatının öncü epik fantastik roman dizisi İLMA sizlerle...

İLMA-Lanetli Duvar



İLMA-Son Nişanlı



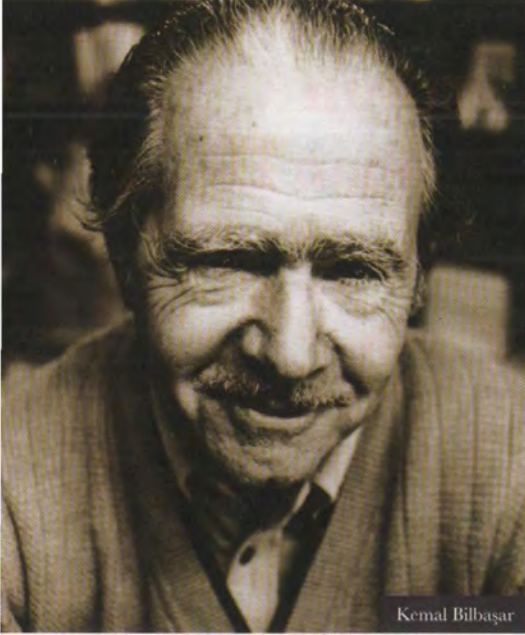
YENİ

A. S. DURMAZ

A. S. DURMAZ



iyi ki kitaplar var...



Kemal Bılbaşar

# KEMAL BİLBAŞAR

## HER ZAMAN ve DAİMA

Feridun Anlaş

### Bılbaşar'ın sözleri şöyle başlıyordu:

“Yüreksizsin işte. Dünyanın en kolay işini aklına sığdırı-mıyo'sun.” O da, şöyle devam etmişti buna; “Bak Ali Çavuş, seni anlatıyor bu kitap!”

İşte beni burada durdurmuş, Ali Dayı'ya bununla “taş atmak” istemişti.

Bazen, onunla kedi fare oyunu oynardı. Kızardı, ama öfkesini belli etmez, işi ironiye vururdu.

Şantiye, Kasaba ve orada yaşadıklarımız Bılbaşar'ın roman coğrafyasını andırıyordu biraz da. Bir derenin kenarındaki mezbaha, ötesindeki kereste atölyesi, daha ilerideki istasyon...Ve elbette ki karsal kesim insanla-rı...Orman bölgesiydi, bir de savaş artıklarının dağ bayır eşelenip toparlandığı bir yer...

Kasabaya su getiriliyordu. Açılan su kanallarını her gün adımlayıp işçileri puantajlayıp kendimi okumalara veriyordum. Bılbaşar'ın Yeşil Gece'sinin ardından Ay Tutulduğu Gece'yi de gene böyle bir git-gel sırasında okumaya başlamış, gelip o çay bahçesinde her iki romana dair notlar yazmışım.

Adı büyüleyici gelmişti bana. Necati Cumalı'nın Ay Büyürken Uyuyamam'ını da aynı günlerde okuyunca, kasaba topografyası daha bir gözümde anlam kazanmıştı.

Taşra gerçekliğinin romana/öyküye yansımaları 1930'lu yıllarda öne çıkar. Özellikle de Anadolu'dan çıkan yazarlar yaşadıkları coğrafyanın insan-doğa gerçekliğine yönelir. Bılbaşar ve Cumalı bu yönde öncüdür diyebiliriz. Özellikle Bılbaşar'ın öykü ve romanlarında ele alıp işlediği sorunlar, anlatılarında yer alan yalın gerçekçi bakış etkileyici bir kaynaktır.

Sizi okurken sorgulatan bir bakışla donattığı gibi, toplumsal gerçeklerle yaşanan yer/coğrafyaya dönük kavrayışınızı da başka bir boyuta taşır.

Bılbaşar'ın anlatımındaki yalınlıkla birlikte kasaba/taşra insanının gerçekliğine bakışı etkileyiciydi. Hatırlarım, yazdığı bazı pasajları defterime not etmiş; ben de yaşadığım bu kasabayı nasıl anlattım diye yazı denemelerine yönelmiştim. O dönem yazdığım mektuplarda hem

Kemal Bılbaşar benim yazarlarımdandır. Bunu başta söyleyeyim. Bizim tatlı su aydınları hemen burun kıvrı-caklardır, eminim! Çünkü çoğunun okumadığım az çok bilirim.

Onun Yeşil Gölge romanıyla Sarıkamış İlçe Halk Kütüphanesi'nin raflarında karşılaşmışım. Kemal Tahir'i, Orhan Kemal'i, Yaşar Kemal'i okuyan o ilköğrencilik çağının delilişiği, bu romanı da çekip almıştı raftan ve kasabanın orta yerindeki çay bahçesine geçip nefesini tutarak okumaya başlamıştı.

“12 Mart” askeri darbesi geldi gelecekti. Yazdı. İller Bankası Sarıkamış Su İşçileri Şantiyesi'nde “yaz işçisi” olarak puantörük yapıyor, yemekhancenin işe işlerini kotarıyordum. Ama asıl işim okumaktı. Şantiye şçimiz “Uzun Muzaffer” kalender biriydi. Akşamları rakı sofrasında gözü hep beni görmek isterdi. “Aslanımsın, içme, ama tat. Ben keyfinden içmiyorum. En iyisini sen yapıyorsun: Oku, adam olmak için değil, insan olmak için... Memlekette adam çok, insan az,” der, mutlaka okuduğum bir elimdeki/önümdeki kitaptan birkaç sayfa-yı sesli okumamı isterdi. Yeşil Gölge elimin altındaydı o akşam.

Hatırlarım; “36. Sayfayı oku. Madem ki Kars'a bağlı-yız,” derken muzipliği tutmuş, daha ilk satırı okurken, beni durdurmuş, işçi koğuşunun “çavuş”u Ali Dayı'ya da çağırmıştı masamıza. O, bir “Murtaza”ydı benim gözümde. Ama su ustası Mıhralı ve Mıhralı kardeşler onu daha çok bir Nazi çavuşuna benzetilerdi.

okunanlar, hem de gözlenenler iç içe anlatılırdı. Öyle ki Bilbaşar'ın açtığı pencere daha yakın dururdu bana. İnsana bakışı, durum tespiti, anlatıldığı olayın akışı, kişilerin bu olaylar içindeki yeri/durumu; ve elbette ki çevre/-doğa anlatımları kayda değerdi benim için.

Onun roman ve öykülerine doğru adım adım yürüdüğünüzde bir yurt coğrafyası gerçekliğiyle yüzleşirsiniz. Ege'den başlar Bilbaşar; Menderes ovasından yola çıkar, dahası o yörenin dağına taşını, börtü böceğini, insanının durumunu, oralarda süregelen geleneksel yaşamın izlerini derinlikli bir bakışla anlatırlarına yansır.

Kuşkusuz bir çetele tutmaz. Ama dönüp Başka Olur Ağaların Düğünü'nü okuduğunuzda gözünüzün önünde canlanıveren Menderes Ovası'na günneyi aklınıza koyarsınız. Orada okuduklarınızı görmek değil, bir yurt coğrafyasının nasıl anlatılabildiğinin tözüne yakın durmak; belki de yazmak/hissetmek ve duyumsamak için bir yerin anlatıcısının bakışına tutunma isteğidir sizi yola çıkaran.

Şunu yineleirim sıklıkla; bir ülke edebiyatı yerel ve bölgeselle beslenebilir ancak. Evrenselciler siz oradan varabilirsiniz. Bir yazarın yazdığının da kimliğidir bu; yerin rengi, doğası, insanı, gerçekliği... Yereli, bölgeseli, ulusalı kuramadan evrensel bir dili yakalayamazsınız.

İşte Kemal Bilbaşar bize bunu gösterebilen ender yazarlarımızdandır. Anlatığı salt taşra/kasaba, kırsal kesim gerçekliği değildir; yerelde, bölgeselde yaşananların tümüdür. Oradaki insandır, doğadır, geleneksel yaşamın renkleridir, yaşanan sorunların neden ve niçinleridir.

Bir yer tanımanın yordamını bize veren edebiyatın nasıl kurulabildiğine dair de ipuçları sunar Bilbaşar.

#### Nasıl mı?

Okuyun Cemo ile Memo romanlarını bugünün Güneydoğu gerçeğinin ipuçlarını orada görün... Kölelik Dönemci Anadolu coğrafyasının neleri içerdiğini, oluşan çokkültürlü bir toplumun dokusunun nelerden nasıl gelip biçimlendiğini anlatır size. Hatta bugün yaşadığı-

mız birçok sorunun da ipuçlarını oralarda bulursunuz eminim.

Edebiyatçıların bakışı, anlatımı insanlığın tarihine ışıldak gibi yansır. İşte Bilbaşar, bu dönemde size, bir yere/insana nasıl bakmak, anlatmak gerektiğinin de ipuçlarını verir.

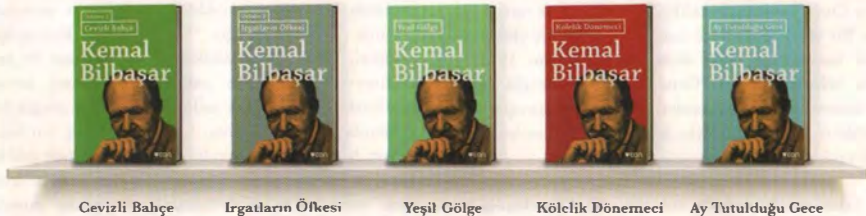
Anadolu'dan Hikâyeler'ini (1939) onun anlatısının başlama noktası kılsak eğer; Denizin Çağırışı'yla (1943) romana yönelişi edebiyatımız için etkileyici bir kaynak yaratmaya da adımıdır aynı zamanda. Bilbaşar, varoluşçu izler taşıyan bu romanıyla benzersiz bir başyapıt ortaya koymuştur gençlik döneminde.

Kemal Bilbaşar, edebiyat duygusunu/bilincini yurt ve insan gerçeklerine yönelterek yazan; bizlere bunu da 1940'lı yıllardan beri taşıyan bir yazar. Yeniden okurla buluşmasına kapı aralayan Can Yayınları iyi bir adım atıyor hence. Ardı ardına öykülerini iki kitap olarak (Cevizli Bahçe, Irgatların Ökresi) yayımlaması, bunların yanına da nicedir ortada olmayan Ay Tutulduğu Gece, Yeşil Gece, Bedoş ve Zühre Ninem romanlarını eklemesi anlamlı geldi bana.

Yıllar önce, Erdal Öz'le konuşmalarımız sonrasında gündeme gelmişti Bilbaşar'ın yapıtları. İlk adımı da atmıştı Öz. Şimdi de devamı geldi, hem de yeni bir tasarımla ve sunumla.

Samim Kocagöz, Fakir Baykurt, Necati Cumalı, Talip Apaydın okurla buluştu yeniden. Ama bekleyenlerin de olduğunu hatırlamak isterim; bir Zeyyat Selimoğlu, Muzafer Buyrukçu ve o kuşaktan daha niceleleri "iyi yayıncı"ların dönüp yapıtlarına bakmalarını bekliyor.

Bir yazarı taşıyandır yayıncı. Onu okuruyla buluşturan. Bu nedenledir ki ülkemiz ve okurumuz okuyan/düşünen/ izleyen/soran/soruşturan/araştıran meraklı yayıncılar istiyor artık. Böylece hem bu kitap kirlenmesinin önü alınabilecek hem de ötemizdeki iyi yazarların okurla buluşması sağlanacaktır. ■



Cevizli Bahçe

Irgatların Ökresi

Yeşil Gölge

Kölelik Dönemci

Ay Tutulduğu Gece



Haldun Taner

## İKİ KALAS BİR HEVES HALDUN TANER

Yunus Emre Tozal

1950'li yıllara doğru dünya edebiyatındaki örnekleriyle yan yana konabilecek nitelikte ürünler ortaya koyacak kadar gelişmiştir. Eleştirmenler, öykü yazımında, özgün bir ses yakalayabilmenin önemine dikkat çekerek. Ömer Seyfettin ve Halit Ziya ile birlikte anılan Hüseyin Rahmi'nin de yapıtlarında geleneksel edebiyatın etkisini ve mizahi anlatım tarzını görebiliriz. Sonraki dönemlerde Haldun Taner, Fahri Cemalettin ve Osman Cemal Kaygılı'da da mizahın hayatla olan saf ilişkisini görmek mümkündür. Haldun Taner, bu isimlerin arasında özellikle sıyılmıştır, belirgin üslubuyla Türk edebiyatına kısa ama bir o kadar etkili öyküler armağan etmiştir. 1950'li yılların az ama nitelikli eser üreten isimlerinden biridir Haldun Taner... Eserleri birçok dile çevrilen, yurt dışından birçok ödül alan, Türk hikâyecilerini dünya edebiyatında başarıyla temsil eden Haldun Taner, dönemin en yetkin öykücülerindendir. Düz yazılan, öyküleri, tiyatroculuğu ile Haldun Taner, bugün Kadıköy meydanındaki tiyatronun önüne tekabül eden alelade bir isimden çok daha ötesidir; bir okuldur adeta... Kısa öykü ve oyun metinlerinde özgün eserler ortaya koymuş, hemen her öykü kitabı ödüllere layık görülmüş, ismini hem ülkemizde hem dünyada duyurmayı başarmış bir yazardır.

Bir edebiyat türü olan öykü türünün, Türk edebiyatında tanınması ve sevilmesinde, dünya edebiyatında olduğu gibi gazete ve dergilerin önemli payı olmuştur. Amerikan edebiyatında Edgar Allan Poe, Fransız edebiyatında Stendhal, Balzac, Flaubert, İngiliz edebiyatında Dickens, Rus edebiyatında Puşkin, Gogol, Tolstoy, Dostoyevski ve Çehov, yaşadıkları dönemlerde dergilerde yazan önemli isimlerdir. Edebiyatımızda özellikle 1850 ve 1900'ü yılların başında gelişen tefrika şeklinde öykü yayınlama biçimi, edebiyata hem bir okur kitlesi kazandırmış hem de öykünün gelişmesine zemin hazırlamıştır. Gazete ve dergilerde yayımlanan ilk örneklerde kaçınılmaz olan birçok eksiklik, zamanla fark edilmiş ve özellikle Milli Edebiyat dönemi olarak anılan 1910'lardan sonra Halit Ziya ve Ömer Seyfettin'e atıldığı eleştirmenlerce tartışılmıştır. Bir yönüyle özellikle baulı biçimde öykücülüğümüzün mesafe kat ettiği söylenebilir. Nitekim 1911 yılında Selanik'te çıkan "Genç Kalemler" dergisi ve diğer dönem dergilerinde, şairlerin şüpheyle farklı arayışlara yöneldikleri, roman ve öyküde ise sosyal meselelere eğildikleri konuşulmuştur.

Milli Edebiyat döneminde sade bir dille Anadolu'ya kendi sosyal meselelerimize eğilen öykücülüğümüz,

Haldun Taner, yaşamı boyunca edebi türlerin çoğuna ilgi göstermiş ve ilgilendiği türlerde de başarılı olmuştur. Yazarın bu başarıya ulaşmasında titiz çalışmasının payı büyüktür. Gerek öykülerinde gerek oyunlarında Haldun Taner'in hiç şüphesiz en önemli tarafı, geniş bir kültürel birikime sahip olması ve bu kültürel birikimi en iyi şekilde kullanmasıdır. Haldun Taner öykülerine genel olarak baktığımızda, karşınızda ilk önce toplumsal yaşamda öne çıkan aksaklıkları ve mizahi unsurları görürüz. Taner'in örneğin "Yalıda Sabah" kitabındaki öyküleri,engin kültür birikimini de yansıtan ve her düşünceye saygı duyan anlayışını da ortaya koyan öykülerdir. Üslup olarak sade, içerik olarak zengin bir anlatımla yazabilen Taner, bir taşla iki kuş vurmaya çalışır; hem insan hayatındaki güzelliklerin fark edildiğinde hayatın renginin değiştiğini anlatır hem de aynı anda yaşanan an'a odaklanarak okuyucuyu pusuda bekletir. Okuyucu karşısına ne çıkacağını tahmin

edemez, kendisini Taner'in anlatımına vererek âna kapmıştır. Taner, bir nakış gibi günlük gerçekleşen olayları öykülerine ustaca yedirir, çalışkandır. Taner, çalışkanlığını ve edebiyata olan tutkusunu 1984'de Milliyet'e yazdığı bir yazıda şu sözlerle ifade etmiştir:

*"Tiy bir edebiyatçı olmak için bir ömür yetmiyor. Bunun için 4-5 ömür lazım. Eğer olsaydı hepsini buraya adanmış."*

Haldun Taner'in öykü serüveni uzun bir dönem (1949-1983) yayılmıştır, 49'dan 83'e kadar yayınladığı öykülerde Haldun Taner, işlenmemiş konuları kendine has konuşma dili gibi anlatımıyla bizim insanımızı ve toplumumuzu yansıtacak kaygısıyla kaleme almıştır. Öykülerinde yabancı sözcüklere rastlanmakla birlikte, okuyucu öyküleri anlamakta zorlanmaz, çünkü okuyucu öyküde kendi kıssasına odaklanabilir, kendi hayatını ve hayatına dair kesitleri bulabilir. "Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu" adlı öykü kitabı, 1953 yılında New York Herald Tribune öykü ödülünü almıştır.

Haldun Taner, düz yazılarında çizdiği portrelerle okuyucuya zamanın değerlerini sorgulatar; birey-toplum ilişkisini irdelleyerek bireyin toplumdaki yerini ve bireyin toplumu yönlendirmesi üzerinde durur. Toplum ve birey hayatının aksayan yanlarını mizah unsurları kullanarak anlatan, toplumun giderek artan arada kalmışlığını gösteren Taner, eski ve yeni yaşam biçimlerine alışmaya çalışan insanların hayatına odaklanmaktan çekinmez. Toplumda giderek itilmiş, geri plana atılmış bir kesim oluşurmasında, Anadolu'dan gelen göçlerle oluşan "sonradan görme" zenginlerin yaşamlarını, toplumun farklı kesimlerinden seçtiği farklı insan yapılarının tutarsızlıklarını, çelişkilerini ve ikiye bölünmüşlüğüne açık bir şekilde ve esprili bir dille anlatır. Toplumun hiç söylemeyen, yansıtılmaktan çekilen durumlarını insanların kendilerine ayna tutarak bakmalarını ve kendilerini en gerçek yüzleriyle görmelerini önemser. Çünkü Haldun Taner, insanın bizzat kendisine, ruhuna yani zihni gelişiminin ve benliğinin farkına varmasının en büyük görevi olduğunun bilincindedir. Bu yüzden öykülerinde arka

“Toplunun eksik, aksak, çürük, sarsılmış, bozuk, farklı yamalarını; düzensiz, karmaşık, yitik karakterlerle yansıtan Taner'in öykülerini ve tiyatro oyunlarını okuyanlar, bu metinlerde bazen kendilerini bazense çevrelerindeki herhangi birini görürler.

planda yer alan çelişkiler ve karşıtlıklar bulunur, özellikle içinde İstanbul'un geçtiği öykülerinde insanların uyumsuzluklarını, düşüncelerini, dramlarını ve yaşamlarını katarak Batıyla ve Doğuyla harmanlanan İstanbul'un öykülerini yazmıştır. Toplumun eksik, aksak, çürük, sarsılmış, bozuk, farklı yamalarını; düzensiz, karmaşık, yitik karakterlerle yansıtan Taner'in öykülerini ve tiyatro oyunlarını okuyanlar, bu metinlerde bazen kendilerini bazense çevrelerindeki herhangi birini görürler. Kendilerini özdeşleştirdikleri bu karakterlerin çelişkilerini adeta kendileri de yaşarlar.

Özellikle öykülerinde, tiyatro oyunlarında ve gazete yazılarında insana değer vermenin, barışı amaç edinmenin, doğruluğun bir insanın kazanabileceği en büyük onur olduğunu anlatmaya çalışan Taner, doğru bildiklerini başkalarına anlatırken ve eleştirirken her zaman arı ve saf bir Türkçe kullanmaya özen göstermiştir. Gördüklerini, alacakaranlıktaki iki martıyı, uzaktan geçen takayı, kıyıda bir böceği ya da parlayan deniz kırlangıcını, ilkökul çocuklarını toparlamaya gelen minibüs şoförünün hareketlerini acele etmeden yavaş yavaş anlatır; okuyucuyu o samimi üslubuyla adeta metnin içine götürür ve zihnindeki sahnelerden birinde rol verir. Bu yüzden öyküyle tiyatro oyunu arasındaki uyumu harikadır, öykülerinde tiyatro metnine doğru çevrilecek sahneler betimler. Nitekim Türkiye'de ilk epik tiyatro denemesi olan Keleşanlı Ali Destanı'nın da yazarıdır Haldun Taner. Kendisini şükranla anıyorum. ■



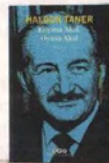
Ayışığında "Çalışkur"



Yalıda Sabah



Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu



Koyma Akıl, Oyma Akıl



Keleşanlı Ali Destanı



# ZAMANSIZ ve MEKÂNSIZ BİR KÜTÜPHANE "BABİL KİTAPLIĞI"

Elif Kurt

• sistematik  
• düzenli

"Ben cenneti hep bir çeşit kütüphane olarak düşlemişimdir."  
J.Borges

Başak Durur

Alıntıya bakacak olursak bir kütüphane, kitap, kitaplık vb. üzerinden bir romantizm yapacağımı zannetmiş olabilirsiniz. Fakat niyetim hiç de -tamam birazcık belki- o yönde değil. Mevzu şu ki, sözün sahibi olan Jorge Luis Borges -muhtakkak ki biraz da başak burcu olmasının etkisi var- oldukça sistematik ve düzenli (ve fakat aslında kaos olan, ki bunu bilahare konuşacağız) bir dizayn ile evreni sonsuz bir kütüphane olarak tasarladı ve edebiyatımıza bu muhteşem hayali mekânı armağan etti. Fakat bu cazibeli kurmaca, seneler geçtikçe, kitap sayfalarından ve zihinlerdeki mekanından taşıdı... Borges'in derlediği fantastik öykü dizisine isim babalığı yaptı. 1941'de yayımlanan Ficciones: Hayaller ve Hikayeler kitabında yer alan "Babil Kitaplığı" öyküsünde şu cezbedici cümleyi kurar Borges: "Kitaplık'ta gelmiş geçmiş kitapların tümünün bulunduğu açıklandığında, ilk izlenim engin bir mutluluktu. İnsanlar el değmemiş gizli bir hazinenin sahibi gibi oldular". Ve o altugen duvarlardan oluşan sonsuz kitaplığı şöyle tasvir eder: Her yanda beşer uzun

raftan toplam yirmi beş raf biri dışında duvarların tümünü kaplamaktadır, raftların yüksekliği, tavandan zemine dir, sıradan bir kitaplığinkini pek aşmaz. Açıkta kenarlardan biri dar bir geçide, ilk geçidin ve ötekilerin tıpkısı bir başka dehlize açılır. Geçidin sol ve sağ yanında iki küçük hücre vardır.

Her biri "boşluk, nokta, virgül ve abece'nin 22 harfinden" oluşan 410 sayfalık eserlerin hiçbirini birbirinin aynı değildir ve Borges tasvirini şöyle detaylandırır: Altugen duvarlarının her birine beş raf düğüktedir, her rafta genel düzenleri tıpkı, otuz iki kitap bulunur; her kitap, dört yüz on sayfadır; her sayfa kırk satırlık, her satır da yaklaşık seksen siyah harftir.

Borges aslında bir mimar ya da bir mühendis değil. Önce bir okur, sonra da fıkra lade bir yazar, kütüphaneci, şair, akademisyen... Borges 1899 yılında Buenos Aires'te doğdu. 1938'de de doğduğu memleketin kütüphanesinde memurluğa başladı. Buradaki işi hafif olan Borges, Ficciones ve Alef adlı kitabında toplanan ünlü hikayeler-

Bey-i T!

Bahretiler?  
Kamuh!  
-Babil Kitaplığı

rini bu zaman diliminde yazdı. Virginia Woolf ve William Faulkner'in eserleri İspanyolca'ya ilk kez bu dönemde Borges tarafından kazandırıldı. Ayrıca yine bu dönemde H. Bustos Domecq takma adıyla dedektif hikayeleri yazdı. Yazınıza konu olan "Babil Kitaplığı" öyküsünü ise Borges, Sur dergisine kitap cleştirileri yazdığı sırada kaleme aldı. Buraya kadar anlatılanlar, başarılı bir yazarın adının bilge arana motorlarına yazıldığı vakit ulaşılabilirce bilgilerciydi. Sıkıntılarla dolu -ve bir o kadar da muhteşemliklerle- hayatı için dahasını edinebilirsiniz. Fakat asıl soru, Borges'i diğer herhangi bir ütopya tasarımcısından, sonsuz bir kütüphane tasarlaması dışında, ayırt eden özellik neydi?

Öncelikle şunu belirtmek gerek, pek çok kimse Babil Kitaplığı anlatısını gerçeküstü kabul etmesine rağmen gerçekdışı olarak algılamadı. Borges, büyülu gerçeklik akımının önemli bir ismi idi. Alçaklığın Evrensel Tarihi adlı eseri bu akımın ilk çalışması olarak kabul edilir. Büyülu gerçekliğin gerçeküstücülük ve fantastiklikten ayrıldığı nokta, düşsel öğeleri, olağandışılığı tamamiyle izah edilemez bırakmamasıdır. Bir başka deyişle, akımda nı iplerine labirentli ve ustaca anlatımlar ile hakim olurken, zihnimize de hitap ederek gerçeği düşe boyar. Ve düşler öyle gerçektir ki okur asla mümkünlerin kıyısından ayrılmaz. Borges bunu öyle ustaca yapmıştır ki kendini ona teslim eden okurun da bu hikayeleri, yazıldığı sayfalarda salt kelime şeklinde bırakmamasına şaşmamalı. Babil Kitaplığı öncelikle Borges'in bir derleme dizisine ismini verdi. Buenos Aires'teki kütüphanenin yöneticisiyken kütüphaneden yararlanmasını bildi, pek çok okuma yaptı. Kendisinin zaten yeterince büyülediği okurlarına, fantastikliğin mürkebbi olduğu kalemlerden derlemeler yaptı. Bu düşsel edebiyatın en kıymetlilerini oluşturan metinleri bir araya getirdi. Her bir kitap için önsöz yazdı. Ve en özel hikayelerinden biri olan "Babil Kitaplığı", seriye ismini vererek İtalyan baskısı ile 1975-85 yılları arasında basıldı.

Ülkemizde de orijinal İtalyan kapak tasarımıyla **Dost Kitabevi** tarafından dilimize kazandırılarak okurla buluştu "Babil Kitaplığı" serisi. İstisnalar dışında, tercüme kaliteleriyle de oldukça keyif verici bir okuma imkanı sunuyor. Özellikle Wells'in Duvardaki Kapısı ve Tomris Uyar'ın tercümesini yaptığı Poe'nun Çalınan Mektup'u, en iyilerinden diyebilirim. 30 kitaptan oluşan seride Wilde, Melville, Kafka, Lugones, Voltaire gibi Borges tarafından seri kapsamında metinleri derlenen ve Dost Kitabevi'nde de dilimize kazandırılan öykücü isimler var. Babil Kitaplığı sadece seriye isim babası olmakla kalmamış elbet. e-Babil Kitaplığı diyebileceğimiz bir çalışma

ile sanal ortamda tam da Borges'in tarif ettiği biçimde canlandırılmış [www.libraryofbabel.info](http://www.libraryofbabel.info) adlı site Amerikalı yazar Jonathan Basile tarafından Borges'ten esinlenerek kuruldu. Muhtemel bütün kitapların yer aldığı Babil Kitaplığı'nı sanal ortamda kuran Basile, öyküdeki tarife uyarak okuru bir görsel gezintiyi çıkartıyor. 410 sayfalık muhtemel kitapların bulunduğu altıgen dehlizlerden oluşan sanal kütüphane biraz karmaşık haliyle. Fakat Borges'in de öykümün sonunda dile getirdiği gibi, bir süre sonra anlam kazanmaya başlıyor: *"Kütüphane sonsuz ve sarmaldır. Bir sonsuzluk yolcusu ondan geçerek hangi yöne giderse gitsin, yüz yıllar sonra aynı ciltlerin aynı bozuk düzeneğe yinelenildiğini görecektir (ve böyle bir yineleniş, yeni bir düzene geçecektir: Biricik Düzen'e). Yalnızlığım, bu sayılı umutla azınlıyor."*

Sadece yazınsal boyutuyla gerçekleştirilmeye çalışılan bir düşünce olarak kalmamış Babil Kütüphanesi. Mimari açıdan da sonsuz altıgenler ve tam merkezinde her şeyi kapsayan noktayı barındıran aynalı ve koridorlu bu tasvirin cazibesine tasarımcıların kapılmamasına şaşırdı zaten. Kitaplığın yapısını inceleyen ve çözümleyen iki çalışma Graphisoft yarışması için hazırlanmıştı. 2001 Yılı Graphisoft Ödülleri'nde Borges'in Babil Kitaplığı Öyküsünün mekân yaratımı ile Hartmut Yiebster ve Berghil Hillmer mansiyonu ödülü almıştı. Kitaplığın sonsuz yapısını ifade eden tasarımlarında, altıgen odacıklardan oluşan ve bu odacıkların sonsuza kadar tekrar edebileceği yapılar hazırlanmışlardı. Odacıkların içindeki aynalar ile sonsuzluğu üretmenin yanı sıra, Borges'in Alef öyküsünde yer alan Alef noktasının tüm evreni içine alma özelliğine atıfta bulunulmuştu.

Buralara nereden geldik? Şehir kütüphanesinde, ki burda ona Kitapsaray derler, dolurken rallarda denk geldiğim Dost Kitabevi'nin Babil Kitaplığı serisine rastlamam sonrasında. Oturdüğüm şehir kütüphanesinde Babil Kitaplığı'na dalıp gitmiştim tüm bunları okurken ve dahi yazarken. Evren neden sonsuz bir kütüphane olmasındı ki, hele de cennet neden bir kütüphaneden başka bir mekan olundu. Ve sevgili Borges'in bahsettiği bir sonsuzluk yolcusunun yalnızlığını avutan o soylu umut; yinelenen bozuk düzenin evrileceği Biricik Düzen... Düşte mi kalmalıydı, peşine düşüp aranan bir gerçeklik mi olmalıydı...

Sabredip de sonuna kadar geldiyden s evgili okur, minik bir sırrı hak ettin. **Borges** kurmaca ve gerçeğin birbirine aykırı olmadığını söyler ya, Aziz Nesin'in şu sözleriyle aslında bildiğin o minik sırrı paylaşıyorum ; "Yaşamın gerçeği uydurmanın sınırlarını aşır". Hem de ne... ■

# EVİRİMİN EVİRİMİ

Esra Kartal Soysal

İki çağdaş kadın yazar varlıklarıyla ve üretimleriyle, bilimlerde, özellikle doğa bilimlerinde kadın bilinci etkinliğinin hala oldukça az olduğu yaygın kanaatinin hilafına boy gösteriyorlar. Eva Jablonka özellikle epigenetik kalıtım üzerine çalışmalar yapan bir genetikçi. Telaviv Üniversitesi'nde görevli. Daha kıdemli Marion J. Lamb ise Londra Üniversitesi'nde dersler vermiş ve daha ziyade genetik yapı üzerine çevresel etkileri araştıran bir evrim biyoloğu.

Yazarların birlikte verdikleri ilk ürün değil Evrimin Dört Boyutu. Öncesinde Epigenetik Kalıtım ve Evrim adlı bir kitapları ve yine birlikte yazdıkları onlarca makale var. Bilimcilerin birlikte üretimi yeni ve şaşılacak şey değil elbette. Fakat iki farklı zamanı, mekanı, kültürü paylaşan yazarların üretim ritimleri ayrıca takdir şayan!

Peki Evrimin Dört Boyutu ne söylüyor? Şüphesiz Darwin'in ortaya koyduğu haliyle evrim kuramı nihai, kesin, eksiksiz değildi. 20. yüzyılda Darwincilik ile genetik çalışmaların birleşmesinden hasıl olan "yeni-Darwincilik" hakimdi. Gelişen noktada beliren epigenetik düzeyden akan deneysel veri ise evrimci biyolojik gelişmenin önemli eksiklerini tamamlamaya namzet, var olanı derecelendirmeye ve zenginleştirmeye talip; dolayısıyla farklı biyolojik ve felsefi yorumlara gebe. Öyle ki ufukta yeni-Darwinciliğin başka bir dönüşüm geçirmek üzere olduğu yönünde güçlü işaretler belirmiş durumda. Kitap ise şimdiye kadar alınan yolu hiçe saymadan eldeki kavramları, birbirleriyle ilişkileri, etkileşimleri içinde bütüncül bakışları ile düzenleyerek önemli bir sentez teklif ediyor.

Genetikte ivme kazanan 20. yüzyıl biyolojisi "gen" temeli üzerinde yükselmisti. Bunun ne mahsuru olabilirdi? Temel varsayım biyolojik ilişkililiğin tek yönlü olduğunu bryan ediyordu. Buna göre tek bir gen tek bir özelliği belirliyordu. Yöntem olarak seçilen indirgemcilik elbette başlangıç için elzemdi. Lakin gerçeğin tamamını verir miydi? Her üst yapı kendisini oluşturan alt bileşenler ile eksiksiz olarak açıklanabilir miydi?



## Evrimin Dört Boyutu

Eva Jablonka, Marion J. Lamb  
Çev: Mehmet Doğan  
Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi

Genden proteine doğru ilerleyen tek yönlü akışı vazeden temel varsayım şişede durduğu gibi durmadı. İnsanın fiziksel, davranışsal, psikolojik tüm özelliklerini tek başına, üstelik doğrudan genlerin belirlediğini iddia eden "genetik belirlenimcilik", hızla serpilmiş ve tüm biyolojik disiplinler içine dal budak salmıştı. Genlerimiz indirgenmiş ve onlara mahkumduk! Bu durumda göz göre göre varlığımızın önemli bileşeni çevrenin etkisi sınırlanıyordu.

İnsan Genomu Projesi sonrası genetik kodun çözülmesiyle her bir genin tek bir görev ile meşgul olmadığı, aksine genlerin farklı görevler icra ettiği anlaşıldı. Birebir etkileşimin kurgulandığı indirgeme, bilimsel yöntemin ilk adımı olması bakımından önemini yitirmese de artık orada kurulan karargahın sorun teşkil ettiği teslim edildi. İnsan hiç de sadece genleri tarafından kontrol edilen bir makine değildi. Temel varsayım ıtırızlar kabilinden çatlak sesler 20. yüzyılın ortasından itibaren işitilmeye başlandı. Yolu gen-çevre etkileşimlerini açıklamaya

çalıştığı “epigenetik arazi modeli”yle Conrad Waddington açtı. “Epi” ön eki ötesi, üstü, üzeri, ilerisi anlamına gelir. Yani evet genetik bir yapımız vardır, fakat onu aşan bazı özelliklerimiz de vardır. Yazarlara göre de evrimde ve kalıtıma dair görüşler devrimsel bir değişim içindedir. Biyolojik unsurlar sadece kendilerinden daha alt düzeydeki bileşenlerine indirgenmekle bırakılamazlar; iç içe geçmiş ağ yapısı ile katmanlandırılmış bir yaklaşım ile yeniden sentezlenmelidir.

Kitabın temel iddiaları nettir. Kalıtımda genlerden başka etkenler de vardır. Evrimin, gelişimin ve kalıtımın tek birimi zannedildiği gibi “gen” değildir! Sanıldığı gibi tüm kahtsal varyasyonlar rastlantısal değildir, bazıları güdümlüdür (gelişimsel). Oluşma sebepleri organizmanın ihtiyaçlarıdır, öyle ki lüzum hissedildiğinde ortaya çıkarlar. Lamarckçı süreçlere atıfla, edinilmiş özelliklerin bir kısmı da kalıtımla aktarılır.

Hücrelerin kendilerine has özellikleri DNA’nın işe kışmadığı yollarla yavru hücrelere aktarabildiğini gösteren deneyler “epigenetik” sisteme sahip olduğumuzu söyler. Birçok hayvanın davranışlarıyla diğerlerine taklitçi veya toplumsal öğrenme yoluyla bilgi aktarımı “davranışsal” sistem sadedindedir. İnsanda ise “singesel” sisteminin nişancı olarak lisan ve diğer simgesel iletişim yolları devrededir. Bilgi nesilden nesile etkileşim içindeki genetik-ötesi seviyedeki bu sistemler tarafından aktarılır. Aslan payı hala “genetik”te olsa da bu temele artık yabana atılamaz, yok sayılamaz “epigenetik”, “davranışsal”, “singesel” yeni-üst boyutlar eklenmektedir. Bu yüzden artık evrim, gelişim ve kalıtım hakkında sadece genetik sisteme ait terminolojiye değerdendirme yapmak bizatihi eksiklikler.

Evrimin Dört Boyutu evrimin gen temelli, tek boyutlu yorumu karşısında hem bir sentez, hem de bir meydan okuma olmanın altından başarıyla kalkıyor. An itibarıyla evrimin ve kalıtımın bilinen en az dört boyutu var ve genetik boyut dışındaki diğer üçü artık göz ardı edilemez durumda. Dolayısıyla dört boyutlu bir perspektiften bakılarak daha eksiksiz bir evrim anlayışına ulaşmak ve çok daha zengin bir evrim kuramı inşa etmek mümkün görünüyor. Kitap ayrıca birbirinden şaşırtıcı, ilgi çekici örnekleri, Barbara McClintock’un baskı koşullarında harekete geçen “acıyan genler”ini, genleri açıp kapatan kromatin işaretleme sistemlerinden biri olan metillenme mekanizmalarını, RNA müdahalesiyle genlerin susturulmasını, devre dışı bırakılan (knock-out) genleri,

Lorenz’in keşfettiği anne-babayla damgalanmayı (imprinting), amniyotik sıvı, plasenta ve süt yoluyla anneden yavruya geçen bilgileri bilimsel kurultuktan uzak, canlı hikayeler içinde okuma sunuyor.

Kitabın en öğretici ve keyifli taraflarından biri de her bölümün sonuna yerleştirilen, yazarların kafa kafaya verip herkesten önce kendi kendilerini sorguladıkları söyleşiler: Bölüm içinde geçmesi muhtemel ihtilaf meseleler, belirsizlikler masaya yatırılarak taraflar arasında sakinimsiz bir dille tartışılıyor. Taraflar mı? Şeytanın avukatlığına soyunan I.M. (İlfa Mistabra, Aramicede “karşıt görüş”) ve yazarları temsilen M.E. (Marion ve Eva). Bu aslında biraz da “kendı yaptığımız yemecin ilk lezzet testini de biz yapalım” demek. Söyleşilerin genel havası yüzleşmeye açık, tavizsiz görünse de kendilerine karşı çok acımasız oldukları da söylenemez; hatta gizli açık bir koruma kalkımı imal ettikleri gözden kaçmıyor. Bununla birlikte sergilenen diyalektik yaklaşım sayesinde sınırları yoklamanın hakkını verdikleri ise aşikar.

Metin boyunca tekrarlanan “henüz bilmiyoruz”, “o kadar karmaşık ki”, “hala yeterince veriyi sahip değiliz” gibi mütevazı ifadeler işe yolun çok başında olduğunu ihlas ettiriyor. Yazarların sahadaki eksiklerin ve önlemlerindeki uzun yolun bu denli farkında olmaları da sıkı kritiklerin solğunu kesiyor. Evet, biyolojide nevizuher ‘bütünleştirici anlam arayışları’ hala büyük ölçüde ayakları yere basmayan, heveskar gayretler gibi görülüyor. Bu endişe-de haklılık payı varsa da dinamik ilişkilerin kurulduğu bilgisayar modellerini matematiksel temeller üzerinden kuran ve sonuçları çoklu nedensellik ile açıklamaya çalışan deneysel veriler de artmaya devam ediyor. Bu gelişmeler aynı zamanda “gen” kavramını değışmez, sabit bir öz olarak gören özsel (essential) biyoloji anlayışından dinamik ve değışken işlevsel (functional) çoklu ağ yapısı anlayışına geçişe de köprü oluyor.

Çoklu evrim ve kalıtım çalışmaları alternatif bir biyoloji mi öneriyor? Olanın üstünde yükselmekle birlikte biyolojiyi yeniden şekillendirecek kuvvette çoklu evrim, gelişim ve kalıtım modellerinin önümüzdeki yıllarda başlıklara taşınacağını öngörmek zor değil. Biyoloji aynı biyoloji ama Evrimin Dört Boyutu gibi çalışmalar yaşamı, genlerin varlığına indirgeyen görüşün ötesinde, genlerin birbirleriyle ve çevreyle iletişimi, etkileşimi ve iç içe geçmişliğini dinamik ve çoklu ağ yapıları üzerinden açıklamaya çalışarak katmanlı modellerin ortaya çıkışına hatırı sayılır bir katkı sunuyor. ■



# SAATLERİ AYARLAMA ENSTİTÜSÜ'NÜ NİÇİN OKUMALI?

A. Yavuz Altın

*"Hiçbir Don Kişot bizim kadar cesaretle ve iç rahatı ile yel değirmenlerine hücum etmemiştir."  
(Saatleri Ayarlama Enstitüsü, sf. 77)*

(Italo Calvino, 1986 yılında yayımladığı "Klasikleri Niçin Okumalı?" başlıklı makalesinde, on dört maddede bir klasik eserin ne olduğunu anlatır. Elbette bu on dört madde, klasik eserin ne olduğunu tam anlamıyla anlatmaz ama bir fikir verir.)

Bugün.

1 Saatleri Ayarlama Enstitüsü (SAE, 1961) evvela bir dönem romanıdır. Ve sinematografik bir teknik, resimlere ya da sahnelere bölerek, bahsini ettiği dönemleri harikulade biçimde hayal etmemizi sağlar. Berna Moran'a göre, dört bölümden oluşan SAE, ilk bölümünde Tanzimat öncesini, ikinci bölümde Tanzimat dönemini, üçüncü ve dördüncü bölümler ise Cumhuriyet dönemini anlatır. Karakterler ve hikâyeler de içinde varoldukları devirlerin ruhunu hissettirir.

2 SAE, devri itibarıyla yeni romandır. Tanzimat ve erken Cumhuriyet romanının basit, arkaik ve zayıf kurgularla bezeli derme çatma realizmini aşar, modernist romana göz kırpar. Katmanlı yapısıyla

klasik romanın düz zaman akışı da kırarak, ustalıkla bir alegoriye dönüşür. İlk katmanda, Hayri İrdal isimli başkarakterin kendi hikâyesini yazdığını görürüz. İrdal bizi uyarır: İlerde kurulacak Saatleri Ayarlama Enstitüsü ile hayat hikâyesi sıkı sıkıya bağlıdır. Haliyle Hayri İrdal'ın hayat hikâyesi, bizim SAE'yi anladığımızın anahtarıdır. Romanı bitirdiğimizde ise hem İrdal'ın hikâyesinin hem de SAE'nin aslında "ulusal anlatı" (F. Jameson) olduğunu görürüz. Ancak hikâye bütünüyle bundan ibaret değildir: Ahmet Hamdi Tanpınar, Hayri İrdal adında modern bir karakter yaratmış, onun hususi hayatını da bizlere seyrettirmiştir. (Jameson, Batı-dışı romanın "ulusal anlatı" için bir alegori olduğunu, haliyle modern bir karakter ve kurgu inşa edemeyeceğini savunur. Tanpınar, bunun sınırlarını hayli zorlamıştır.)

3

SAE, anlattığı hikâyeleri ve karakterleri ustalıklı bir biçimde "saat" metaforuna eklemiştir ancak son durağı burası değildir. Onu modern

bir roman hâline getiren de bu metaforu aşabilmesiyle olur. Saat, Hayri İrdal'ın hayatında çok yer meşgul eden bir eşya olmanın ötesinde ustası Nuri Efendi vasıtasıyla felsefesine (metafizigi) de vakıf olduğu bir kavramdır. Nuri Efendi'nin ölümü, bu fikriyatı dondurur. Aynı zamanda İrdal'ın "ayar"ı kaçırır. Ayarsızlık, onun dünyasında hem akıntıya kapılıp gitmek hem de işsizlik anlamındadır. Halit Ayarçıyla karşılaşp saat hakkındaki donmuş fikriyatının çözülmesine kadar geçen sürede, saat ve ayar bahsi de dondurucudur. Ancak "ayarsızlık" İrdal'ın aynasında bize yansıyan toplumu da kemirmektedir. "Benim hiçbir şeyim yok. Sadece talihsizim. Başma durmadan münasebetsiz işler gelir." (sf. 115) diyen Hayri İrdal, yalnızca kendisini Doktor Ramiz'in psikanaliz tedavisine karşı savunmakla kalmaz, ayarsızlığının ve ayarsızlığımızın kültürünü de açık etmektedir.



4

SAE, bu varoluş krizini alaya alarak aşmaya çalışan bir anti-kahramanın romanıdır. Hayri İrdal'ın talihsizlikten kaçmak için Halit Ayarçıyla karşılaşmadan önce denediği yollar da en az SAE kadar yapaydır fakat SAE, İrdal'ın krizinin kurumsallaşmış, toplumsallaşmış tezahürüdür. Hayri İrdal, derin bir yalnızlığın ve içinden çıkamadığı talihsizliğin

66

*Efendi'nin ölümü, bu fikriyatı dondurur. Aynı zamanda İrdal'ın "ayar"ı kaçırır. Ayarsızlık, onun dünyasında hem akıntıya kapılıp gitmek hem de işsizlik anlamındadır. Halit Ayarçıyla karşılaşp saat hakkındaki donmuş fikriyatının çözülmesine kadar geçen sürede, saat ve ayar bahsi de dondurucudur. Ancak "ayarsızlık" İrdal'ın aynasında bize yansıyan toplumu da kemirmektedir.*

tesiriyle, kendinden öğrendiği bir noktaya kadar dibe batar: "İçimde o zamana kadar duymadığım bir eziklik vardı. Bu korku değildi, acı değildi. Ancak kendisine ihanet eden insanların duyacağı bir azap. Bir ucu iğrenmede biten garip bir duygu." (sf. 150). Tam da bunu söylediği sahnede, Halit Ayarçı ona "kurtarıcı" olarak görünecektir. Ancak kısa süre sonra bu "kurtuluş" ümidinin de daha öncekiler kadar yapay olduğunu görürüz. Haliyle Hayri İrdal'ın üslubu topyekün bir alaycılıkla bezelidir. İrdal, yalnızca yaşadığı talihsizliği değil, uzun süren ve herkesin uyuduğu konferans konuşmalarını, şoför kelimesinin söylenişini, kiraathane kültürünü, barbunyayı, medet bulmak için gidilen tekkeleri ve evliya yatırlarını... Hâşâ her şeyi alaya alır.

5

Hayri İrdal'ın alaycılığı ile yaşadığı çevrenin absürdüğü birbiriyle hem bağlıdır, hem değildir. İşbu sebeple SAE, absürt edebiyatın da essiz bir örneğidir. İrdal'ın aile hayatından, yaşadığı çevreye, Abdüsselam Efendi'nin hanedan parodisi konağından, Şehzadebaşı'ndaki kiraathane, İspiritizma Cemiyeti'nden, İrdal'ın her dönemde karşılaştığı, ahlâplık ettiği yan karakterlere kadar hemen herkes bu "absürt varoluş"un tesiri altındadır. Sözcülimi Şehzadebaşı'ndaki kiraathane, karnavalesk (M. Bakhtin) bir ortamdır. Burası, dibe vurmuşluktur. Burada hiyerarşi dış dünyadan farklıdır, burası "yalnız şakadan bir âlem"dır. Rahatlıkla Beckett'in oyunundan bir sahne, Gogol'un hükâyesinden bir mekân, Camus'nün romanından bir bahis olabilir.

6

SAE, bir Doğu-Batı romanıdır. Batı, roman boyunca lüzumu kadar bahsedilen bir mesafede dursa da Hayri İrdal'ın "biz" telakkisi "ötekisi" olarak Batı'yı konumlandırır. Abdüsselam Efendi'nin bir "operet amcası" (sf. 42) gibi görünümü, psikanaliz meraklısı Doktor Ramiz'in Batı'dan edindiği bu ilmi

tasbikindeki karikatürize halleri, Halit Ayar'ın "bize özgülüğü" ve romana dâhil edilen bazı Batılı karakterler, Doğu-Batı ikiliğinin hikâyedeki eksenini ortaya çıkarır. Bu eksen, "Biz kendi âleminizde yaşayan insanlarız! Her şeyimiz kendimize göredir." (sf. 9) denilen yerdür. Dönemsel olarak, Batılaşma çabalarının muakallilikten öteye geçemediği, tuhaf bir kimlikte son bulduğu noktadayızdır. Tanpınar'ın durduğu yer de Hollanda'dan Hayri İrdal'ın kitabıyla ilgili araştırma yapmak için gelen Van Humbert'in hâlinde gizlidir: "Bizimkilere ne kadar az benziyordu? Her kelimenin üzerinde ayrı ayrı durmuş gibiydi. (...) Bir ara cebinden kocaman bir kağıt çıkardı. Bu bana soracağı suallerin listesi idi." (sf. 354).

7 SAE modern zamanların sahte peygamberinin romanıdır. Halit Ayar'ı, bir "sergüzeşt insanı" dır. Hayatlarına değdiği insanlara yalnızca aksiyon vaat eder. Bu aksiyon, onlara maddi refah da sağlayacaktır. Onlardan ise yalnızca imanlarını talp eder. Şiari sudur: "Realist olmak hiç de hakikati olduğu gibi görmeye değildir. Belki onunla en faydalı şekilde münasebetimizi tayin etmektir." (sf. 232). Belagat eseri yüksek yalandır. "Yeni hayat, yeni insan" der durur. Ancak çağırıldığı şey yalnızca yalanlarla kurulabilecek bir suni cennettir. Burada durup düşünmeye, bilgilenmeye, imkân yoktur: "Bilgi bizi geciktirir. Zaten ne sonu ne de gayesi vardır. Mesele yapmak ve yaratmaktır. Bilselerdi, bilselerdi... Fakat bilselerdi bunu yapamazlardı." (sf. 360). Hayri İrdal, farkında olmadan bu sahte peygambere inanmıştı, bir soruyla ortaya çıkarmıştır: "Hiçbir şey inanimuyorsunuz, değil mi?" (sf. 363). Ayar'ı bu soruyu elbette cevaplamaz ve trajedisini de burada saklıdır.

8 SAE, bu sahte peygamberi mümkün kılın sistemin eleştirisi. Bu sistemin en görünür olduğu yer ise bürokrasidir ki SAE de bürokratik bir kurumdur. Bürokrasiyle ilgili en temel problem, hiç kimsenin bu kurumun varlığına ilişkin hükmete sahip olmayışdır. Batılaşma bürokrasiyi icat etmeyi gerektirmişti ve icat edilmiştir. İcat edildikten sonra da kendisine "iş" bulmak zorundadır. Halit Ayar'ı da kurduğu müesseseyi böyle tanımlayacaktır: "Ben mutlak bir müesseseye kuruyorum. Fonksiyonunu kendisi tayin edecek bir cihaz... Bundan mükemmel ne olabilir?" (sf. 287). Enstitü etrafında dönen tartışmalar bilmetsizliği, "ayarsızlığı" ve nafilçiliği çelişki yumakları hâlinde ortaya koyar. Haliyle Ayar'ı, her şeyden evvel müesseseye inanç talep eder. Müesseseye, yani sisteme. Bir kez bu yokluğa inan edildikten sonra, Halit Ayar'ın temsil ettiği "yükarı tırmanma", cennet hayatı, lüks ve şatafat, talihsizliği ve sıkışmışlığı aşma, göz boyamak suretiyle teveccüh kazan-



**Saatleri Ayarlama Enstitüsü**  
Ahmet Hamdi Tanpınar  
Dergah Yayınları

ma gibi meseleler mümkün olur. Ancak bunun için de yalan söylemek, her yalanı sürdürmek, yalanların çağırıldığı başka yalanlarla sürdürmek ve benliğinden feragat etmek gerekir. Bu sebeple şu noktaya varılır: "Ne garipti, hepimiz Halit Ayar'ın elinde bir kukla gibiydik." (sf. 344). Yani, şahsiyetizlik. Geri dönülmez noktada şöyle der Hayri İrdal: "Hayir bu iş bir yalan ve gerçek meselesi değil, bir olmak ve olmamak meselesiydi." (sf. 319).

9 İşte bu kontrastı görebilmemiz için SAE bize "kirlenmemiş" bir alan borçludur. Bu alan, Hayri İrdal'ın ölen eşi Emine ("Emine ölmeseydi hiçbir olmayacaktı..." ve oğlu Ahmet'ür. (Aslında SAE, yan karakterlerinin trajedisi ve komedisi bakımından da hayli zengindir.) Oğluya ilgili şöyle der İrdal: "Zavalı budala, namuslu olacağım diye şimdi mektepte kör bir elektrik ışığı altında kim bilir neler çekiyordu... Bari olabilse... Hiçbir tavisat vermeden yaşayabilse! Fakat imkân mı var?" (sf. 347). Çünkü Halit Ayar'ın şu sözlerine kısmen de olsa ikna olmuştu: "Dostum, sizin bahsettiğiniz sağlam kıymetler ancak bir lokma, bir hurka yaşamaya razı olanlar içindir. (...) Faziletli pazarlık götürür mesele değildir." (sf. 362). Hayri İrdal, ömrü boyunca ihtiyaç ve mahrumiyetin ikinci bir deri gibi vücuduna yapışmış söyler (sf. 21). Faziletli yaşayarak talihsizliğini aşamamaktadır. Bilakis, muhtaçlık onu iyice ezmiş, kendinden iğrendirmiştir. Bu durumda ona el uzatan yalnızca Halit Ayar'dır. Yine de Hayri İrdal, hayatı yazıya geçirirken de onunla hesaplaşmaya çalışır. Nihayet oğlu için de şöyle diyecektir: "Biliyordum ki bana benzememesi tek kurtuluş çaresidir." (sf. 380). ■

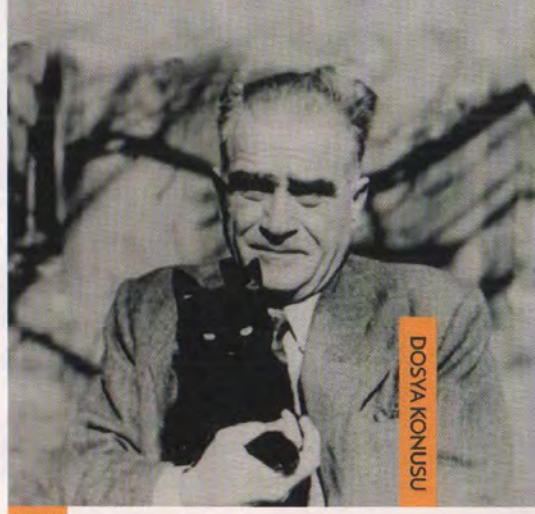
# HEP AYNI HAYALİN PEŞİNDE: AHMET HAMDI TANPINAR

İsa Karaaslan

Tanpınar'ın, bir edebiyat adamı olarak onu en iyi anlatan nusralarından biridir aslında: 'Hep aynı hayalin peşinde bu yolculuk'. Böyledir Tanpınar'ın yolculuğu. Rüya, zaman ve mekân üçgeninde geçen bir ömür yolculuğu, bir edebiyat serüveni. Ancak hayal gücü bu denli yüksek seviyede olan biri yazabilirdi bu romanı. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nü yazma süreci; saatlerin uymaması nedeniyle yapuru kaçırmayla başlar. Yine Tanpınar'dan öğrendiğimiz kadarıyla Kadıköy iskelesinin saatinin altında birden bire onunla karşılaşır; romanın başkahramanı Hayri İrdal'la. Tanpınar Hayri İrdal için: "O söyledi, ben yazdım" demektedir. Bu doğrultuda, Hayri İrdal Tanpınar'ın kendisi değildi belki ama onun muzip tarafıydı. Kendisiydi demiyorum, çünkü bir edebi metne bütünüyle yazar merkezli bir yaklaşımı sağlıklı bulmuyorum. Hiçbir yazar kendi yarattığı bir edebi metinde bizatihi kendisi olamaz.

Şüphesiz Hayri İrdal üzerinden dönemin Türkiye'sini okuma girişimidir bu kitap bir anlamda, Tanzimat'la birlikte başlayan modernleşme sürecine, toplum yapısına, alegorik bir bakıştır. Bir şey söylerken, aslında başka bir şeydir bize söylemek istediği Tanpınar'ın.

Sözgelimi, Antalyalı Genç Kıza Mektup'u, Tanpınar'ın edebi kişiliği hakkında okuyucuya önemli ipuçları veren bir metindir. ○rada şair, çocukluğundan da kesitler sunar zaman içinde nasıl bir hülya adamına dönüştüğünü ifade eder. Valery'den ilham alarak şiiri: "en uyanık bir gayret ve çalışma ile dile bir rüya halini kurma" olarak tanımlar. Edebi kişiliğini bir bütün olarak düşünecek olursak; Hayri İrdal'la karşılaşma anını da uyanık bir



gayretle kurulan bir rüya haline benzetebiliriz. Bir anlamda, yine Mektup'taki gibi kendine rastlanıyorsa belki de?

Tanpınar, Huzur romanını neden yazdığı konusunda şunları söyler: "Çünkü huzursuz bir dünyada yaşıyoruz. Çünkü insan kendisiyle barışık değil. Değerler karşısında ve insan karşısında yeniden düşünmeye mecburuz. Çünkü her şeyden şüphedeyiz. Ve nihayet arkamızla eskisi gibi o kadar kuvvetle Allah'ı hissetmiyoruz. Hülasa huzursuzuz onun için."

Bana kalırsa Saatleri Ayarlama Enstitüsü tam da Tanpınar'ın yukarıdaki cümlelerinde tasvir ettiği kaygılar doğrultusunda yazılmıştır fakat bu kez alegorik bir biçimde. Huzur'daki rahatsızlığı hissettirmeden. Huzur'da oldukça depresif olan ve iniharet eden Suat gibi bir karakter yerine küçük bir camide haftanın belirli günlerinde vaaz veren ve vaazın sonunda da -esrarını miktarını fazla kaçırdığı için- mehdiliğini ilan eden bir Seyit Lütfullah vardır. Yine Doktor Ramiz'i hatırlayacak olursak, Hayri İrdal'a reçeteyle rüya yazar ve bunu müspet bir ilim olarak gören bir tip vardır karşınızda.

Kahramanların saat ve zaman konusundaki bize politik bir söylemi hatırlatan tanımları da dikkate değerdir, adeta yeni bir felsefe üretirler: "Herkes bilir ki bir saat ya geri kalır, yahut ileri gider. Bu işin üçüncü bir şekli yoktur." Bu durum tabii İrdal'a göre tam ayarın imkansızlığına işaret eder, onların da görevi budur zaten, nitekim Hayri İrdal'ın akrabalarından Nuri Efendi ayağı şöyle tanımlar: "Ayar, saniyenin peşinde koşan kur."



## MÜBAREK'İN HÜVİYETİ

Cemil Üzen

Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nün serimi de düğümü de çözümü de ayırdır: Mübarek. Kitabın ismi Saatleri Ayarlama Enstitüsü değil de "Mübarek'in Serencarı" olsaydı, sanırım pek itiraz edemezdik. Kendi zamanıyla kaim, ayar kabul etmez, sağı solu belli olmaz bir Frenk saatidir Mübarek. Frenk yapımı da olsa, bir caminin vaktini tayin etmesi için alınmıştır. Oysa, kendi vaktinden başka bir vakti tayin ettiği vaki değildir. Tanpınar'ın Ahmet Haşim'in "Müslüman Saati"ne yaptığı dev bir naniktir, tam bir oyunbozandır. Haşim batı saatlerinin Müslümanların zaman algısını altüst ettiğinden, kimi Müslüman zamanlarını yok ettiğinden naïflikle şikâyet etmekteydi. Mübarek meselenin hain batı saatinin kötücül emellerinden ibaret olmadığını anlatıyor. Zira Doğu'nun zamanını göstermediği gibi Batı'nın zamanını da doğru dürist göstermiyor bize. Yalnız kendi zamanını ölçüyor, silerken silinen bir silgiye benziyor.

Orhan Pamuk Masumiyet Müzesi'nde nesneleri birleştiren şeyin hikâye olabileceğini söylüyordu. Mübarek bu hatın ötesine geçiyor, hikâyeyi kuran bir nesne olmaya yaklaşıyor. Tanpınar 19. Asır Türk Edebiyat Tarihi'nde Araba Sevdası'nın landosuna aynı rolü, cleştirerek biçmişti. Mübarek'in durumunun biraz farklı olduğunu teslim etmek zorundayız. Tanpınar'ın Mübarek'in öyküsünü yazmak için masaya oturmadığı aşikâr, fakat öyle kuvvetli bir gösterene dönüşüyor ki Mübarek, anlatıya da peşi sıra sürüklüyor, romandaki her meseleye bir şekilde bağlanıyor. Tanpınar'ın nesneyle ilişki kurma biçimiyle Pamuk'un ki arasında bariz bir fark göze çarpı-

yor. Tanpınar eşyaya sembolist bir tavırla yaklaşıyor, Pamuk bir koleksiyoncu edasıyla ele alıyor nesneleri. Bu nedenle asla Mübarek gibi belirleyici bir rol kazanmıyor Pamuk'un nesneleri. Fakat öte yandan, pozisyonları itibarıyla hikâyenin kurucu zeminini olacak kadar önemliler. Tıpkı bir yapıyı karakterize etmeyen, fakat onu ayakta tutan sütunlar gibi.

Tanpınar'ın Huzur'unda Mümtaz'ın terk edilmiş, zamanın çöplüğüne bırakılmış eşyalarla kurduğu özdeşime şahit oluyorduk. Mübarek de tevarüs edilme biçimi itibarıyla Huzur'un eşyalarından çok farklı değil, fakat aynı özdeşimi göremiyoruz. Daha ulvi bir figüre dönüşüyor Mübarek. Tüm zamanda sıkışmışlık, kültürel bunalım onda tecessüm ederken; Mübarek bir "kaybeden" değil. Kaybetmenin tüm yükü Hayri Bey'in omuzlarında kalıyor. Zaman kendini kurtarıyor.

Nabokov Tolstoy yazının hikmetlerini anlatırken onu bir zaman ustası oluşuyla övüyor, "gündelik hayatın hızıyla" yazmayı başarabilen nadir yazarlardan olduğunu söylüyordu. Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde gündelik yaşamın hızıyla değil, Mübarek'in zamanıyla yazmayı başardığını söylemek yanlış olmaz. Gündelik yaşamın zamanıyla yazmak bir beceridir, bir zamana bağlı kalmadan yazmanın aksine. Ayarsız bir saatin zamanıyla yazmak peki? Bakın bu beceri ya da beceriksizlik değildir, bir kaddedir. Mübarek'in dayattığı makûs talih, Tanpınar'ın kaderi... ■

# ZAMAN İLE BAŞI ARADA OLMAKLIK MESLEKLERİ: MÜVERRİHLİK, MUVAKKİTLİK VE MÜNECCİMLİK



Şükufe Kostantınevi / @hidrellez\_

İnsanın zamanı, öncesiyle ve geleceğiyle bilme, takvimlendirme kaygısı ve merakı insanlık tarihi kadar eski. İkbal mirakı, tarım hasadının uygun vakti, geçmişte yaşamışların başına gelenlere olan merak vs. derken, zamanla başı arada olan insanların bu merakı melekeliştirilmişler. Balımsın, biz burada yok iken neler olduğunu araştıran ve öğreten müverrihler (tarihçi deyip geçmek yetmiyor bu mesleğe), toplumun namaz gibi, göç gibi zamana dayalı pratiklerini doğru zamanda yapması için çaba sarf eden muvakkitler ve aslen astronomi bilgisini olmalarına rağmen gelecek zamanın eşref saatini bilip başta hükümdarlar olmak üzere bu bilgiye talip olanları bilgilendiren kişi olarak hatırladığımızı müneccimler...

Geçmişte ne olup bittiğini dert etmek, gündelik hayat derti içinde pek bir lüks olsa da, asırlarca insanlığın bir kısmının merak skalasında yerini almış. Son yüz yıla kadar, daha çok devletlülerin neler yaptığı, çatışma zamanlarında nasıl bir tavır takındığı, iyi bir idare için nelerin elzem olduğu üzerinde durulsa da geçmişteki tecrübeleri merak etmekten uzak duramamış insanlar. İlk zamanlar kâinatın, yeryüzününün, tabiat olaylarının Tanrıların veya Tanrı'nın tarihi, peygamberlerin, dinler tarafından kutsal kabul edilmiş evliyaların yaşamları, geçmişte merak edenlerin ilk eriştiği hikâyeler (story/history) olmuş. Sonra arkası gelmiş. Bunlar kutsal ve dinler tarihini anlatan kitaplarda yerini alırken, kabileler ve devletlerin nasıl yaşaya kaldığı, hükümdarların zor zamanlarda nasıl davrandığı, halkına ne diye ve nasıl hitap ettiği, göz yıldıрма ve haşmet gösterme için yazdırılan şehnamelerde yer bulmuş.

İnsanın, dümdüz, sıradan insanın tarihi ise uzun süre

suskun kalmış. Örneğin, Bolu'nun Çağa kazasının derbent köyü olan Kösvirân'da, ömrünü derbentten geçenleri haber vermek için kös vurarak geçiren Ali'nin (adını hayal ediyoruz) tarihi pek enteresan bulunmamış. Kösvirânlı Ali, devletin bir vergi mükellefi olsaydı, bir suça karışsaydı, Sicilli-i Osmani'de adı anılacak bir devletli, müderris yahut bir din görevlisi olsa idi, belki hakkında arşivlerde bir kayda rastlardık. Fakat Ali, köyündeki herhangi bir ağaç ya da kuş gibi yaşayıp, ömrünü tamamladı ve biz hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Yakın zamana kadar gerekli de görmüyorduk.

Müverrihlere dönelim. Tarih atmak, vaktini bildirmek anlamına gelen tarih kelimesinin ism-i faili olan müverrih, tarih yazan, ebced hesabıyla tarih düşüren kimse demek. Yaşadığı yahut kendinden evvelki dönemleri, zamane kaynakları ile herhangi bir sebeple (hükümdar isteği, medresede okutmak gayesi ya da kişisel merak) kayda geçiren kişi idi. Sarayda her günün kaydının tutan vakamüvislerle beraber, tarih yazmasına katkısı olan herkesi içine alan bir tanındır.

Yaşadığı zamanın olaylarını yazıp bugünlerde okumamızı sağlayanlar da şüphesiz pek kıymetli fakat, bilginin çok kolay dolaşıma sokulduğu kaynaklara rahatlıkla ulaşıldığı şu günlerden bakıldığında, bulabildikleri kaynaklarla mufassal tarih yazan müverrihler zamanlarının çılgın madencileri gibi gelir bana. Hezarfen Hüseyin Efendi'yi düşünelim. Katip Çelebi'den sonra, eserlerinde Ban kaynaklarını kullanan Hüseyin Efendi'nin, bir dünya tarihi olan Tenkih-i Tevârih-i Mülûk adlı eserini ortaya koyarkenki azmini, karşılaştığı zorlukları hayal dahi edemiyorum. ■



ENİS BATUR:

Fotografi: Ahmet Nebil Yıldırım

## "BEN SUSUYORUM, NEREDE SU BULURSAM İÇERİM. NEREDE BENİ BESLEYEN BİR ŞEY VARSA ONA GİDERİM..."

Röportaj: İsa Karaaslan, Yunus Emre Tuzal, Cemil Üzen, Cüneyt Gönen

"Tanpınar'da, Yahya Kemal ve Haşim'de olan cüret yok. Bence şiiri bu kadar çok düşünmüş şair Türk edebiyatında azdır ama bununla ters orantılı bir yapıt var elimizde şiir açısından baktığımız zaman. Cılız bir yapıt var, bunu söylemek zorundayım."

1950'lerden itibaren şiirde yeni bir soluk alış var, o dönemdeki edebi hareketlilikten söz edecek olursak, bu dönemi farklı kılan nedir?

2.dünya savaşı, gcnış ölçekte bütün dünyayı, özellikle de kuzey yarım küreyi birinci dereceden etkileyen bir kâbus olarak kabaca bütün yaratıcı dünyayı -yalnızca edebiyatta ve şiirde değil, sanat alanında, felsefe, bilim alanında vs.- savaş sürecine götürerek ciddi bir sıkışma yarattı. Bütün sıkışma dönemlerinde olduğu gibi, bu potansiyel, elinden temel hak ve özgürlükleri alınmış; her an yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalmış bir dünyanın insanlarını korkuya paralel bir biçimde -belki onunla eşit

oranda belki daha güçlü bilemiyorum- yarıma yönelik umut beklemedikleri bir paranteze yöneltti. Buradan hareketle de, savaşa doğrudan katılmış ülkelerde biraz daha farklı, bizim gibi savaşı dolaylı yollardan yaşamış, onun bulutu arkasında endişeler taşımış toplumlarca da belki daha az, alt düzeyde ama bitişle birlikte genel bir canlanmanın oluşturduğu bir çerçeve... Tabii, bir de Türkiye'nin kendi özgül tarihlinin önemli dönüm noktalarından biri bu ; bizler bugünden düne baktığımız zaman Türkiye'nin siyasi gelişme çizgisinde, işte tek partili dönem, neden bir türlü demokrasiye çabuk geçilemedi türünden bence çok doğru olmayan yaklaşımlar içinde oluyoruz. Çünkü 1923'de Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu sırada yakın coğrafyadaki devletlerin nasıl

yönetildikleri, yirmili yıllardan başlayarak Avrupa'da ne türden devrim ve karşı devrimlerin yaşandığını ve bunun sonucunda nasıl totaliter rejimlerin yerleşiklik kazandığını unutturuyor. Bizimki de demokratik bir dönem değildi -23'ten 45'e kadar gelen çizgiyi düşünürsek- ama dünyadan da soyutlanamayacağımıza göre bu bir bakıma doğaldır; ama o da ikinci bir sıkışma yaratmıştı Türk toplumu içinde. Bu sıkışmanın iktidarla itiş kakışlar çerçevesinde, kendi kontekstimizde kalacak olursak edebiyat dünyasına getirdiği bazı gerilimler; daralmalar vardı. Sansür şişphesiz ağırlığını duyuyorduk ama bir yandan da bir kıpırdanma vardı. Bu kıpırdanma siyasi cephecede yavaş yavaş çok partili rejime doğru çok sağlam olınayan, yine de dirençli sayılabilecek adımlar atılmasıyla sonuçlandı. Demokrat Parti kuruldu vs. Bir bakıma o tek partili dönemin devlet anlayışından daha farklı bir sürece geçiş imkânı da doğmuş oldu. İşte bunun edebiyata yansımalarını iyi kötü görüyoruz ama burada yaşanan değişim nasıl ağır ve ikide bir geri dönüşlü bir biçimde yaşandıysa, edebiyat alanında da bir takım hareketlilikler bazen ileriyse doğru bir hamle, bazen de melter yürüyüşünde olduğu gibi iki ileri bir geri tarzında hamleler halinde oluyor... O dönemlere baktığımızda çok kesintisiz bir ilerlemekten söz etmek güç. 1920'lerde Yahya Kemal'in ve Ahmet Haşim'in ortaya ağırlıklarını koyduğu çıkışlarından başlayarak, şiirde bir hareketlenme var. Ardından Garip Hareketi, yani Birinci Yeni'nin doğuşuyla birlikte kırılma var. Ama onun hemen yanında Nazım'ın, Fütüristlerin etkisiyle getirdiği birtakım temel yeniliklerin yol açtığı, hem poetika düzleminde hem siyaset düzleminde bir takım açılımlar... Hemen arkasından baskılar, hapislanc maceraları, bir bakıma dolaşımından uzaklaştırılması Nazım şiirinin; 60'lara kadar da birçok insanın birinci elden işi bu olmasına rağmen metinlere ulaşma imkânı olmadı. İşte fotokopi yoluyla, el altından çok da sağlıklı olmayan versiyonları okuyarak birçoğu zaten budanmış, kesilmiş haliyle okunabili. Nazım'ın sağlıklı bir biçimde yayınlanması çok geç...

**Bir söyleşinizde eserleriyle en çok bilinen, tanınan ve sonuç olarak dünyada en çok bilinen şairimiz Nazım Hikmet'tir diyorsunuz, belki de bu yüzden?**

Burada ideolojinin payı azımsanamaz, demiyorum ki Nazım kötü bir şairdir, ideolojiden yararlandı ama iyi şair olduğu için yalnızca bu kadar yankı uyandırmış değil, asıl neden ideolojik bir dayanışmanın söz konusu olması... Dünyada sol hareketlerin kendi aralarında -işte Küba'dan Çin'e kadar uzanan bir coğrafyanın içinde- birbirlerine destek olmaları, kollamaları gibi unsurlar da bu şiirin yaygınlaşmasına yol açtı.

**İkinci Dünya Savaşından dolayı olarak etkilendi ülkemiz; dolayısıyla da şairlerimiz diyorsunuz; Avrupa'ya baktığımızda Sartre gibi Camus gibi varoluşçular savaşı doğrudan yaşadılar ve yaşamış oldukları, belki Birinci Dünya Savaşından sonra bir umut bekletiler hep ama İkinci Dünya savaşının başlamasıyla birlikte beklemiş oldukları umut; hayal kırıklıklarıyla birlikte yıkıldı. Dolayısıyla onlar gerçek bir hayal kırıklığı, varoluşsal problemleri yaşayabildiler. İkinci Yeni şairlerine baktığımızda varoluşçulardan etkilediklerini biliyoruz ama İkinci Dünya Savaşını doğrudan yaşamadıkları için sizce absürt diyebileceğimiz bir durum ortaya çıkmıyor mu, bir anlamda etkilendikleri kaynaklarla yaşadıkları durumlar örtüşmüyor...**

Şimdi, İkinci Yeni şairlerinin doğru dürüst bazı şeyden etkilendiklerini düşünmeyelim, bunlar genç yaşta kimisi eğitim gördüğü okullarda tanışarak, Mülkiyede bir araya geldiklerini biliyoruz.

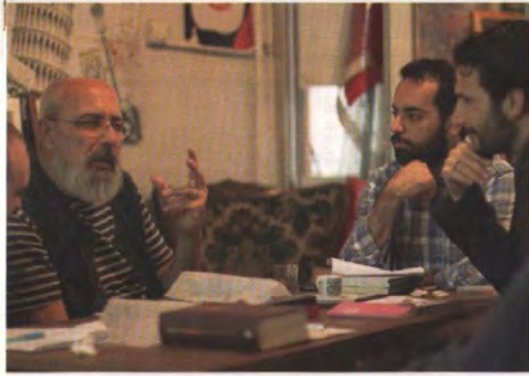
**Parasız yatılı okulda birlikte kaldılar...**

Evet, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Sezai Karakoç üçgeni... Ve o sırada İkinci Yeni şiirinin bir anlamda beşiğinin Ankara'da olması Pazar Postası dergisi nedeniyle, Muzaffer Erdost nedeniyle, bir de işte İstanbul'dan harekete yavaş yavaş katılmaya başlayanlar, Edip Cansever... Onlardan bir kuşak önce gelmekle birlikte buranın diümen suyuna girmeye çalıştığını gördüğümüz İlhan Berk, Oktay Rıfat, Melih Cevdet... Hem mesafe olarak hem tamamen dışında da kalmamak eğilimi göstererek işte bütün bu insanların 50'li yıllardan itibaren başlayarak hareket ettiklerinde dünyada olup biten şeylerle ilişkilerine şöyle bakmak lazım: varoluşçuluk akımı 40'li yıllarda savaşın içinde tabi başlıyor, görünmesinde savaşın bitimiyle söz konusu olabiliyor. Bizimkiler onun hemen keşfetmiş değiller, Türkiye'de bu akımı ilk görenlerden biri Selahattin Hilav, doktora yapmak için Paris'e gidiyor, sıcağı sıcağına içeriden görüyor, işte Ferid Edgü benzeri yazarlar da o sırada yurt dışında oldukları için girebiliyorlar. Ama İkinci Yeni şairleri; aslına bakarsanız dolaylı yollardan biraz haberdarlar ama dünyada olup bitenlere ilişkin bağlantıları iki savaş arasının dönemleriyle ilgili... Daha çok gerçeküstü akımların üzerinde belli bir etkisi var, belli bir etkisi diyorum çünkü bir kısmı yabancı dil biliyor, Sezai Bey biliyor, Cemal Süreya biliyor ama Edip Cansever bilmiyor. Turgut Uyar'ın yabancı dili çok zayıf; dolayısıyla çok birebir etkilenecek de yok ama şiir kendi yatağında ilerlerken -bir ülkenin dilinin şiiri kendi yatağında ilerlerken- kuşaktan

kuşağa bir bağlantı kurma durumu var. Kendisinden önce yazılan şiirle göğüs göğse bir çarpışma yaşıyor genç şair. Onlar hem etkileniyor, hem onu itmek istiyor; dolayısıyla İkinci Yeni bir yandan Birinci Yeni'ye bir tepki. Yani şiirin fazla basitleştirildiği kanaatinde, fazla yalıtıldığı kanaatinde, daha çok bir yüklem sanatı olması gerektiğini düşünüyor. İndirgeme değil bir yüklem sanatı olması gerektiğini düşünüyor.

### **İkinci Yeni, Birinci Yeni şiirine tepkidir diyorsunuz yani...**

Bir yanyıla öyle tabii... Yalnız Birinci Yeniye değil; hemen hemen kendisinden önce yazılmış bütün şiirlere bir tepki.



**Cemal Süreya: "Bugünkü şiir verimleri onun da verimleridir biraz." der Orhan Veli için.**

Elbette ondan öğrendikleri var, Dağlarca'dan öğrendikleri var, Nazım'dan öğrendikleri var, ama bir yandan şüphesiz Necip Fazıl'dan ya da Dıranas'tan öğrendikleri var. Bunlar çünkü çok dikkatle kendilerinden önceki şairleri okumuş şairler. Dediğim gibi bazen diklenmek için, bazen yararlanmak için, bazen sorgulanmak için ama en önemlisi de kendi özel şiir yollarını açmak için bu hesaplaşmanın içindeler.

**Belki de çok etkilendiklerinden dolayı bu kadar tepkili yaklaşılar. Harold Bloom'dan hareketle konuşacak olursak...**

Yani bilemiyorum... Tabii çok etkilennemeleri mümkün müydü bu kadar genç insanların, etkilenenin doğurduğu bir tepki de var ama...

### **Edip Cansever'in ilk şiirlerinin Orhan Veli şiirine benzediğini biliyoruz.**

Tabii, ona bakarsan Ece Ayhan gibi şiiri sonradan çok ayrı yola gitmiş bir şairin bile ilk şiirinde Orhan Veli etkisi var. Sonradan toplanan, ilk kitaba bile girmemiş olan şiirleri, dergilere gönderdiği; bir kısmı yayımlanmış bir kısmı yayımlanmamış ama sonradan iyi kötü toplandı. Hatta kendisi toplanmasına ön ayak olur. Enteresan olan, reddetmeye çalışmıyor. Böyle bir şey var, çünkü bir şair neden şiir yazmaya başlar, genç bir şair? Şiir okuduğu için. Eh, şiir okuyup da şiir yazmaya başladığı zaman belki ilk elde değil ama ikinci adımda bir takım yaşayan şairlerle yüzleşmek ister. Kendilerine yakın, dönemin şiirinin üstüne çıkmak ister, daha geridekinin değil. Yahya Kemal onlar için büyük bir mesele değildi. Yani o yaşıyordu; çünkü 58'de öldü Yahya Kemal ama onlar için ölmüştür, yani şair olarak ölmüştür; insan olarak değil ama; yani o yapacağını yaptı ondan sonra gelenler oldu hatta ondan sonra gelenlerin de bazılarının genç yaşta öldü, Orhan Veli gibi. Dolayısıyla en yakındakiyle bir ilişki içinde yola koyulan bir şey genç şiir. En azından belli bir döneme kadar böyleydi dememiz lazım çünkü son yıllarda böyle mi emin değilim.

**İkinci Yeni şiiri neyi değiştirdi? İkinci Yeni şiirinin günümüzde bu denli popüler olması, şiir geleneğimizde radikal bir rol üstlenmesinden mi kaynaklanıyor yoksa popüler kültürün getirdiği bir şey mi bu?**

Zor soru bu, zor çünkü karışık bir soru... Yani karışıklığı içerdiği birkaç şeyin birlikte konuşulmasından geliyor. Şimdi popülerleştii evet ama ne zaman popülerleştii? Yani bundan on beş sene önce İkinci Yeni şairlerinin hiçbirisi çok okunan şair değildi. Cemal Süreya Yapı Kredi Yayınları'na geçene kadar örneğin satış şairi değildi. Turgut Uyar hiç değildi. Edip Cansever değildi. Ece Ayhan zaten hâlâ değil. Bir popülerleşme olduysa bu son on beş yıl içinde oldu. Bunun başka nedenleri var. Sosyolojik nedenleri var, şı var bu var. Hatta bir yandan da getirdiği bazı handikaplar da var, gerekirse onları da konuşuruz yani. Ben ve kuşağım, yani 70'li yılların başında yazmaya başlamış insanlar İkinci Yeni şairlerinin en olgun ürünlerini verdikleri dönemde yazmaya başlıyoruz. Yani arayış süreçlerini iyi kötü tamamlamışlardır. 1970- 1975 arası hemen hemen hepsi en iyi kitaplarını yayınladılar. Biz yirmi yaşlarımızdayız -benim kuşağım- ve karşımıza peyderpey bunlar çıktı. Gerçekten de bugün de çok önemli olduğunu düşündüğüm kitapları bunlar. Necatiğil'in, İlhan Berk'in, Oktay Rifat'ın da -sadece ötekilerin değil- altın bir dönemdi. Şimdi ben size bir şey

sorayım bunu bir anket olarak yapmaya çalışın, 1965 ile 80 arasında yayınlanan Türk edebiyatındaki önemli kitapları bir kâğıda dökün, bir de son on beş yılda 2000 ile 2015 yılları arasında bunlarla eşdeğer olarak görebileceğimiz kitapları -her türde- kâğıda dökün müthiş bir oran farkı çıkacak.

### **Peki, o dönemi farklı kılan neydi?**

Bir sürü şey... Tek bir şey değil. Bir sürü şey bir araya geldi. Aynı anda çok güçlü şiir kitapları, çok iyi hikaye kitapları çok önemli deneme yazarları, ağır top cleştir-menler peş peşe çıktılar. Bunlar iyi kötü yaşda sayılabilecek adamlar. Yani bir anlamda tabi, hiçbir dilin edebiyatı şöyle gitmiyor, çıkışlar ve inişler oluyor, düşüş bir süre sürüyor sonra tekrar bir tırmanış oluyor sonra tekrar bir çöküş oluyor. Fransız edebiyatına, İngiliz ve Amerikan edebiyatına, hatta Japon edebiyatına da baksak aynı manzarayı görürüz. Bana göre bizim edebiyatımızın yapıt gücü açısından en zengin dönemi 65-80 arası. Müthiş kitaplar yayınlandı. Yani Oğuz Atay da oradan çıktı, Tezer Özlü de oradan çıktı. Nuri Pakdil de oradan çıktı. Bu yılların içinden çıktılar yani.

**Şiiri “çalgısız insan sesi”ne benzetiyorsunuz. Haşim de şiir için: “musiki ile söz arasında fakat sözden çok musikiye yakın” diyor. Bir paralellik var.**

Tabi, ama yani bu bana Haşim’e bağlı bir şey değil, bu beş bin yıldır düşünülmüş, öne sürülmüş bir düşünce çok özgün bir düşünce değil, şiir bir yanıla budur. Anlamı en ön plana alıp musikiyi geri plana iten bir şey değildir, o zaman düz yazı olur.

Buradan ben de tam şuraya gelmek istiyorum aslında, Haşim’in aslında birçok şiirine baktığımız zaman anlamın çok geri plana itildiğini görüyoruz, ‘Bir Günün Sonunda Arzu’ şiirinde mesela. İlk okuduğunda en azından estetik ve müzikal olarak bir zevk verse de bir anlamsızlık çağrışımı yapıyor.

Gerçekten öyle mi acaba?

**Şiir bize ne söyler, ne anlatır bize şair?**

Şairine bağlı. Şairlere, hepsi için çok geçerli olacak reçeteler sunmamak gerekir. Her biri kendi reçetesini bir biçimde tercih ederek yaratır ama anlam çok önemli bir şey midir önce bir buna bakmak lazım şimdi önümüze bir gazete aldığımız zaman -ki Türkiye’deki gazeteler her

biri kötü yazılan gazetelerdir birçoğu- her cümle anlam-lıdır. Çünkü biz orada ne ararız, bir şeyler olmuştu, o bir şeylere ilişkin bilgilenmek istiyoruz. Yani bir yerde bir olay çıkmış, 5N1K kuralı yapıyor. ● yüzden orada anlam birinci dereceden önem taşır. Ya da musikiye de pek yeri yoktur basım haberinde. Yazının geniş bir yelpa-zesi var. Birinci dereceden anlam üretmekle yükümlü yazı türleri var, öbür uçta da bunu temel kaygısı olarak görmeyen, uyum üretmek isteyen, ezgi üretmek isteyen, sessel bir anlam üretmek isteyen bir anlayış var. Şiir de kendi içinde yazı türü olarak bu yelpazeyi işlemiş görebildiğimiz kadarıyla. Yani anlama birinci dereceden önem atfeden, onu her şeyin üstünde gören şairler de var. Anlamı ikinci plana hemen hemen hep itmiş, asıl kaygısı baki bir ses bırakmak olan adamlar da var işte bu yelpa-zenin içinde... Şair kendi tıynetine göre bir ses anıyor; bir şey anıyor. Şiirin özelliği gereği ister istemez bu musiki boyutu anlam boyutunu iteleyip kakalayacaktır. Bu kaçınılmaz, öyle görmediğimiz örneklerde bile bu öyle, eğer iyi şiirden bahsediyorsak. Yoksa manzume tipi yazılmış bir şiirde, kahramanlık şiirleri, genellikle baktığımız zaman çoğu başarısız şiirler, çünkü mesaj vermek kaygısıyla yazılıyor, peki o mesaj için süre baş vurmak şart mı? Başka yazı türleriyle ayrı mesaj daha iyi verilemez mi? Bir de öyle bakmak gerekiyor. Ama şiir marş da olabiliyor. ●raya kadar giden bir yanı da var. Ama marşta bile bu böyle. İstiklal Marşı’nı ele alalım. Musiki tarafı hafife alınabilecek gibi bir şiir değil o. Yani bir anlam siparişi ediliyor üstelik şaire, değil mi? ●labilecek en yüce anlamlardan birini bize gel çat burada deniliyor. Ama adam bunu çok iyi bir musiki denklemi içinde kurmazsa başarısız olacağını bilen biri, onun için bu ikisinin dengesini eş değer tutarak onu inşa ediyor. Böyle kaç marş var, o ayrı.

**Evet, marş deyip geçemiyoruz hiçbir zaman, Millî marşımızdan bağımsız olarak değerlendir-meye tabi tutulacak olsa bile...**

Evet, yani.

**Ağırlaştırıcı Sebepler Divanı kitabınızda, “divan” vurgusunu nasıl açıklıyorsunuz. Klasik edebiyata herhangi bir atıf yoktu kitabınızda, kitabın başlığı dışında. Neden divan?**

Çünkü bu bir birim, bizim kültürümüzün kitap kavramı-na yüklediği birim bu. Bizim kültürümüz derken, ●rtadoğu kültürlerinin batı kültüründe kitap kavramıyla karşılanılan şeyi biz divanla karşılıyor. Divan bir bütünlük tasavvuru taşıyor kendi içinde, dolayısıyla da böyle bir bütünlük kaygısı güdererek bir kitap inşaata

yapıyorsa biri bu dillerden birinde, niye seçmesin. Kaldı ki biz biliyoruz ki bu bizim kültür coğrafyalarımızın sınırına taşmış bir anlayış. İşte Goethe, bir divan yazabiliyor. İsteği şair Gunnar Ekelöf bir divan yazabiliyor. Demek ki artık sadece belli bir coğrafyanın kilit kitap kavramlarından biri değil daha evrenselleşmeye de yüz tutmuş bir unsur. Ama Divan Edebiyatıyla arasında önemli bir bağ kurulabilir mi? Benim durumumda hayır. Böyle bir bağ kurulamaz, böyle bir bağ kurma tasası da taşımadım.

**Bir söyleşinizde: “gelenekler olarak altını çizmemin nedeni de bunun iyice sınırlı biçimlerinin çok uzun süredir şaire dayatılması” demişsiniz. Bir anlamda şaire bir dayatma olarak görüyorsunuz gelenek biçimlerini, şiirinizi okuduğumuzda, şiir çizgimizden bakarak bir mukayese yapıldığında belirgin bir yenilik söz konusu, burada söylemiş olduğunuz sözün sonucuna dayandırıyorum ben bunu... Gerçekten de alışılmadık, sizden öncekiler ve sizin aranızda bir yakınlık kuramadığım bir biçiminiz, diliniz var; Türk şiir geleneğinden bilinçli bir kaçışınız oldu mu? Bir de İsmet Özel ‘Bir Yusuf Masah’ kitabını tamamladıktan sonra: “Bu topraklara olan borcumu ödedim.” Gibi bir cümle kuruyor. Özel’in kastettiği şey, yani geleneğe olan borç, sizce şairler geleneğe borçlu mudur, siz kendinizi borçlu hissediyor musunuz?**

Bir şeyler yapan insanların hepsi, meslek dalları ne olursa olsun, mühendis de olsalar, edebiyatçı da olsalar, kimyager de olsalar bu yaptıkları işi bir yoldan öğrenmek durumundalar. Önce bir çıraklık evresinden geçecekler, bu çıraklık evresini kat ederken de eğitim yoluyla, ampirik yoldan hangi yoldan olursa olsun birilerinden bir şeyler öğreniyorlar, dolayısıyla borçlanıyorlar. Benim en sevdiğim klasik metinlerden biri -Türkçede de yayılandı- İmparator Marcus Aurelius'un kitabında ‘Borçlarım’ diye bir bölüm var. Sıralıyor, otuz sayfa boyunca kimlere neleri borçlandığını söylüyor. Şimdi Marcus Aurelius Roma imparatoru, yani dönemin, yeryüzünün Obama’sı, en önemli adamı. Ama Roma imparatorları arasında da en seçkini olarak bilinen, en bilgesi olarak bilinen bir adam... Çünkü filozof bir yanı var. Savaşların adamı değil. Daha çok bir uygarlık yapıcısı olarak görülmesi bir kişi, yetişme yıllarında kimlerden neler aldığını anlatıyor. Bana kalırsa herkesin, yüklü bir borç hanesi vardır. Yaptığı işle bağlantılı olarak. Hatta yaptığı işten taşan bir borç hanesi vardır. Yaptığı işe yansımaya bilir bazen başka borçlar ama, borçlanır herkes. Ama işin

kendisine geldiğimiz zaman, işin kendisi eğer hodayınabit biriyse, yani gökten zembille inmiş, hiçbir şey okumamış hiçbir şey görmemiş -böyle biri de var mıdır bilmiyorum ama- olsa olsa milyarda bir çıkabilecek bir şeydir. Herkes birilerinden bir şeyler öğrenir. Peki, en çok nereden öğrenir? En çok yakından öğrenir, yani çok uzağından bir şeyler öğrenmesi zor. Zaman içinde oralarından da katkılar gelebilir insanın hayatına, meraklıysa, kızıl derili kültürüne örnekler merak duyuyorsa, onlardan da bir şey öğrenebilir. Ama daha çocukluğundan başlayarak yakın çevresinden, konuştuğu dilden, yani ana dilinden bir takım şeyler ona girmeye başlar. Dolayısıyla bütün bunlar zaten borç hanesinde yazılı olan şeylerdir. Ama bu borç hanesinde yazılı olan şeyleri iki de bir de insanların kafasına katmanın anlamı yoktur çünkü bunlar zaten vardır, doğaldır. Herkes için geçerlidir. Ama işe şiir geleneği bağlamında baktığımız zaman şimdi benim diklendiğim konu şu: insanlara milliyetçi kaygılarla gelenek dayatması yapılmasına karşı çıkan biriyim. Yani sen şusun, hatta şunun şusunun şusunun, senin kaynağın orası, ancak oradan su içceksin. Yok öyle şey. Ben susuyorum, nerede su bulursam içirim. Nerenin suyu beğenirsem(gülüyor) onu tercih ederim. Hangi memban suyu bana iyi geliyorsa ve onu içme olanağım varsa... Niye tercihim o yandan yana kullanmayayım? Özellikle dünyanı gidişatında da görünen, Türkiye’de de hayli hayli gördüğümüz bir şey insanların kimlik daraltmalarıyla kuşamak sen şusun busun, o senden değildir, onunla ilgilenme, ona yabancı kal, yani bunlar hiçbir biçimde zenginlik üretici yaklaşımlar değildir. Dolayısıyla ben baştan bize dayatılmak istenen bu tür yaptırımları öğütlere sırtımı döndüm. Nerede beni besleyen bir şey varsa ona giderim. Ha doğal olarak şiir bağlamında en çok anadilimde yazılmış şiirleri okuduğum doğru. Herkesin durumu budur zaten. Ben o dilde yazdığuma göre o dili benden önce kullanmış olanlardan öğreneceklerim daha fazla. Bir İngiliz’den bir Latin’den bir Rus’tan öğreneceğimden daha fazladır, ama bu kadar. Yani onu ötekilerden daha üstün tutmak için bir neden değil bu, bu benim doğal koşulum, o kadra.

**Yahya Kemal’in aidiyet hissetmediği için mülkiyetsizliği seçtiğini söylüyorsunuz, buradan hareketle şairin mülkiyetle olan ilişkisini nasıl yorumlarsınız?**

Benden kural beklemeyin, yok öyle şey... Ama ben Yahya Kemal’e bakıyorum, Yahya Kemal’de bir manzara görüyorum, Yahya Kemal müzmin bekar, hiç evlenmemiş, ev edinmemiş hiçbir zaman kiracı bile olmamış. Ya arkadaşlarının evinde yaşamış ya Park Otel’de

yasa<sup>1</sup>miş, mal almamış, mülk almamış, işte Park **●**tel'de öldüğü zaman odasında bulunanların dökümünü yaptık; iki bavul dolusu eşya, biraz kitap hepsi bu. Yani adam böyle... Böyle bir hayat tarzı seçmiş.

Bir de 'Son Modernler' kitabınızda Yahya Kemal'in, yani başındaki Tanpınar'ı göremediğini söylüyorsunuz. Göremeyen Yahya Kemal'den ibaret değil birçok kişi belki, bu hep tartışılıyor ama. Cemil Meriç galiba 'Jurnal'de anlatıyor, onunla tanışmak istemiş, Tanpınar'ın kumar arkadaşlarından (İhsan Kongar, Avni Yakahoğlu) onunla tanıştırılmasını istemiş ama onlar Tanpınar için; 'yok canım salâhın birdir, sersem bir adamdır, sen sevmeyisin, rahatsız eder seni' demişler. Meriç bunun üzerine: "Ahmet Hamdi çağdaşları için kötü kumar oynayan, kötü rakı içen, sıkıntılı bir adamdı. Ahmet Hamdi'nin şahsında bu taraflarını görüyorlardı. Hiç biri Ahmet Hamdi'den tek satır okumamıştı. Ve Ahmet Hamdi hakkında verdikleri hüküm buydu." Yorumlarında bulunuyor.

Tabii ki, en yakınındakiler görmemiş. En yakınındakiler görmüyor. Mektuplarını okuduğumuz zaman adam ıstırap içinde, arkadaşlar güya, sık sık görüşüyorlar, kâğıt oynuyorlar, bezik oynuyorlar, bira içiyorlar, rakı içiyorlar, farkında değiller... Kurtul Hamdi işte... Ama bunun nedeni var. Onun yaptığı işi anlama düzeyinde değil hiçbir. Bu insanlar sıradan insanlar değil ki. Kimisi profesör kimisi bilmem ne ama bu bir şey demek değil, donanımları zayıf. Tanpınar'ın -yani başlarında duran adamın- kaygılarının yüzde birine sahip değiller. Yapılacak bir şey yok. Adamın yalnızlığını getiren şey o. Geçenlerde bir yazı yazdım -belki çıktı bile bilmiyorum çünkü ben yazılarımı topluca gönderiyorum- bir şeylere bakmak için üst üste birkaç tane söyleşi kitabını taradım. Necip Fazıl'ın bütün eserlerinde 'Konuşmalar' diye bir kitap var. **●**ununla yapılmış bütün söyleşiler. Yahya Kemal ile Sermet Sami'nin yaptığı, 'Yahya Kemal ile Sohbetler' kitabı var. Melih Cevdet'in de, -yani bu sene yayınlandı- onunla yapılmış bütün söyleşiler kitap halinde çıktı. Şimdi bu üç kitaba baktığım zaman, aslında bizim edebiyat dünyamızın önemli bir açmazının orta ortaya çıktığını görüyoruz, şimdi Necip Fazıl'la konuşmaları okuduğumuz zaman dışı dokunur çok az şey olduğunu görüyoruz; bunun tek nedeni onunla konuşma yapmaya gelenler; adamın kendi değil. Mesela çok önemli bir şey söylüyor, çok önemli bir şey; anlamıyor karşısındaki. Dolayısıyla bir sonraki soruya geçiyor. Hâlbuki onu açması lazımsa... Mesela 'hafakan' meselesi-

ni anlamıyor. Şimdi bu kavram birinci dereceden önem taşıyan bir kavram. Nilüfer Kuyaş'ın kitabı çıktı 'Kara-sevda Kitabı' üç yüz küsur sayfa yazdı. Daha önce de psikiyatr Serol Teber'in kitabı çıkmıştı. Melankoli, şürr dünyası açısından temel bir kavram ama bizim dilimizin bir kavramı değil melankoli, onu karşılayacak şey bu: 'afakan'. Zamanında ilaç vardı -bende kutusu var Cem Mumcu bastı onu, tıpkı basımını bastı bir ara- hafakan diye. Adam kendi iç dünyasındaki temel kilit kavramlardan birini ortaya koyuyor, karşısındaki anlamıyor, anlamadığı için pas geçiliyor ve biz iki üç sayfayı okuyoruz, cımbızla çekip çıkarabilirim 15-20 tane Necip Fazıl'ın kurduğu cümle var çok önemli cümleler; kayna-yıp gidiyor. Öbür söyleşi kitaplarında da durum aynı. Sermet Sami zaten genç bir adam, Yahya Kemal ile konuşmaya gittiğinde ona hiçbir eleştiri getiremeyiz, iyi ki bunu yapmış çünkü o olmazsa hiçbir şey yok. Melih Bey'le yapılan konuşmada da iki üç önemli konuşma var bunlardan biri 'Çağdaş Eleştiri Dergisi'nde Adnan Benk ve diğerlerinin, Tahsin Yücel'in filan yaptıkları söyleşi, bir tanesi Mehmet Fuat'ın yaptığı bir söyleşi, böyle bir kadro. Dolayısıyla bütün bunlar şunu gösteriyor, Necip Fazıl'ın bir yığın hayranı vardı yaşarken. Bunlar arasında



önemli edebiyat insanları da vardı. Niye örneğin Sezaî Karacöğür gidip onunla konuşmadı? Niye örneğin Cahit Zarifoğlu gidip onunla konuşmadı?

### Şairlik egosundan mı?

Çekinmekten de olabilir, bazılarında ego olabilir, bazılarında çekinme olabilir. Bazı durumlarda yanaşmayanlar da olabilir. Ama Necip Fazıl'ın konuşma iştahını biliyoruz. Bütün bunları Tanpınar'la ilgili olarak anlattım ben. Tanpınar, çevresindeki onca okumuş etmiş insan karşısında bir kişi onun düzgün bir söyleşi yapmış, o da Adnan Benk, ama kısa bir söyleşi. O zaman Adnan Bey genç tabii. Dolayısıyla, onun ulaştığı derin yalnızlığı düşünmek gerekiyor işte konuşabileceği kendi ayarı arkadaşlarının bazılarıyla aynı mîkânda değiller, Ahmet Kutsi Tecer'le uzaklar, Hasan Ali Yücel'le uzaklar. Gerçi onlar da ne kadar onun vardığı derinliklere diyalog partneri olarak karşılık verebilirler bilemiyorum. İşte bazı insanlar erken gelmiş oluyorlar ya da toplumları geçikmiş oluyor bu nedenle bir tür yalnızlık içinde şeylerini tamamlıyorlar. Günlüğünün son bölümlerinde, son bir iki yıla yazılan notlarını okuduğu zaman bugün sihirli değnekle belki dirilsek Tanpınar'ı herhalde dili tutulurdu. Kendisinin bu kadar önemsenmeyeceğini, son yedi sekiz yıl içinde peş peşe yabancı dillere çevrilmeye başlandığını, bunları herhalde hayal etmiş, ummuş olabilir ama çok inanarak değil. O kadar sağlığını ortasında yaşayan bir adam, ben bunu hak ediyorum diye düşünmüştür ama bu olmayacak belki.

Günlüklerinde o kadar hayran olduğu Yahya Kemal'den intikam alırcasına ona karşı sarf ettiği sözler, okuyucuyu hayal kırıklığına uğratan şeylerden biriydi. Çok polemige yol açmıştı hatta o tartışmalar...

Polemige yol açıyor, çünkü insanlar tabii ki eleştirecekler eleştirme hakları var. O dönemin insanları için kadem barem meselesi çok önemliydi, belki hâlâ öyledir. Belirli yaşa gelmiş insanlar kendilerini hiç kimsenin eleştiremeyeceği kanaatinde olabilirler, onun için bunu bir biçimde çevrelerine sezdiriyorlar. Sezdirdiği zaman da çevresindeki insanlar küsüyorlar. Yahya Kemal'e yakınındaki insanlardan hiçbiri gidip de sen şunu yanlış yapıyorsun diyemez, diyenemiştir. Tanpınar dâhil. Ama yanlış yaptığı şeyleri, eksik yaptığı şeyleri görmüştür. Ya çevresinde güvendiği bir iki kişiyle paylaşmıştır ya da defterine yazmıştır, çare yok yani.

Biraz klişe olacak belki ama Tanpınar'ın Yahya Kemal'den ciddi anlamda etkilendiği herkesçe

malum, sizce Tanpınar romana mı dönmüştür Yahya Kemal ile karşılaştıktan sonra (ki Yahya Kemal'in de onu teşviki bu yöneydi Tanpınar için) Yahya Kemal etkisini nasıl yorumlarsınız?

Tahmin edebileceğimiz şeyler var. Bunu iyi kötü herkes görüyor zaten. Yahya Kemal güçlü bir şair. Güçlü bir şair olmasının ötesinde bizim edebiyatımız için çok önemli bir yol çizdi ve bir yanıyla gelecekçi ama bir yanıyla yenilikçi. Ve de ortaya çıktığı dönem yani yurt dışından dönüp İstanbul'da etkili olmaya başladığı dönemde edebiyat ortamımızda büyük ağırlık noktası oluşturan kimse kalmış değil. Yani Cenab arık o parlak olduğu dönemi yani 1890'ları geride bırakmıştır, Fikret, zaten erken yaşta ölmüştür. Ortada zaten ciddi bir boşluk var, boşluk olmanın ötesinde önemli bir dönüşüm yaşanıyor. Bu dönüşüme bir biçimde ışık tutabilecek bazı cevaplar getirecek birilerini bekleyen bir toplum burası. Edebiyat dünyasından da rakipsiz bir aday olarak çıkan bir şair Yahya Kemal. Yani Haşim ayrı bir vakadır. O hiçbir zaman hiç kimseye önderlik taslamaya, etkilemeyi düşünen bir karakter değil. Her durumda kendi köşesinde itirazları, sertlikleri, aykırılıklarıyla yalnız kalmayı seçecek bir karakter, belli yani, buna rağmen etkileri var insanlar üzerinde; Tanpınar üzerinde de var, insan olarak çok büyük etkisi var. Ölümünden önceki aylarda devamlı Tanpınar'ın yanındaydı. Hatta öldüğü gün orada, tabi daha şahsi bir karizma, öbürünün ki daha kollektif bir karizma. Bir de ufuk çiziyor adam. Geliyor ve bir ufuk çiziyor. Bu ufuk hem şüre ilişkin hem tarihle ilişkin hem medeniyet kavramına ilişkin hem sanatların bütününe ilişkin yeni ufuk... Bu durum ister istemez etrafındakileri bir ana şeyin uyduları haline getiriyor. Etrafında dönmeye başlıyorlar hepsi. Kimisi atçe sokulan pervane gibi fazla sokulup yalıyor. Çoğu ayın dünyayla ilişkisi gibi kesin bağımlı kalıyor. Tek problemli ilişki bence Tanpınar'ın. Bir yandan bu söylediğimizin tanıma uygun bir ilişki olduğunu görüyoruz bir yanılla da o yörüngeden çıkma çabaları var. Ama açıkçası şair anlayışları birbirine benzemiyor. Yani zaman zaman üstü kapalı bir biçimde dile getiriyor ama zaten baştan itibaren çok yakın hissetmiyor kendi Yahya Kemal'e. Yahya Kemal'in çok büyük bir şair olduğunu düşünüyor ama kendi seçtiği şair yolu o değil. Kendi seçtiği şair yolu daha farklı. Diyele, anlayışıyla vs. Yahya Kemal'in çok tasvip etmediği bir çizgi ayrıca o, onun için de onu çok fazla teşvik etmiyor, kendisine yakın bir çizgiyi takip etmediğini gördüğü için. Tanpınar'da, Yahya Kemal ve Haşim'de olan cüret yok. Bence şiiri bu kadar çok düşüncü şair Türk edebiyatında azdır ama bununla ters orantılı bir yapıt var elimizde şiir açısından baktığımız zaman. Cılız bir yapıt var, bunu söylemek zorundayım.

### Yani siz romancılığı daha iyi mi dersiniz?

Hayır ben böyle bir ayrıma gitmeksizin Tanpınar'ı bütünlüğünde görmekten yanayım. Yani Tanpınar her parçasıyla bir bütün oluşturmuş bir adam.

**Bir şairin romanı olarak bakmak mı lazım Huzur'a ya da Saatleri Ayarlama Enstitüsüne mesela?**

Şart değil... Bir edebiyat adamının farklı türlerde ürün-

bir karakter. Yahya Kemal'den daha karmaşık bir karakter... Hatta niyetlerini de katarak, günlükler niyetlere önemli ışık tutuyor. Şiirleriyle ilgili bütün söyledikğim neçatî şeylere rağmen bir yandan da ne diyorum, şiir üzerine bu kadar düşünmüş biri yok; kendi şiiriyle de savaşı çok yüksek seviyede.

**Şiirlerinde biçim farklılıkları göze çarpıyor zaten...**

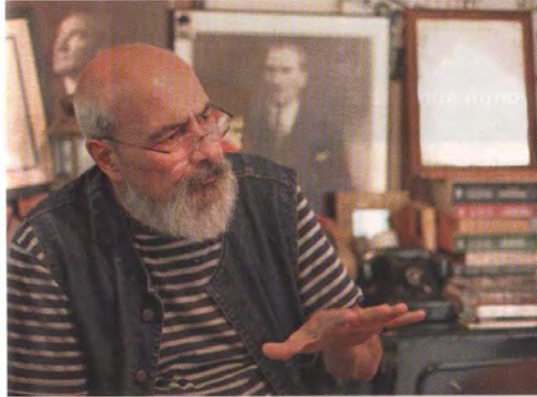
Var ama hiçbir şekilde kendisi için ideal olacak çözüme varamıyor çünkü öyle modeller seçmiş ki; Valery... Sen Valery değilsin Hamdi. (gülüşmeler...) Çünkü Valery Allah vergisi bir takım yeteneklere sahip bir adam; ama o yetenekler onda var diye başkalarında olacak diye bir kural yok; yani onlara öykünemezsin, onlar sende varsa vardır yoksa yoktur.

**Bizde resim olsaydı her şey çok daha farklı olurdu diyordu sanırım. 'Yaşadığım Gibi' kitabında Yahya Kemal'de bu sorunlar çerçevesinde tartışıyor.**

Yahya Kemal'in tezidir. Türk kültürünün iki önemli temel eksikliği vardır; düz yazı ve resim.

**Tanpınar'ın yalnızlığını gelenekten kopmasıyla ilişkilendirebilir miyiz, -Yahya Kemal'in takip ettiği şiir geleneğinden- yörüngeden uzaklaştı dediniz. Bir de son dönemde akademide Tanpınar'a atfedilen modernizm eleştirisi misyonu gerçekten Tanpınar'da var mıydı acaba?**

Var. Tanpınar'a yakışmayacak şeyler var. Yani şimdi yiğidi övelim ama sakarlıklarını da görelim. Şimdi bir yerde şu cümle geçiyor günlüğünde, sanat dünyasının insanları kastederek: "bizimkiler" diyor "hala Yüksel'i önemli bir sanatçı sayıyorlar". -Nuri İyem'e çok düşkün ama biliyorsunuz.- Yüksel Arslan bizim resim sanatımızın dünya çapındaki tek adamı ve onu ressam saymıyor çünkü anlamıyor; anlamıyor değil sadece; tepki veriyor yani. Yüksel Arslan birincisi; homoseksüel değil ama çift cinsel, ikincisi resimlerinde işlediği konular Tanpınar'a çok uçuk kaçık geliyor, rahatsız ediyor. Üçüncüsü, boya malzemesi olarak spem ve dışkı kullanıyor. Bütün bunları rezillik olarak görüyor Tanpınar. Hâlbuki bunlar modern sanatçının sıradan şeyleri. O konularda her bakımdan kapalı olduğunu görüyoruz, mesela 62'de öldü değil mi eğer yedi sekiz yıl daha yaşasaydı -ki rahatlıkla yaşayabilirdi, genç bir adam sonuçta, genç derken benden ufak yani şimdiki halimden ufak- İkinci Yeniye herhalde korkunç şeyler söyleyecekti. ■



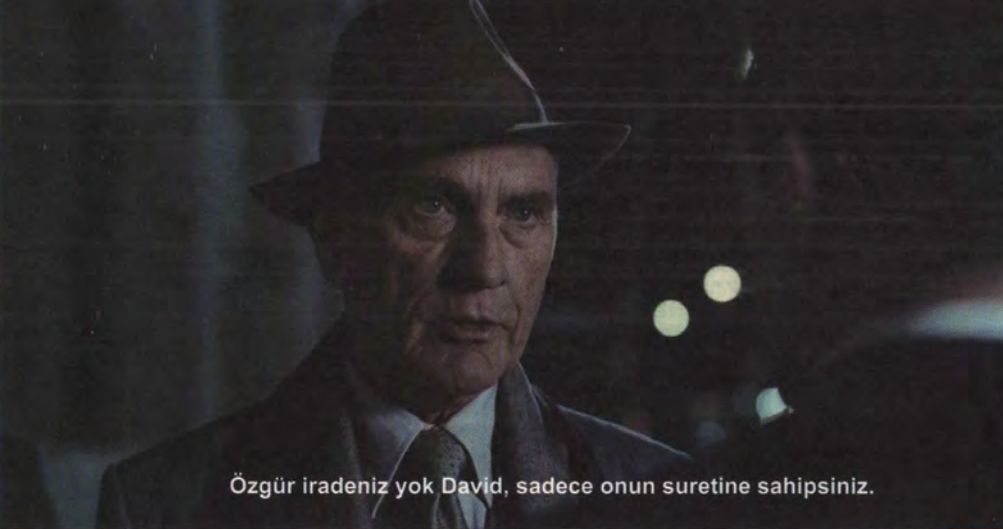
ler verdiğini görüyoruz. Bana kalırsa bunların hiçbirini iyi yapamamıştı; hiçbirini. Ne iyi bir şair olabilmiş, ne romanlarını bitirebilmiş, -heste dördünü şişirerek yayınlıyor- denemeleri çalakalem yazılmış, edebiyat tarihçiliği tabii önemli, ama kendisi bir edebiyat tarihçisi değil, gereği yok ama neyse, gereği yok ya da var bunu yapmış. Ama tüm bu söylediklerimle çelişkili bir şey var şimdi söyleyeceğimde; bunların toplamı çok önemli. Çünkü bunların toplamına yayılmış çok yoğun ve zengin bir edebiyatçı yanı var. Ama yapıtlarının hiçbirini başaramamış. Bu da karakteriyle ilgili, tembellikleri var, yoğunlaşma sıkıntıları var, kendisi yazıyor bunu.

**Kişisel sorunları da var kadın olayları mesela...**

Onlar ayrı bir sorun ve hep bahaneler tabi. Bir kadın olsaydı da evde daha iyi yazardım, belli değil o... (Gülüşmeler) öyle olmuyor o işler. Bunun da kurah yok çünkü. Ona öyle geliyor.

**Olmadığı için belki de...**

Olsaydı tersini söyleyecekti. Karakter olarak karmaşık



Özgür iradeniz yok David, sadece onun suretine sahipsiniz.

## ÖZGÜR İRADEYİ REDDETME ÖZGÜRLÜĞÜ VAR MI?

Mehmed Ali Çalıskan

Bu yazıda aşağı yukarı ne yazacağıma dair belirsiz bir fikrim var, ama sonu nasıl biter, bu gemi nereye çıkar tam olarak kestiremiyorum. Çünkü zannettiğiniz gibi özgür bir iradem yok, kendi cümlelerimi ben değil bütün bir tarihimi inşa ediyor.

Evet, bu bildiğimiz özgür irade ve belirlenimcilik tartışması ve benim maksadımı sizi aklımda iradenizin olmadığı konusunda ikna edecek bir yazıyı kaleme almak değil. Ancak şurası kesin ki özgür irade fikri önce insanın kendi psikolojik benliğine daha sonra dünyaya nizam vermek için çok gerekli ve kullanışlı olmasına karşın bunu savunan dini, bilimsel veya felsefi tüm ekollerin temel tezleri ile çatışan bir fikirdir.

Materyalist indirgemeci bir dünya görüşüne sahipseniz, aldığınız tüm kararların beyninizde tarihsel olarak inşa edilmiş dış etkenlere oldukça açık sinirsel bir algoritma tarafından üretiliyor olduğunu bilirsiniz ama yine de bu indirgemeci genel felsefeye dayanan tüm ideolojiler kendi varlıklarını sürdürebilmek için insanın özgür bir iradesi dolayısıyla sorumluluğu olduğuna sizi inandırmışlardır.

Tersine teolojik bir dünya görüşünüz varsa kadiri mutlak bir Tanrı'ya inanmakla beraber, dini görüşün en temel vurgusu olan imtihan ve sorumluluk fikri için Tanrı'nın tüm evreni kusursuzca idare eden iradesini, söz konusu bireysel davranışlarımız olunca görmezden gelir, kendi iradeniz olduğunu varsayıp, hatta iradenizin sonucu olan eylemlerin sizin isteğiniz üzerine Tanrı tarafından yaratıldığına inanıp onu sizin seçtiğiniz eylemleri yaratmaya kayıtlı bir memur seviyesine indirgediğinizi hiç fark etmezsiniz bile.

Tabi ki her iki yaklaşım biçiminde de bu çelişkiyi aşmak için üretilmiş bir çok argüman vardır; bu yazı bilimsel bir tartışmanın zemini olmadığı için bunları geçeceğim ve sizi 20. yüzyıl batı düşüncesinde özellikle biyolojiden gelen özgür irade karşıtı fikirlerin neden başının ezildiğine ilişkin kendi tezimi ileri süreceğim.

Öncelikle size Türkçeye "Gen Çeviktir" ismiyle çevrilen Matt Ridley'in kitabından bahsetmek istiyorum. Ridley tüm kitap boyunca beynin karar vermede kullandığı biyolojik süreçlerin genler (nature) ve dış etkenlerden (nurture) etkilenmek suretiyle çalışarak insan davranışlarının tıpkı bir robotta olduğu gibi

içimizdeki makinaya teslim olduğunu anlatmaya çalışıyor. Kitabın sonuna yaklaşıırken de siz kendinize ait olduğunu düşündüğünüz kararların aslında sizin bilincinizden nasıl bağımsız olduğunu görüp hayıflanıyorsunuz. Kitabın sonunda Ridley'in özgür irade başlığıyla ele aldığı bölümü gördüğünüzde özgür iradeye son darbeyi vuracağım düşünürken sizi bir sürpriz bekliyor. Ridley özgür iradeyi savunuyor, evet şaşırdınız değil mi? Tüm kitap boyunca neredeyse bir makina olarak betimlediği insanın özgür iradesini savunabilmek için bir ton saçma teoriye bizi ikna etmeye çalışıyor ve kendi ana tezleriyle çelişiyor.

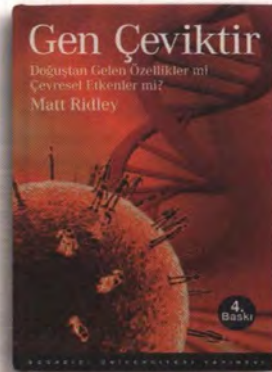
Şimdi sizi bir başka hikayeye götürüyüm. Şahsen en sevdiğim filmlerden birisi olan, George Nolfi'nin yönetip başrollerinde çok başarılı iki oyuncu olan Matt Damon ve Emily Blunt'ın olduğu The Adjustment Bureau (Kader Ajanları) filmini izlediğimde yukarıdaki çelişkiyi açıklayan ve benim teorimi destekleyen çok net bir diyaloga karşışışmışım.

Film basitçe dünyada insanların davranışlarını düzenleyen bir kader bürosunun olduğunu ve insanoğlunun özellikle önemli kararları verirken bu büronun yaptığı ayarlamalar ile belirli yönde ilerlediğine ilişkin hoş bir hikaye idi. Filme göre özgür irade yoktu ve bu ayarlanmış iradeye karşı durup kaderlerinden kendi özgür aşklarına kaçan iki insanın hikayesini anlatıyordu. En sonunda patron (Tanrı) merhameteli geliyor ve istemedikleri bu aşka izin veriyorlardı. İlk bakışta özgür iradeyi reddedeabilen neredeyse tek filmle karşı karşıya olduğumuzu düşündüm (Bruce Almighty filminde özgür iradeye karışmayan Tanrı'yı hatırlayın) ama bu film bu iddiasını savunabilme izni alabilmek için batı dünyasında belirlenimcilğin (kadercilğin) lanetlenmesine neden olan bir istisnayı filmin içine koymak zorunda kalmıştı.

“Sonra 1910'da yine geri çekilip size bıraktık. 50 Sene içinde Dünya Savaşı, bunalım, faşizm ve soykırımla ortaya çıkıp en son Küba füze kriziyle dünyayı yıkımın eşiğine gelindiniz. Bizim bile düzeltermeyeceğimiz bir şey yapmadan, tekrar yetkiyi almaya karar verdik. Özgür irademiz yok David, sadece onun suretine salıpsınız.

Yukarıdaki bu alıntı kader ajanı (Melek) Thompson'ın David'e özgür iradesi olmadığını anlatığı bölümden.

Burada, filmin genel olarak özgür iradenin olmadığını iddia etmekle beraber, tarihin bir döneminde (Hitler'in yaşadığı dönem) insanlara Tanrı tarafından bu iradenin verildiğini söylediğini görebiliyoruz. Bu arada Castro'yu da yaptığının sorumlular listesine eklemeyi ihmal etmiyor. Batı'da genetik belirlenimcilik tezleri ilk olarak Nazi yanlısı kafatasçılıkla suçlanarak bilimsel araştırmaya sahasının dışına itildi, genlerin insan davranışına etkisi üzerinde çalışan bilim adamları bu psikolojik baskı altında zor bela ilerlemeye çalıştılar. Genetik belirlenimcilik sadece Nazi yanlısı gözüktüğü için değil aynı zamanda özgür iradenin reddine giden yolu açtığı için de bir şekilde lanetlenmiştir. Çünkü modern Yahudi politikası Hitler düşmanlığı ingesi üzerine kuruludur, bu düşman yok olursa başta İsrail'e psikolojik meşruiyet tanıyan zeminle birlikte Yahudi siyaseti zayıflayacaktır. O yüzden Batı'da genetik belirlenimcilik kat ettiği onca mesafeye rağmen Matt Ridley'in kitabında gördüğümüz gibi özgür iradeyi ayakta tutmak için herkes çabalamak zorundadır. Yine “Kader Ajanları” gibi özgür iradeyi yıkacak bir film yaparsanız, Hitler'in yaşadığı dönemi tarihsel olarak özgür iradenin olduğu bir dönem olarak imlemek zorundasınız.



**Gen Çeviktir**  
Matt Ridley  
Çev: Mehmet Doğan  
Boğaziçi Üniversitesi Yayıncı

Yoksa bir şekilde, doğrudan veya dolaylı olarak Hitler'i aklar pozisyona düşersiniz ki, bu da şu anki politik konjonktürde göğüsleyebileceğiniz bir durum değildir. ■

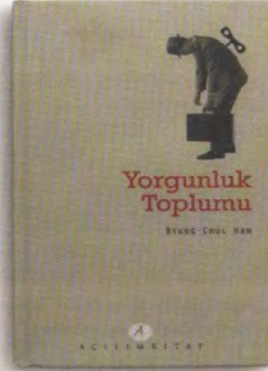
# YORGUNLUK TOPLUMU

Mevlüt Uğunlar

“ Açılım Kitap'ın çıkarttığı birbirinden güzel eserlerden biri olan Yorgunluk Toplumu, 50 sayfa civarında olmasına rağmen son 10 yılda en çok okunan Almanca felsefe kitabı oldu.

Bugün yaşadığımız toplum artık Soğuk Savaş döneminden kalma kurumların olduğu disiplin toplumu değil. 21. yüzyıl toplumu gün be gün yenisinin tabele astığı alışveriş merkezleri, bankalar, bürolardan oluşan gökdelenler ve fitness salonlarından oluşan “performans toplumu”dur. Küreselleşen dünyada günden güne birbirine benzeyen bu toplumun sakinleri de “performans öznesi”dir. Denetimin azaltılması ve kontrolün ortadan kalkması negatifliği ortadan kaldırır. Yasak, emir ve kaidecin yerini girişim, proje ve motivasyon alır. “Yes, we can” (Evet, yapabiliriz) cümlesi performans toplumunun pozitif karakterini temeller. Amerika Birleşik Devletleri’nin ilk “renkli” başkanı olan Barack Obama’nın seçim propagandasında sloganlaşarak yasaladığı bu cümle; performans toplumunun merkezi ve kudreti hakkında verilecek en bariz örnektir. Çünkü performans öznesi, -ebilme üzere terbiye edilmiş; bu sayede üretkenliğin seviyesi sürekli yükselmektedir. Yüksek bir üretkenliği, zıvrada kalabilmeyi kendisine mecbur kılan bir kişinin kariyerinde depresyon kaçınılmaz bir şeydir. Depresif insan, herhangi bir dış kısıtlama olmaksızın kendini sömüren “animal laborans” (çalışan hayvan)dır. Her şeyin mümkün olduğunun söylendiği performans toplumunda -ebilme -ebilemeyen özne, kendini suçlar ve kendiyi savayıp depresifleşir. Performans öznesi hem katil hem kurbandır. Günümüzde sıkça duyduğumuz Tükenmişlik Sendromu, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu gibi sinirsel hastalıklar 21. yüzyılın patolojik manzarasını belirleyecektir. Antibiyotüğün keşfi ile insanlık tarihinin en çok can kaybının yaşandığı bakteriyel hastalıkları bitiren bilim; bağışıklık sisteminin güçlendirilmesiyle viral hastalıkların da çaresini bulabilmiş ama sinirsel hastalıklar için bir ilaç çözümü bulamamıştır.

Performans toplumunun kaçınılmaz sonucu olan depresyon ile insanlığı kültürel ıraatlarından biri olan “derin sıkıntı” karışınılmamalıdır. Vahşi doğada yaşayan



**Yorgunluk Toplumu**  
Byung - Chul Han  
Çev: Samet Yalçın  
Açılım Kitap

buy  
it

hayvan dikkatini avlanmak, av olmamak, yavrusunu korumak gibi birçok şeye yoğunlaşarak varlığını sürdürebilirken; insan, derin sıkıntı ile manevi dinlenmenin zirvesine varır. Walter Benjamin bu derin sıkıntıyı “tecrübe yumurtasına kuluçkaya yatmış bir rüya kuşu” diye tanımlar. Yalnızca derin dikkat tabiatın başboş ellerine sarılabilen toparlanabilmeyi sağlar. Bu sayede sanat meydana gelebilir. Derin ve yoğun dikkatin ustası büyük ressam Paul Cezanne ‘şeylerin kokusunu da alabildiğini’ söylemiştir.

Açılım Kitap’ın çıkarttığı birbirinden güzel eserlerden biri olan Yorgunluk Toplumu, 50 sayfa civarında olmasına rağmen son 10 yılda en çok okunan Almanca felsefe kitabı oldu. Yorgunluk Toplumu kitabının yanında birçok eseri bulunan Kore doğumlu Byung-Chul Han Almanya’nın en çok tercüme edilen filozoflarından biri. Yazdığı kitap üzerine yazılan yığılma makalenin, tezin yanı sıra Shihō Fukada’nın yönettiği Japonyadaki “Yorgunluk Toplumu” anlatan ‘İntihar Edene Kadar Çalış’ ve Isabella Gresser tarafından çekilmiş kitabın yazarının da arz-ı endam ettiği “Yorgunluk Toplumu Seul/Berlin” başta olmak üzere birçok belgesel çekilmiş. ■

# YENİ BİR BAŞLANGIÇ: EMEKLİLİK

Ayşegül Tozal

“Gerard ve Jacqueline yeni emekli olmuş bir çift. Emeklilikte birlikte adeta yeni bir hayatı deneyimleyecek olan bu çiftin arkadaşlarıyla, çocuk ve torunlarıyla, ikili ilişkileriyle ayrıca yalnızlık ve depresyon, bellek sorunları ve denge gibi sorunlarla yüzleşmeleri etrafında dönüyor kitap.

Devletlerin geleceğe yönelik tasarımlarında yaşlılara yönelik çalışmalar ilk sıralara yerleşti. Sosyal sistemler, endüstri kolları ve nüfus politikalarının öznesi yaşlılar olmaya başladı. Dünya geneline baktığımızda son yüzyılda ortalama yaşam süresi 40 yıldan 80 yıla uzadı. İsmail Tufan'ın “Türkiye’de Yaşlılığın Yapısal Değişimi” kitabındaki verilere göre Türkiye’de ise 1960-2002 döneminde “60+” yaş grubu %57, “80+” yaş grubu ise %266 çoğaldı.

Yaşlılık yakın geçmişimize kadar kadim bilgi ve tecrübenin mirasıydı. Dede Korkut’tan Köroğlu destanlarına kadar yaşlılık “bilgelik ve olgunluğun” sembolü olagelmıştır. Geçen seneki biz, biz değiken yaşlıların ve yaşlılığa ilişkin algılarımızın değişmesi de kaçınılmaz. Toplumsal rollerin değişmesiyle birlikte, yaşlı bireyler modern yaşamdaki rolüne biraz da hazırlıksız yakalandılar. Doğdukları dönemin yapılarıyla modernliğin belirsiz sokakları yaşlıları tedirgin etti. Üstelik sağlık, güzellik ve sonsuza dek yaşama arzusunun körüklendiği bir ortamda insanlar yaşlanmaktan ve bağımlı hale gelmekten ürkmeye başladılar. Yaşlı birey yaşam tecrübesini ya da bilgilerini yeni nesle aktarmada başta iletişim olmak üzere birçok konuda sıkıntı yaşıyor, bilgi bir şekilde aktarıldığında ise nostaljik bir anlam ifade ediyor.

“Yeni Bir Başlangıç: Emeklilik” kitabıyla Philippe Hofman, yaşlılığı daha geç başlayıp daha uzun sürdüğünü bu yüzyılda, emekli ve oldukça zamanı olan genç yaşlıları ele alıyor. Gerard ve Jacqueline yeni emekli olmuş bir çift. Emeklilikte birlikte adeta yeni bir hayatı deneyimleyecek olan bu çiftin arkadaşlarıyla, çocuk ve torunlarıyla, ikili ilişkileriyle ayrıca yalnızlık ve depresyon, bellek sorunları ve denge gibi sorunlarla yüzleşmeleri etrafında dönüyor kitap. Hofman, kitabın her bir bölümünde



## Yeni Bir Başlangıç: Emeklilik

Philippe Hofman

Çev: Zeynep Önen

İletişim Yayıncılık

emekli çiftin hayatlarından kesitler sunarken arka planda teorik boyutunu geniş bir perspektifle tartışıyor.

Hofman, günümüzde altmış yaşını üstündekilerin eskiden olduğu gibi köşesinde oturan ve hizmet bekleyen bir grup olmanın ötesinde “aktif” bir yaşamı tercih ettiklerini öne sürüyor. Yeni emekliler artık yeni spor dallarını keşfediyor, seyahat ediyor, kendilerine özel gruplar kurarak heş çayları düzenliyor ve adeta ikinci baharlarını yaşıyorlar. Tabii ki bu iyilik hali her yaşlının gerçekleştirebileceği kadar genel bir durum değil. Yaşlı bireyin daha önceki yaşamı, sağlığı, yaşadığı çevre gibi birçok gerçek yaşamın son çeyreğini karmaşık ve zorlu bir hale de dönüştürebiliyor. Gerard ve Jacqueline çiftinin emekli olduktan sonraki yaşamı öykülerinde az çok taradık olabileceğimiz sahnelerle karşılaşırız ve anılandırabiliyoruz. Ne var ki, kitabın ilk bölümünde Gerard'ın emekli olduğu gün “bu şirkette geçirdiğim otuz dört uzun yıldan sonra...” şeklinde başlayan konuşmasına ara vermesi ve uzun süren sessizliğin uzun yıllara tekabül etmesi, ancak deneyimlendiği anda anlaşılacak bir his olmalı. Bu hissiyat ise yaşlı bireyin ölümüne değin eşlik edeceği duyguyu ifade etmesi bakımından birçok ipucu içeriyor. ■

# YAŞ İLERLEDİKÇE DEĞİŞTİ DÜNYA

## İSTANBUL'DA YAŞLANMAK

İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması

İskender Gümüç

“ Her toplumun karşılayacağı bir sorun olması nedeniyle akademik alanda da yaşlılık araştırmaları ve yaşlanma ile ilgili son dönemde bir hareketlilik söz konusu. Yaşlanma sorunu hem sosyolojik açıdan ve hem de sağlık ve bakım hizmetleri açısından akademik camiada tartışılıyor ve önümüzdeki yıllarda da daha çok tartışılacağı benziyor.

Dünyada ve Türkiye'de ekonomik ve sosyal gündemin en önemli konularından biri yaşlılıktır. Bütün toplumların demografik geçiş sürecini yaşayacağı ileri sürülüyor. Bu yüzden her toplumun bir gün yaşlanma sorunuyla karşılaşması kaçınılmaz bir gerçek. İnsan ömrünün uzaması ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının artması yaşlılara ve yaşlanma olgusuna yönelik politikaların geliştirilmesini de zorunlu kılıyor. Türkiye henüz genç bir nüfusa sahip ve demografik fırsat penceresini yaşıyor. Ancak, yine demografik göstergelerden nüfusun hızlı bir şekilde yaşlandığına ilişkin bulgular yüksek sesle dile getiriliyor. Yapılan çalışmalarda 2050 yılında nüfusun yüzde onbeşini yaşlıların oluşturacağı belirtiliyor.

Her toplumun karşılayacağı bir sorun olması nedeniyle akademik alanda da yaşlılık araştırmaları ve yaşlanma ile ilgili son dönemde bir hareketlilik söz konusu. Yaşlanma sorunu hem sosyolojik açıdan ve hem de sağlık ve bakım hizmetleri açısından akademik camiada tartışılıyor ve önümüzdeki yıllarda da daha çok tartışılacağı benziyor. Editörlüğünü Murat Şentürk ve Harun Ceylan'ın yaptığı “İstanbul'da Yaşlanmak” kitabı da hem yaşlıları anlamayı ve hem de yaşlılara yönelik politikaların geliştirilmesini merkezine alıyor. Araştırmaya ve kitaptaki makalelere Büşra Türan, Hamza Kurtkapan, Harun Ceylan, Merve Ayar, Murat Şentürk, Mustafa Otrar, Reyhan Beyza Altan ve Zclal Günel katkıda bulunuyor.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Araştırmaları Merkezi tarafından İstanbul Kalkınma Ajansı adına yürütülen İstanbul'da Yaşlı Hizmetleri ve Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırma projesi kapsamında hazırlanan bu kitapta, yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili



**İstanbul'da Yaşlanmak**  
Murat Şentürk & Harun Ceylan  
Açılım Kitap

literatür araştırmaları ile nicel ve nitel araştırmaların birlikte kullanılarak İstanbul'da gerçekleştirilen kapsamlı bir saha araştırması sonuçları yer alıyor. Araştırma, Kadıköy, Beşiktaş, Bakırköy, Fatih, Maltepe, Üsküdar, Ataşehir, Eyüp, Ümraniye, Beylikdüzü, Bağcılar ve Sultanbeyli gibi farklı sosyo-ekonomik yapıya (merkezden çepere) sahip yerlerde ikamet eden 1044 kişiyle yapılan anket sonuçları ile 11'i kadın 13'ü erkek 24 kişiyle yapılan mülakat sonuçlarının değerlendirilmesinden oluşuyor.

Proje çerçevesinde yapılan araştırmanın bulguları 1- İstanbul'daki bireylerin yaşam aranjmanları, 2- İstanbul'daki yaşlı bireylerin yaşlılık algıları ve 3- Kentsel yaşam alanı ve kentsel hizmetlerden beklentiler olmak üzere 3 başlıkta toplanıyor. Araştırmaya katılanların %56,4'ünün 86 ve üzeri yaşta kadın olması Türkiye'de yaşlılığın kadınlaşmasını İstanbul için de geçerli olduğu sonucunu doğruluyor. Çocuk sahibi yaşlıların çocuklarıyla aynı dairede, apartmanda, sokakta, mahallede ve ilçede ikamet ettiği görülüyor. Bu da yaşlıların iltiyaçla-

rının karşılanmasında çocukların hala önemli bir insan kaynağı olduğuna işaret ediyor. Bu durum, aslında Türkiye'de refah rejiminin dönüşümü ile ilgili yapılan tespitler için önemli bir veri. Ayrıca, yaşlı bireylerin evin dışında vakitlerini yoğun olarak çocuklarının evi (%45) ve komşularının evi (%42,2) gibi özel alanlarda geçirdiklerini görülmüş analiz edilmesi gereken önemli bir hususu gösteriyor.

Türkiye'de refah rejiminin dönüşümü ile ilgili yapılan tespitlerde, refahın sağlanmasında ailenin rolünün azaldığı, buna karşın piyasalaşmanın arttığı yaygın olarak dillendiriliyor. İstanbul ili özelinde yapılan bu araştırmada elde edilen sonuca göre (Kentleşme ile birlikte geleneksel ailenin çözüldüğü ve dönüştüğü da dikkate alınacak olursa) refahın sağlanmasında ailenin rolünün halen devam ettiği, özellikle yaşlı refahında çocukların önemli bir hizmeti üstlendiği söylenebilir. Bu konuda atıfta bulunulan bir başka araştırmada da bu durumu destekler mahiyette. Urfahoğlu ve arkadaşlarının 2007 yılında İstanbul'da yaptıkları bir araştırmaya göre yaşlı bakımında önceliğin ailede (%62,3), sonra devlette (%24,8) olduğuna ilişkin görüşler mevcuttur. Öte yandan, Aközcer ve arkadaşlarına göre ise bireylerin yaş ilerledikçe aileden destek alma tercihlerinin azaldığı, devletten/kamu kurumlarından destek alma tercihlerinin ise artış gösterdiği tespiti yapılmaktadır. Bu görüş ve değerlendirmelere göre de Türkiye'de yaşlı refahının sağlanmasında ailenin ve devletin hala büyük bir rolünün olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Araştırmada, dikkati çeken bir diğer husus da yalı bireylerin kır yaşamı / kent yaşamı konusundaki ikilemidir. Yaşlanmanın hangi mekânda daha iyi geçirilebileceği sorusuna verilen cevap olarak; köyde (%35,4) ve kentte (%37,4) yaşanabilir diyenlerin oranı neredeyse birbirine çok yakındır. Bu da özellikle emeklilik sonrası hayat için yaygın olarak dile getirilen kırsala dönüş ile ilgili bir gerçeği göstermektedir. Her ne kadar İstanbul gibi bir metropol, tüm kalabalığna ve hayat pahalılığına rağmen bireylerin tercihi olmaktadır. Bu tercih çok farklı faktörlerle açıklanabilir. Örneğin, kentin sağladığı imkanlar, sağlık imkanlarının gelişmiş olması ve kentsel hayata

alışmak bu faktörlerden bazılarıdır.

İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması, yaşlılar ile ilgili durum tespiti yapmanın yanında, yaşlıların gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlara çözüm önerileri sunmak suretiyle önemli katkılar içeriyor. Buna göre ilk olarak, İstanbul'da yaşlılara yönelik sosyal politikaların ve uygulamaların, kent içindeki farklı yerleşim bölgelerinin özelliklerini dikkate alması ve öncelikli alanlar belirlenerek bunların üretilmesi gerektiği ortaya konuyor. İkinci husus yaşlılık ekonomisi ile ilgili. Yaşlı bireylerin sayısının artması, bunun yanında sağlık sorunlarının çoğalması, sosyal ihtiyaçlarının farklılaşması neticesinde devletin yaşlılar için ayırdığı kaynakların miktarı da artmaktadır. Bu durum zaten 1970'li yıllardan itibaren gelişmiş refah rejimlerinin karşılaştığı bir problemdir. Bu doğrultuda refah devletinin formunun değişmesine yönelik bazı politikalar geliştirilmeye çalışılmış, ancak refah devletlerinin harcamalarının azalması onun önüne geçilememiştir. Araştırmada getirilen diğer öneriler ise, İstanbul'da yaşlılara yönelik yapılması gereken çok sayıda araştırmanın olduğu, İstanbul'daki yaşlılara ve ilgili paydaşlara yönelik bilgilendirme ve farkındalık sağlama odaklı çalışmaların yapılması, yaşlılara yönelik iyi uygulama çalışmalarının yapılması ve bu çalışmaların sayısının artırılması, yerel yönetimlerin aktif hale gelmesi ve yaşlılarla ilgili yeni birimlerin kurulması, yaşlılara yönelik açık ve geçişken mekânların inşa edilmesi, gönüllülük konusunda farkındalık kazandırma çalışmalarının yapılması ve yaşlılar için aktif yaşlanma politikalarının izlenmesi yönündedir.

İstanbul Kalkınma Ajansı'nın desteğiyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Araştırma Merkezi tarafından yürütülen projenin çıktılan çerçevesinde hazırlanan "İstanbul'da Yaşlanmak" adlı bu kitap, geniş bir literatür taraması ile nicel ve nitel araştırma teknikleri kullanılmak suretiyle İstanbul'da yaşayan yaşlı bireyleri sosyolojik açıdan inceliyor. "İstanbul'da Yaşlanmak", odak noktasına aldığı yaşlı bireylerin daha sağlıklı ve mutlu olarak yaşlanma sürecini geçirebilmesine yönelik literatüre önemli bir katkıda bulunuyor. ■



# Türkiye Kitap Okuyor



Kitap Okuma Oranı: %68

Türkiye'de 18-65 yaş arası kentsel alanlarda yaşayan nüfusun %68'i kitap okuduğunu belirtiyor.

%20  
Sıklıkla Okurum

%20  
Nadiren Okurum

%28  
Bazen Okurum

%32  
Hiç Okumam

%54

Tatilde Kitap Okuyor

%28

Toplu Taşımada Okuyor

%56

Tavsiye İle Okuyor

%28

Fuarları Ziyaret Ediyor

%42

Kitap Hediye Ediyor

%17

İmza Günlerine Gidiyor

## %16 ZORAKİ OKURLAR

- Kitapları mesleki bilgi edinmek ya da sınavlarda başarılı olmak için okumayı ya da kullanmayı tercih ederler.
- Roman ve hikaye okumanın belli ölçüde zaman kaybı olduğunu düşünürler, işlerine yarayacak / bilgi edinecek kitapları okumayı tercih ederler.
- Gelecekte daha az kitap okuyacaklarını düşünürler.
- Ayda 4.2 kez okurlar.
- Yılda ortalama 8.4 kitap okurlar.

## %52 KİTAP KURLARI

- İsimleri çok kitap okumaktan değil, okumaya olan ilgilenenden gelir.
- Kitap okumayı severler ve kitap okumanın bir yaşam tarzı olduğunu düşünürler.
- Okumanın zamanı değerlendirmek için en iyi araç olduğunu düşünürler.
- Hayat görüşlerine paralel kitapları okumayı tercih ederler.
- Arkadaşlarıyla / yakınlarıyla kitaplar konusunda tartışmayı severler.
- Ayda 8 kez okurlar, Yılda ortalama 11.6 kitap okurlar.

## %31 SOSYAL OKURLAR

- Çevre faktörü bu kitle için önemlidir.
- Aileleri ve öğretmenleri kitap sevgisini aşlamak konusunda yönlendirici olmuştur.
- İşyerindeki / okuldaki arkadaşlarının okumaya önem verdiklerini düşünürler ve bunu önemserler.
- Yaşadıkları çevrede kitap okuyan sayısının az olması onları rahatsız eder.
- Arkadaşları / yakınları arasında okuma alışkanlığına sahip çok sayıda kişi vardır.
- Ayda 9.8 kez okurlar, Yılda ortalama 12.6 kitap okurlar.



# FUZULİ NE DEMEK İSTEMİŞ?

Ekrem Sakar

“Fazlî'nin 'Fuzulî'ni tebliğ için kıl ü kâl kavramı. Kıl ü kâl'i bir terim olarak ele alındığında dedikodu karşılığı kullanılmadığı, o devrin İbn Sina'cı sefefe geleneğinin bir üyesi olduğu belirterek biri kıl'ı (durumu), diğeri ise kâl'i (sözü) öncelikle iki farklı düşünce okulumu atfı yaptığı sonucuna ulaşılıyor.

Bir şiir, yoğun bir anlatıma sahip olup her okuyanın vukuliyet keşbedemeyeceği pek çok mana ihtiva etmesi halinde, bir kişi tarafından izah edilebilir. Vaka şiiri açıklama eylemi, bugün niteliğine nisbetle tetkik, tenkit, analiz, inceleme, çözümleme, tahlil vs. muhtelif adlar alsa da, geleneksel şiirimiz mevzubahis olduğunda şerh etmek tabiri tercih edilmiştir. Kelimenin lügatteki anlamının “açmak” olduğu göz önüne alındığında, ortada açılmaya muhtaç kapalı bir sözün mevcudiyetinden söz edilebilir. Şarih, yani şerh eden kişi, bir yanıyla şair gibi anlatıcı, bir yanıyla okur gibi anlayıcı konumdadır. Zira şarih, öncelikle şiiri en doğru şekilde anlayıp, bilâhare anlattığını okura en sahih biçimde anlatma vazifesini یرa etmektedir. Öyle ki bir şiirin çoğu kişi tarafından sadece iyi anlaşılmadığı değil, yanlış anlaşıldığı durumlarda da şiirin şerh edilmeye gereksinim duyulduğu müşahade edilmiştir. İşte bu noktada şairin ne söylediğini şarihin nasıl anlattığı çok önemlidir. Bundan dolayı metinlere tatbik edilen çeşitli şerh metodları, bir şiiri anlamak için nasıl okunması gerektiği hususunda okura fikir vermektedir.

Dilde kırılma ve kültürde başkalaşma nedeniyle günümüz insanının zihninin herhangi bir terbiyeden

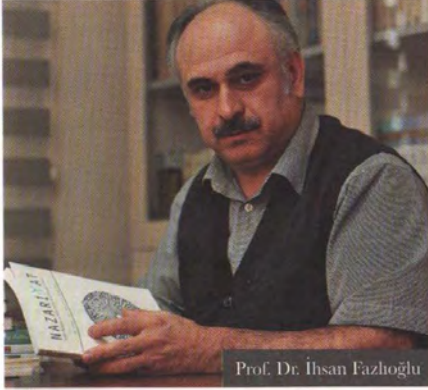


Fuzulî Ne Demek İstedi?

İhsan Fazlîoğlu  
Papersense Yayınları

geçmediği takdirde kadim şiiri tam manasıyla kavraması mümkün değildir. Bundan ötürü bugün, kadim şiirin her nev'inin şerh uygulamasına tâbi tutulması normal görülmektedir. Mamafih ananevi şiirin tarihi sürecinde şerh edilen metinler umumiyetle tasavvufî olanlardır. Ancak buna yalnızca tasavvufî mazmun ve remizlerle kapalı bir yapıda olan metnin açılmak istenmesi sebep olmuştur diyemeyiz. Bazen şarih adını verdiğimiz kişi; söylemek istediklerine bir zemin, bir istinad noktası, hatta bir bahane olsun diye bir şiirden hareketle, şairin demek istediklerini de aşarak bambaşka şeyler söyleyebilir. Bunu yaparken konuyla alakalı başka metinlere başvurmak, menkıbelerden

istifade etmek, araya kendi şiirlerini koymak vb. birçok yönetime başvurusu geleneksel sistem içinde gayet doğal karşılannıştır. Kısacası okur zaviyesinden olay, sadece şiiri anlamakla bitmez; onun için şairinin diyecekleri de ayrı bir merak konusu olur.



Cumhuriyet dönemi öncesi şerhler, geleneksel çizginin taşıdığı hususiyetleri az ya da çok barındırdığı için kendi içinde masaya yatırılması gereken bir mevzudur. Cumhuriyet devrinden sonra yapılan şerhlerde ise genellikle şu yolun izlendiğini söyleyebiliriz: Şiirin latin alfabesiyle yazımı; günümüzde kullanılmayan, arkaik sözcüklerin sözlük anlamlarının verilmesi; bugünün Türkçesiyle nesre aktarımı ve akabinde şairin ne dediğinin izah edilmesi. Ülkemizdeki felsefe-bilim sahasının en dikkate değer çalışmalarına imza atan ilim adamlarından olan İhsan Fazhoğlu'nun ise konu edildiğimiz çalışmasında bu tarık üzere hareket etmediğini görüyoruz. Fuzulî'nin meşhur "İşk iiniş her ne var âlemde / İlm bir kıl ü kâl imi ancak" beytini, yukarıda zikrettiğimiz doğru anlaşılma ya da yanlış anlaşılma problemlerinin zuhur etmesinden ziyade söylemek istediklerine bir zemin hazırlaması hasebiyle seçmiş diye düşünüyoruz. Beyitteki kavramlardan yola çıkarak söylediklerinin bir kitap hacmine ulaşması bundan olsa gerek.

"İlmsüz şiir esası yok divar gibi olur ve esassız divar gayette bi-îtibâr olur" diyen Fuzulî'nin ilime "kıl ü kâl" demesi ilk bakışta çelişki gibi görünmekte. İlimden başka bir şey kastettiğini düşünmemiş olmasak da ne demek istediğine yeteri kadar kafa yormamışızdır. Kıl ü kâl'ı ise sözlükten öğrendiğimizden farklı

bir şekilde anlamlandırmak aklımızın ucundan bile geçmemiş olabilir. Ayrıca Fuzulî'nin "âlem" mefhumunu herkesin bildiği mananın dışında kullandığına dair bir şüphe dalı uyandırmaması normaldir. "İşk"ı da Fazhoğlu'nun tabiriyle yalmıza var olduğu için beyni bulanmamış, bu nedenden ötürü de kusmamış bir insanın deneyimlemesinin olanaksız olduğunu gözden kaçırmış olabiliriz. Ele aldığımız kitapta öncelikle bu dört kavramın; yani ilim, âlem, ışk ve kıl ü kâl mefhumlarının İslâm medeniyet havzasında nasıl bir evrilme geçirdikleri, bilhassa sufi çevrelerde ne şekilde kullanıma sokuldukları, taraf ve karşı taraf yaklaşımların kavramların muhtevalarının gelişmesinde ne tür bir rol oynadıklarına değiniliyor. Daha sonra bu mefhumların klasik literatürümüzde farklı düşünce mektepleri tarafından nasıl kullanıldığı izah edilerek bir kavram arkeolojisi yapılıyor. Bunların içinde en önemlisi ve Fazhoğlu'nu tetebhuya yönelten kıl ü kâl kavramı. Kıl ü kâl'in bir terim olarak ele alındığında dedikodu karşılığı kullanılmadığı, o devrin İbn Sina'cı felsefe geleneğinin bir özeti olduğu belirtilerek biri hâlî (durumu), diğeri ise kâlî (söz)ü öncelleyen iki farklı düşünce okuluna atfı yapıldığı sonucuna ulaşıyor.

Mezkur çalışmanın bir başka özelliği, altı çizilesi teşhis, tesbit, tahlil ve tenkidler ihtiva etmesi. Kitapta "Çağdaş hayatın üretim-tüketim kültürü içinde insanın aşk'ı ermek için değil, büyük oranda ya eğlenmek ya da evlenmek içindir", "Nazar ile tahsil, kavl ile tabir: felsefe ve kelâm; keşf ile tahsil, kavl ile tabir: işrak ve irfan; keşf ile tahsil, iş'ar ile tabir: tasavvuf", "Şiir ışk'ın ibaresi iken, muskî ilâdesidir", "Maddi yüzdeki nedenin manevî yüzdeki ikizi muhabettir; nedenin bilgisi felsefe-bilim ise muhabbetin bilgisi irfan-sanattır; ikisinin bilgisi de hikmettir" gibi insanı tefekküre ve teemmüle sevk eden birçok cümle yer alıyor.

Kitapta farklı bir şiir şerhi metodu uygulanması ve bu yöntemin örneklik vasfı taşıması, kadim şiirin hep bu minval üzere şerh edilebileceği manasına geliyor. Yani müellifin bütün metinler böyle şerh edilsin diye bir iddiası yok. Dikkati çekmek istediği nokta, birtakım kalburüstü şairlerin şiirlerinin mevzuu ve mukafı sözden ibaret olmadıkları; metinlerin, salt sözlüğe bağımlı kalmayarak tarihi sürecinde derinlemesine anlamlandırıldığında bize çok şey söyledikleri ve bu şiirlerin sadece duygulara değil, tefekküre de seslendikleridir. Netice olarak ihtisas alanı edebiyat olmayan ama bir beytin şerhinde işinin hakkını fazlasıyla veren Fazhoğlu'nun bu kitabı sayesinde Fuzulî ne demek istemiş, öğretilmiş olduk. ■



## KURULUŞ TAMAM DA YA KURTULUŞ?

Samet Altıntaş

*Gönül kerestesile bir Yenışelir ve Pa'zar yapı. Kırıp geçirdin ki'ffarı Bursa'ya da yıkı tekırı yapı*  
**Osman gazi**

*Peki, bugün şehirlik nedir? Bir ideoloji mi? Genelleşmek isteyen belirsiz ve kısmi bir pratik mi? Teknik unsurları içeren ve kendini dayatınak için otoriteye güvenen bir sistem mi? Ağır ve ılık geçirmez bir gövde, yolunu üzerindeki bir engel, sahte bir model mi? Bu soruları sormak gerekir. Ve açık ve güçlü bir cevap da istemek gerekir.*

**Henri Lefebvre, Kentsel Devrim**

Tanpınar'ın çizdiği hülyalı saatler, 'muayyen bir devrin malı' olan Bursa üzerine eğilen, şehrin gönül dünyasına girme mülâhazasında olanlar için bir zorunluluktur âdeta. Öyle ki elimiz, kolumuz bağlanmış olur, onun Beş Şehir'deki Bursa'da Zaman pasajlarını okurken. Ne bir itiraz ne bir reddetmiş vardır anlatıklarına, aktardıklarına karşı. Kendisi bile yer yer Bursa üzerine kurduğu bazı cümleleri tevil yoluna giderken, bizler sarıp sarmalarız o güzelim tespitleri. Oysa Ahmet Oktay'ın dediği gibi "Tanpınar'ın 'çinilere sinen Kur'an sesini' duyabilen kulağı, keşke Merinos işçisinin vardiya dağılıp saatindeki konuşmalarını, iç sıkıntılarını, gündelik kaygılarını da duyabilseydi biraz."

Burada Tanpınarsız Bursa üzerine bir şeyler anlatmak değil niyetim. Bunu baştan haber vereyim, sevgili kari. E, nedir o zaman dert yahut tasa? Şu: Keçecizade Fuad Paşa'nın 1855 depremi sonrası söylediği, "Eyvah, Osmanlı'nın dibacesi zayı oldu!" sözündeki telaş ve şefkatin devamlılığı hususu. Paşa'nın bu mistik tavrı, taht-ı kadime karşı romantik bir Bursa izleği çıkarmıştır hiç kuşkusuz. Fakat Bursa, bugün mahut kelamın nercisine düşüyor, neresinde yaşıyor, var mıdır bilen, gören, duyan, işiten?

**Mazinin simetrisi yahut UNESCO'nun kültürel mirası**

Hadi, yine Tanpınar gibi konuşayım, "Bursa, milliyeti-

“Elimizde sadece eski Bursa'nın Hanlar Bölgesi, Sultan Külliyesi, Cumalıkızık alanı gibi birkaç dekoru kaldı. Ki UNESCO'nun baktığı yerler de buraları zaten. Peki, onları makyajlayıp, pazarlamak mı şehri sevmek yoksa Bursa'ya devrimci bir duyuyla yeniden eski ihtişamını hatırlatmak mı?”

mizin en güzel kaynağı.” Tamam, ama bu söz, asıl anlamını kavrayabildi mi zaman içinde? Sanmıyorum... Tamam, Beşir Ayvazoğlu'nun da çok güzel ifade ettiği gibi, Bursa o şehirlerden ki ünsiyet âmi yakalandı mı, bütün bir tarihi, derinliğine hissetmek mümkün. Lakin mazinin simetrisi üzerinde yükselen bu tarih anlayışı, şehirde yaşayan ya da ikamet eden günümüz bireylerine bir şey katıyor mu? Büyük bir emek sonrası 2014'te Bursa Alan Başkanı Prof. Dr. Neslihan Türkün Dostoglu'nun başını çektiği ekibin gayretleri neticesinde UNESCO'nun dünya kültürel mirasına dâhil ettiği güzel şehrimiz, onu ev olarak kullanan hemşerilerinin umurunda mı? Şehrin bir yatakhancye indirgenmesi sorunsalıyla nasıl baş edilecek? Ya şehri idare edenler? Onlara ne demeli? Bursa'nın kurumsal ve ideolojik kimliğine ne kadar vakıflar?

Elimizde sadece eski Bursa'nın Hanlar Bölgesi, Sultan Külliyesi, Cumalıkızık alanı gibi birkaç dekoru kaldı. Ki UNESCO'nun baktığı yerler de buraları zaten. Peki, onları makyajlayıp, (Gerçek restoreler ve bu yönde çaba sarf eden idareciler bu şikâyetten beridir.) pazarlamak mı şehri sevmek yoksa Bursa'ya devrimci bir duyuyla yeniden eski ihtişamını hatırlatmak mı? Bugün, maalesef, felsefesi, atyapısı olmayan bir şehirçilik anlayışı, algısı ile muasir medeniyetler seviyesine çıkmayı hedefliyoruz. Oysa hakikat şu: bir ülkemiz var; ama bir şehrimiz yok.



### Kentsel Devrim

Henri Lefebvre

Çev: Selim Sezer

Sel Yayıncılık

“Güzel tanımayan, bilmeyen, önemsemeyen bir şehirçilik” diyor Ücane Cündioğlu bu hale ve şöyle sürdürüyor konuşmasını:

“Her şey halk için ve halka göre. Çoğunluk için ve çoğunluğa göre. Midesiyle ve bağırsaklarıyla alakalı obur bir kütlenin ihtiyaçları için her şey. Ve her şey onlara göre, kalabalığın seviyesine göre. Ellerindeki oy pusulalarıyla şehri ve şehrin geleceğini tehdit eden kitlelerin beklentilerine göre. Oysa bir şehrin seçkinleri de olur; olmalı. Beyni ve kalbi. Pek tabii ki bir de ruhu. Şehirlerimizin artık ruhu yok. Hastalanmıyorlar bu yüzden, sadece bozuluyorlar. Bir makine gibi. Cansız bir makine. Ruhsuz. Makinelerin kalbi olur mu? Ve dahi ruhu?”

### Gri Bursa!

Bursa'nın oдалarını ziyaret edin, karşınıza behemhâl Osmanlı çıkacaktır. Hem de yıllardır süren onca talana





### Beş Şehir

Alimet Hamdi Tanpınar  
Dergâh Yayınları

rağmın. Ancak arkaplandaki Osmanlı, günümüz dünya-sına kafa tutamıyor. Floransa, bugün hâlâ Roma'yı sunarken, Bursa, İmparatorluğu kuran şehir olmasına rağmen, bu keyfiyeti takdim etmekte oldukça beceriksiz, korkak, belki de küskün. Bence Bursa da bu haliinden memnun değil. Onu salt geçmişle anmak, omuzlarına taşıyamayacağı bir yük kondurmak gibi geliyor sanki. Mekân okumasından yola çıkarsak, Tophane semtinden şehre bakın ne demek istediğim daha net anlaşılacak. 'Yeşil Bursa' imajı terk-i diyar eyleyeli çok oldu mesela. Şehrin bu halini dedemin Selanik'ten Göllyaz'a ücret eden babası görmüştür, bir de Hamzabey mahallesine taşınan dedem, biraz da annem herhalde. Fabrikalara lanetler yağdırarak işportacı bir anlayışla kaytaracağım düşünlümesin sakın. Acı çekercek söylüyorum ki Bursa, kendini çürütüyor. Şehrin bitmesince kaç sene kaldı bilmiyorum; ama çok da uzak değil beklenen felaket. Bu arada başınızı ağrıttıysam benim yerime Jorge Luis Borges de konuşabilir. "Bir açıklamada bulunayım." diyerek giriyor söze ve devam ediyor, "Bir şeyi görebilmek için onu anlamak gerekir. Koltuk, insan bedenini, eklemlerini ve tüm organlarını önceden kabullendir; makas da kesme eylemini... Bir gemi yolcusu, halatları tayfaların gördüğü gibi göremez." Bursa'yı gerçekten görebilseydik belki onu anlardık. Ve onun dünyanın sayılı imparatorluklarından birini mayalamış, halen hakkında ileri-geri fikir beyan ettiğimiz bir organizasyonun ilk oyun kurucusu olduğu gerçeğini hatırdan hiç çıkarmaz ve ona göre hareket kabiliyetimizi genişletir; manevralarımız hep bu istikamette olurdu.

### Yeşil alev...

Kuruluş'un o tadı geçmeyen, rengi bir türlü solmayan havası altında birtakım idealar üretmek belki çok güzel. Ama bugüne merhem olması açısından yeterli mi bilmiyorum. Benim için kıyıda kalnuş bir türbe, arazi zorlucundan ötürü daha dokunulmamış bir çeşme, restore görmemiş bir mescid, içinde dostlarımızı çay eşliğinde hashihal ettiğim bir han köşesi görmek mutlu ve umutlu olmam için yeter şebep. Lakin eskiliğin kalıcı olacağına dair resmî bir çalışma maalesef yok. Hisar içindeki birkaç evin korunması en popüler Osmanlı yüzyılıının sermimarı Sinan'ın bile dokunmaktan imtina ettiği Bursa'yı zinde tutmaya yetmiyor. Rivayet olunur ki Minar Sinan, Bursa'ya gelip, bütün mimari yapıları inceler ve 'Benim mimari anlayışım çok farklı. Bursa'da herhangi bir eser yapmam. Yaparsam, ya benim yaptıklarım gölgelenir ya da mevcut mimari yapılar' der. Koca Sinan, sözünde durur ve Bursa'da eser yapmaz. Fakat gelinde gördüğü mimari özelliklerden ikisini, İstanbul'da inşa ettiği, kalfalık eserim dediği Süleymaniye Camii'nde uygular: Bunlardan biri Ulucami'nin hava sirkülasyonu özelliği, diğeri Hisar'daki İsabey Fenari Camii'nin eko sistemi.

Hal böyleyken bugün Ulu Camii'nin hemen çevresinde çok katlı bir apartmanın yükselmeyeceğinin garantisi yok mesela. Bir şeyin değişmemesi, sabit kalması diyalektikte ters bir durum, kabul. Bir şehir tabii ki zaman içinde istihalelere uğrayacak. Ama Bursa'yı Bursa yapan aslı haline ateş değmeyecek(ti). Yoksa kıvılcımların nasıl bir enkaz bıraktığını görüyoruz, gördük, göreceğiz. Sami Baydar, 'Yeşil Alev' şiirinde ne de güzel anlatıyor hâli, "Yıllar geçti üzerinden/azaldım gücüne gitti her şey/ne garip önlemler bunlar!"

2014 senesinde İngilizler, başkentlerinin silüetini korumak adına 236 yeni bina projesinden memnun olmadıklarını gerek sosyal medya vasıtasıyla duyurmuşlar, gerekse toplantılar düzenleyerek tepkilerini dile getirmişlerdi. Ve 75'er katlı gökdelenlerin Londra'nın kadim görüntüsüne suikast olacağını söylemişlerdi. Çünkü başkentin yaklaşık 300 yıldır en yüksek binası Aziz Paul Katedrali olduğunu hatırlatayım. Şehrin kalesi Ulu Camii'nin silüetini hiçe sayan ucubeler için Bursahlıların da kıyama durmalarını bekliyorum. Belki o zaman ahir zaman Bursa'sını yeniden inşa edebiliriz.

Benim nazarımda son Bursalı addettiğim Safiüddin Erhan Beycendi, kelanından şifa damlası ümidiyle, yaramıza noktayı koyusun, "Bu yolda ya nezaketle savrulacağız ya kabalıkla kovulacağız!" ■

# “BİR YANGININ KÜLÜNÜ YENİDEN YAKIP GEÇMEK” YAHUT İZMİR KÜLTÜRPARK’I HATIRLAMAK

Erkan Şimşek

Modernleşme tarihimizin ve Türk – Yunan Harbi’nin sembollerinden İzmir’i önemli mekanlarından biri de Kültürpark’tır. 1936’da açılan Kültürpark, erken cumhuriyet için bir tür mimarlık, şehircilik, iktisat ve hatta ulusal kimlik laboratuvarı gibiydi.

Türkiye’nin dünyaya açılan penceresi olarak kurgulanan, dünyaya gösterecek yeni Türk imajının inşasına ve temsiline imkân sağlayan bir mekan olarak Kültürpark’ın tarihli İzmir’iler için hâlâ bir muamma. İzmir’ilerin mutabık olduğu bir Kültürpark tarihi yok. Hafızalara hiç girmemiş veya hafızalardan silinmiş bir tarihin yüküyle bugünlere gelmiş bir mekan burası. Popüler kültüre dahil olması da gazino, kabare, eğlence kültürünün merkezi olmasıyla gerçekleşiyor. Bilhassa 70’ler ve 80’lerde gazinolarla eğlencenin, ülke pavyonlarıyla da dünyanın ve soğuk savaşın İzmir’deki izdüşümü oluyor. Evet tarihçileri ve meraklılarını bir yana bırakırsak Kültürpark İzmir’iler için, tarihinden izole edilmiş, hep ve sadece “güncel” ve popüler bir mekandı.

Derken 2015 yılında çoğu mimar bir grup akademisyen, sosyal bilimlerin de imkanlarıyla Kültürpark’ın tarihini, mimari değerini, kent ve mekan ideolojimizi de hesaba katarak yazmaya girişiler. İzmir Kültürpark’ın Anımsa(-ma)dıkları: Temsiller, Mekânlar, Aktörler adlı kitap bu çabanın bir ürünü. Kitap, Kültürpark’ın İzmir için önemini, İzmir’iler tarafından kullanılma pratiklerini ve bu pratiklerini dönüşümünü, politik işlevlerini netleştirerek anlatıyor. Cumhuriyet kadrolarının, mimarların idealleri doğrultusunda Kültürpark’ın nasıl doğduğunu anlatırken bunun ulus inşasına dahil oluşunu ve bu iki inşa arasındaki alegorik bağlantıyı bize fısıldıyor.

Şimdi asıl konuya geleyim: Kitap satır aralarında da olsa 1922 İzmir Yangını’na temas ederek kendini güçlendir-miş. Her ne kadar yazarlar ketum olsa da... Belki de kitabın eksenini başka bir yere çekmek istemediler. Nitekim 31. sayfadaki dipnot, İzmir Yangını odaklı



## İzmir Kültürpark’ın Anımsa(-ma)dıkları

Derleyenler: Burak Pasin, Kıvanç Kılınc  
Ahenk Yılmaz  
İletişim Yayınları

müstakil bir araştırmanın Kültürpark’ın bellek dökümü için elzem olduğunu söylüyor. Aslında kimin çıkardığı ihtilaf konusu olan İzmir Yangını için Kültürpark’ın inşasına ve işlevine bakmak yeterli. İzmir’in Rum ve Ermeni mahallelerini yok eden, hafızalardan, haritalardan silen bu yangın için İhtilafçıktan Cumhuriyete miras Türkleştirme politikalarının bir parçası diyebiliriz. Kültürpark’ın iki misyonu var: Gayritürk izleri silip üzerini ebediyen örtmek ve yeni Türk kimliğine uygun bir ulusal mekan inşa etmek. Yani İzmir Yangını, Türkiye’nin farklı yerlerindeki yıkımların, kayımların, müteminin cüzü ve Kültürpark tahribatın üstünü örtten kalma bir örtü. Kitabın biraz da utangaç olarak söylediği bu. Temelde ise kitap Kültürpark’a biçilen tarihi ve kimlik bazı görevlerin ekseriyet mimarlık eksenli tarihini yazarken parkın ruhuna işlemiş biyografilerin, tasarımların, hafıza tortularının da dökümünü çıkarıyor. ■



## FRANSA MİLLİ KÜTÜPHANESİ (BNF) İLE İLGİLİ NELER BİLİYORSUNUZ?

Nihal Yormaz

En yakın dostu kitap olanlar çok iyi bilir ki; kütüphaneler gerçek birer madendir. Duvarları süsleyen altın değerinde kitapları keşfedip o madenin sonunu getirmek ise imkânsız. Dünya üzerinde kitaplarına sahip çıkan öyle çok da fazla toplum yok belki ama öyle bir kütüphane var ki tam bir tarihi eser ve ondan etkilenmek, biraz da kıskanmamak elde değil. Fransa Milli Kütüphanesi, Bibliothèque Nationale de France'dan (BnF) bahsediyorum. Aslında bu adı, 1994 senesinde almış bir kütüphane burası ancak tarihi 1461 yılına kadar uzanıyor.

Kurulduğu yıl, kraliyet kütüphanesi olarak kullanılan Fransa Milli Kütüphanesi, ilerleyen yıllarda "milli" unvanını alarak Fransa'nın yazılı kültürel mirasını, gelecek nesillere taşımayı başarmış. Zamanla da sahip olduğu 31 milyon farklı kaynak ile Avrupa'nın sayılı büyük kütüphanelerinden biri haline gelmiş. Beş asırdır ayakta kalmayı başaran, hem içerik hem de fiziksel yapısı itibarıyla son derece görkemli olan bu kütüphanede, Türkçe elyazması kitaplar bulmak da mümkün. Hatta Yaşar Kemal'in kaleme aldığı "Yalnızlık" şiiri de Türkçe elyazması bölümündeki eserlerden biri. Peki, Fransa Milli Kütüphanesi'nin tarihini merak etmiyor musunuz? İşte hikâyesi: BnF, yani Fransa Milli Kütüphanesi'nin hikâyesi, Binbir Gece Masalları'nı çeviren Antoine Galland'ın,

1672'de Fransa Kraliyet Kütüphanesi tarafından görevlendirilip İstanbul'a gelmesiyle başlıyor. İstanbul'a, kitap ve sikke satın almaya gelen Galland'ın, buradan satın aldıkları Fransa'ya taşınması sayesinde kütüphanede bir Türkçe koleksiyon oluşmaya başlıyor. Bu da milli kütüphanenin bugünkü formunun temellerinin atılmaya başlandığı anlamına geliyor. Dolaylı yoldan durumu inceleyecek olursak da kütüphanenin bugünkü ansiklopedik koleksiyonlar oluşturma anlayışının temelini de o zamanlarda, Osmanlı topraklarında atıldığını söylemek mümkün.

BnF, dünyanın dört bir yanından topladığı bilgiye dayalı ürünlerini bir araya getirme hedefiyle beş asırdır, merkezi Paris'te olan Fransa'nın en prestijli kültür kurumlarından biri. Türkler ve Türkiye ile ilgili el yazmalarının, basılı eserlerin ve gazetelerin de bulunduğu bu kütüphane, bugün ayrıca kamuya ve mesleki topluluklara da kaynak sağlama yoluyla hizmet eder bir pozisyona gelmiş durumda. BnF tarihsel sırayla önce kraliyet, sonra imparatorluk ve en nihayetinde de Fransız İhtilali sonrasında milli kütüphane olarak görevini sürdürmüştür. Buna ek olarak bu kütüphanenin, 1537 yılında kabul edilen derleme kanununa göre Fransa'da yayımlanan her türden yazılı, görsel, elektronik ve hatta sesli belgeyi arşivleme yetkisi de mevcut. Bir başka deyişle, arşivleme yöntemi-

miyle Fransa'nın milli mirasını koruma işi dolaylı olarak BnF'in sorumluluğunda diyebiliriz. Sadece Fransızca değil, her dilden birçok eseri BnF'ta bulmanız, saatlerce oturup okumanız, hiç bilmediğiniz eserlerle tanışmanız da BnF'in sunduğu imkânlar arasında yer alıyor.

BnF öyle büyük bir arşive sahip ki, içeriye girdiğinizde nereden başlayacağınızı şaşırsınız. Hem inanılmaz bir mimari hem devasa bir genişlik hem de muhteşem bir düzenin bir araya geldiği bu kütüphaneden çıkmak istemiyor insan. Karış karış her noktasına ayak basmak, tüm kitaplara dokunmak, o muhteşem ambiyansı içine çekmek istiyorsunuz. İşte bu yüzden de bir tam gününüzü burada seve seve harcayabiliyorsunuz.

Bibliothèque Nationale de France'taki eserlere ulaşmak ise Türkiye'dekinden çok daha kolay. Türkiye'deki elyazması eserleri değil incelemek, el sürmek için bile bürokrasi çemberine takılmadan yol almanız mümkün değil. Fransa Milli Kütüphanesi'ndeki el yazması eserlere rahatlıkla ulaşabilmeniz sebebi ise; hemen hemen tüm eserlerin uluslararası standartlara uygun bir şekilde elektronik ortamda tasnif edilmiş olması. Hatta meraklısı için bir de elektronik kütüphaneleri var. Gallica adlı bu sanal kütüphanede şimdilik elyazması eserlerin sadece yüzde 10'una ulaşabiliyorsunuz ve istediğiniz herhangi bir belgenin kopyasını almak istediğinizde de demirbaş numarasıyla birlikte [reproduction@bnf.fr](mailto:reproduction@bnf.fr) adresine bir e-mail göndermeniz yeterli oluyor.

BnF'nin koleksiyonlarındaki elyazması eserlere aşağıdaki şu adreslerden de ulaşabilirsiniz:

[archivesetmanuscrits.bnf.fr](http://archivesetmanuscrits.bnf.fr)

[gallica.bnf.fr](http://gallica.bnf.fr)

Gallica'da Türk Tarihiyle ilgili ulaşabileceğiniz bazı belgelerin konuları ise şöyle:

Eski haritalar (15.yy-20.yy), Fransız basınında Osmanlı ve Türkiye, Fransız seyyahların Osmanlı'ya yaptığı seyahatname Osmanlı'ya yönelik gravür, resim, karikatür ve fotoğraflar, Türkiye ve Osmanlı Tarihi, Osmanlı'da yapılmış arkeolojik kazılar, Osmanlı-Fransız ilişkileri, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı, Osmanlı el yazmaları. ■

Kaynak:

<http://www.bnf.fr/fr/acc/x.accueil.html/>

<http://gallica.bnf.fr/>

# EDEBÎ MUTLAK

Alman Romantizmi Edebiyat Kuramı



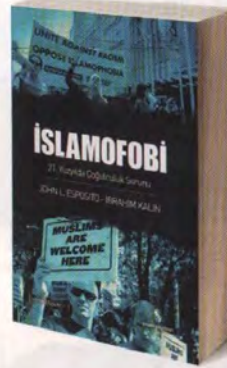
- Karton Kapak
- 509 Sayfa
- 14 x 21,5 cm
- ₺ 30,00



Çeviren: Sevgican Toy TEYSSEYRE •Edebiyat Dizisi

## İSLAMOFOBİ

21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu



- Karton Kapak
- 336 Sayfa
- 14 x 21,5 cm
- ₺ 22,00



Çeviren: İsmail ERİŞ

•Siyasi Düşünce Dizisi



insan yayınları

İstiklal Cad. No:96 Beyoğlu / İstanbul  
Tel: 0212 249 55 55 Pbx. Faks: 0212 249 55 56  
[www.insanyayinlari.com.tr](http://www.insanyayinlari.com.tr)



[twitter.com/insanyayinlari](https://twitter.com/insanyayinlari)



[facebook.com/insanyayinlari](https://facebook.com/insanyayinlari)

Frederik Peeters !

Çeviren: Cemil Doğanç İpek

BEIJING ADAM REYSA.  
GEGEN'IM.

GECENİSTAN'DA ÇOCUKLARIN HAYATLARINI KORUMASINA  
YÖNELİK BİR YAKUP VE BİLEFİMİŞ MİLLETLER KURULUŞU'NUN  
YARADICILARI İÇİN GAZİTİM-LENDİ ARKADAŞ GEVREMİ  
VE İB.TIĞITLARI BU YÖNDE, İNSANLARA YARDIM ETMEK İÇİN  
KULLANDIM.



BU NEDENLE BİZİMİZE GELMEYEN KALMADI.  
EŞİM EVİMİZE GELEN ASKERLER TARAFINDAN  
VE HIÇBİR AÇILAMA YAPMADIKAR BİZE.

...ESTLİ PROBLEMLERLE YÜZ YÜZE GELDİK.  
...ULDU, SİLAHLARINLA EVİMİZE GELDİLER.

İLKİNDE FAHSLIYDIZ, BİR MİKTAR ÖDEME YAPARAK ESİMİ KURTARABİLİ  
GELİŞLERİ İÇİN AYNI BENİ SÖYLETİM. GELDİLER, ESİMİ ÇÖTÜRDÜLER BENİ  
VE OĞLUMU DA DAP ETTİLER...

O GÜNDEN BU YANA EŞİMDEN TEK BİR HABER ALABİLİMİŞ DEĞİLİZ...

AŞLINDA EŞİMLE BU GÜNLERİ ÖNGÖRMÜŞTÜK. EĞER İKİMİZDEN BİRİSİNİN BAŞINA BİR ŞEY GEİR VE DİĞERİ HAYATTA KALIRSA, HAYATTA KALAN MUHAKKAK GEÇENİSTAN'I TERK ETSİN DİYE KONUŞMUŞTUK. ÇÜNKÜ ORADA KALMAYA DEVAM ETMEK ÇOCUKLARIMIZ İÇİN ÇOK TEHLİKELİ BİR DURUM OLUTURACAKTI.

BABA ?!

UUVVV...

BABAAA!!

GAĞ!!

TAM ALTI AY BOYUNCA EŞİMİ ARADIM VE SÜREKLİ ONA DAİR BİR İZE BİR HABERE ULAŞMAYA ÇALIŞTIM. ANCAK BAŞARI OLAMADIM. ONA DAİR HİÇBİR İZ, HİÇBİR HABER YOKTU.

İKİ YILDIZLARI FİYATLARI DA 42.  
TABİ BİZİM DURUMUMUZ  
DİĞERLERİNDEN BİR AZ FARKLI.  
İNSANLARDAN BİR AZ BİR AZ  
GİZLİCE YASADISI BURAYA  
GİRİŞ YASADISI BURAYA  
BİRİNE YAPMAYI VOLLARDAN  
SENSE ÇOCUKLARIMLA  
BİRLİKTE TURİST VİZESİ İLE  
GİRİŞ YAPTIM.

ÇUKULLARIN TATIL OLDUĞU DÖNEMDE TURİSTLER  
GİBİ BİZ DE DİŞİMLERİMLE EYLENCE MERKEZİ'NE  
GİTMEK İÇİN VİZE ALDIM. DİŞİMLERİM'DE BİR AZ  
SANSI BULDUK LAİN ÜCRET OLARAK BİZE BİR AZ  
PAHALIYA MAL OLDU. TURİST KATİLESİYLE  
BERABER GELDİĞİMİZ İÇİN HAÜYLE BİR DE  
OTEL REZERVASYONUMU İÇİN PARA GÖDÜK.  
TÜM BUNLAR DA AYNI FİYATTA GÖE  
PAHALIYDI.







OÖLÜM BİR YIL BOYUNCA KONUŞMADI. TEK  
BİR KELİME DAHI ETMEDİ.

FRANSA'YA GELDİĞİMİZDE ÖLÜM İÇİNDE BİR  
PSİKİYATİSTTEN YARDIM ALMA ŞANSIMIZ OLDU.  
PSİKİYATİST ÖLÜMLA KONTAK KURMAYI BAŞARDI.  
ŞİMDİ ÖLÜM OLDUKÇA İMİ...

VE BEN; GERİDE KALAN HER ŞEYDEN KENDİMİ SORUMLU TUTUYORUM.  
ÇÜNKÜ TÜM BUNLAR BENİM FAALİYETLERİM YÜZÜNDEN  
BAŞIMIZA GELDİ. BAŞKA DA BİR ŞEY ELİMDEN GELMEDİ.  
ANCAK ACI OLAN ŞU Kİ TÜM BUNLARIN SORUMLULUĞUNU  
ÇOCUKLAR DA ÜSTLENMEK ZORUNDA KALİYOR...

SÖN - FREDERİK - 05/07

# babel

türk müziği  
topluluğu



Anadolu  
Yakası

## 5. Konser

**Tarih** : 7 Ekim Çarşamba  
**Saat** : 20:00  
**Yer** : Bağlarbaşı Kültür Merkezi

Avrupa  
Yakası

## 6. Konser

**Tarih** : 21 Kasım Cumartesi  
**Saat** : 20:00  
**Yer** : Fulya Sanat Merkezi

**calibro**

[calibro.com](http://calibro.com)

Calibro'nun katkılarıyla



## YAYINCILIĞIN BİLİŞİM / TEKNOLOJİ DÜNYASINDAKİ YERİ

Alperen Özkan

“ Dijital yayıncılığın bugün ulaştığı seviyeyi anlayabilmek için dijital kütüphanelerin olmadığını düşünelim. Bilimsel araştırmaya yapmak acaba bu kadar ulaştığı seviyede ve hızda olur muydu? ”

Yazının bulunmasıyla başlayan yayıncılık, tarih boyunca sürekli değişim içinde olmuştur. İnternet de bir yayın aracıdır. Kitle iletisinde çok önemli bir adımdır. Ancak İnternet sadece gazete, dergi ya da televizyon değildir. İnternet dünyadaki bilgi akışını hızlandıran bir teknolojik yenilik olarak ortaya çıkmıştır. İnternet sayesinde, insanlar dünyanın her yerine rahatlıkla ulaşabilmekte, istediği her türlü bilgiyi edinebilmektedir. İnternet içinde yaşanan her alanı yeniden tanımlama gereğini zorunlu kılmıştır. Bu alanların başında da yayıncılık gelmektedir. Geleneksel yayıncılığın yanında, İnternet'in kullanımının yaygınlık kazanmasıyla günümüzde elektronik yayıncılık olarak isimlendirilen yeni bir yayıncılık türü ortaya çıkmıştır.

Elektronik Yayıncılık ile bütünleşmiş olan Elektronik Kitap (e-kitap, e-book), kitabın ya da herhangi bir yayının dijital ortama aktarılması yazı ve görsellerin e-kitap okuyucu veya bilgisayar ortamında da (akıllı

telefonlar, tabletler ve bilgisayarlar vb.) okunabilmesini sağlayan formattır.

E-kitabın tarihine baktığımızda çok uzaklara değil sadece 20. yy'nin sonlarına bakmak yeterli. Peter James halen Londra Bilim Müzesinde bulunan Host isimli romanını 1993 yılında 2 adet 3.5"luk diskette yayınladığında ilk elektronik roman da yayınlanmış oldu. Fakat öncesinde Bob Brown ismini unutmamak lazım. Bob Brown "The Readies" isimli kitabını kendi ürettiği okuma makinesine uygun formatta yazarak belki de ilk elektronik kitap okuyucusunun temellerini de atmış oldu. Her konuda olduğu gibi e-kitap ile ilgili tartışmalar da gelenekçiler ile yenilikçiler arasında devam ediyor. Gelenekçiler fiziksel olarak kitaba dokunmaktan vazgeçemezken, yenilikçiler ise artık dijital çağda yaşadığımızı, meşhur İran Veziri Abdul Kassem Ismael'in 117.000 ciltten oluşan dev kütüphanesini eğitilmiş 400 deve üzerinde alfabetik olarak dizilmiş bir şekilde taşıdığı günlerin de çok eskide kaldığını, artık

taşınabilir belleklerle binlerce kitabın taşınabildiğini, bu duruma ayak uydurmak gerektiğini savunmaktadırlar. Bu tartışma devam ede dursun biz yazımızda e-yayınıcılığın özellikle bilişim/teknoloji dünyasına kazandırdıkları üzerine yoğunlaşacağız. Fakat öncesinde biraz teknoloji kavramından ve Y Kuşağının getirdiklerinden bahsetmekte fayda var. Bilişim dünyası dediğimiz zaman aklınıza ilk gelen kavram teknolojidir. "Teknoloji deyince ne anlıyoruz?" yazısında Şafak Ural teknoloji ile bilimin günümüzde ne kadar iç içe olduğunu şöyle açıklamıştır:

"Teknoloji" kavramının kullanımı oldukça yenidir. "Teknoloji" kavramının türediği ve kullanımı çok eski dönemlere kadar giden asıl kavram "teknik" dir. "Teknoloji" kavramı ile "teknik" kavramı arasındaki en önemli ortak nokta, her ikisinin de alet yapımı ile ilgili olmasıdır. Gerçi günümüzde "teknoloji" kavramı artık alet yapımı ile sınırlı değildir. Nitekim bilgi teknolojisinden, gen teknolojisinden, örgüt teknolojisinden sözedilebilmektedir. Fakat "teknoloji" kavramının sadece alet yapımı ile ilgili içinde ele alırsak, onun "teknik" kavramından ayrılan en önemli yönü, bilimsel bilgilerin de artık işe karışmasıdır. Yani "teknoloji", insana özgü bir özellik olan 'alet yapımı'nın daha ileri bir aşaması olan sistemli bilgilerin, bilimsel bilgilerin kullanılması gerektirmektedir. Gerçekten de günümüzde teknoloji, ancak bilimsel çalışmalar eşliğinde gelişmekte; böyle bir arka plana sahip olmayan toplumlar, teknoloji ürünlerini sadece ithal etmekteydiler. Teknolojinin bu özelliği bile, onun niçin sadece bir üretim aracı olarak görülmemesi gerektiğini de göstermektedir.

Bilişim dünyasının hızına yetişmek oldukça zordur, küreselleşen dünyada bilgi ve teknoloji de küreselleşmekte, reel dünyanın yanında bir de siber dünyadan bahsedilmektedir. Teknoloji de bu siber dünyaya adapte olacak şekilde gelişmektedir. Nesnelerin interneti (IOT - internet of things) ile akıllı evlerden/cihazlardan bahsedilirken, büyük veri (big data) kavramı ile siber uzayda oluşan devasa verilerin analizi üzerine kafa yorulmaktadır. Sosyal medya araçlarına hergün bir yenisinin eklendiği dünyamızda online eğitim ile birlikte geleneksel eğitim modelleri sorgulanır hale gelmiştir.

2013 yılında Nevşehir'de katıldığım "Sosyal Medya Araçlarının Ergenler Üzerindeki Etkisi" isimli çalıştayda iki kavram oldukça dikkat çekiydi. Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenler. 1965-1980 yılları arasında doğan kuşağa X kuşağı, 1980-2000 yılları arasında

doğan kuşağa ise Y kuşağı diyoruz. 2001 yılında Marc Prensky tarafından yayınlanan makalede X kuşağı ile Y kuşağı yerine, Dijital Yerliler (Y Kuşağı) ve Dijital Göçmenler (X Kuşağı) ayrımı kullanılmakta ve aralarındaki farklılıklar şöyle anlatılmaktadır: *"Bugünün öğrencileri -anaokulundan üniversiteye- bu teknolojiyle büyüyen ilk nesil olma özelliğini taşıyorlar. Tim hayallerini bilgisayarlar, video oyunları, dijital müzik çalarlar, video kameralar, cep telefonları ve dijital çağın tüm diğer araçları ve oyuncaklarıyla çevrili durumda ve bunları kullanarak yaşıyorlar. Halihazırda ortalama üniversite mezunları hayatları boyunca 3.000 saatten azını okuyarak ama 10.000 saatten fazlasını video oyunu oynayarak (20.000 saat televizyon izlemelerini saymasak) geçiriyorlar. Bilgisayar oyunları, e-posta, internet, cep telefonları ve mesajlaşma hayatlarının ayrılmaz bir parçası durumunda."*

Y kuşağının en belirgin özelliklerinden birisi yüksek otoriteden rahatsızlık duymaları ve teknolojiyi çok iyi kullanıyor olmaları. X kuşağına karşı en fazla üstünlük kurdukları alan ise teknoloji. Dijital yerlilerin sayısının her geçen gün arttığı çağımızda, teknoloji üretilebilirlik ve bilişim çağını yakalayabilmek için en önemli unsur sistematik bilgidir. Bugün sistematik bilginin peşinde koşan herkesin yolu dijital dünya ile kesişmektedir. Örneğin Amerika'da yayınlanan bir basılı kitabı kargo yoluyla almak yaklaşık 15 gününüzü alırken, bir e-kitap okuyucu sayesinde saniyeler içinde hem de çok daha ucuza elde edebilirsiniz. Yine Amerika'nın en çok satan mağazalarının Reader's Digest'si basılı versiyonunu Türkiye'de 26 TL'ye alırken Kindle versiyonu için aylık 1,5 dolar üyelik ücreti vermek yeterli olmaktadır.

Sonuç olarak yayın dünyasında, elektronik kitapların ortaya çıktığı ilk günden beri, elektronik kitapların basılı kitapların yerini alıp alamayacağı tartışılmaktadır. Kimileri, kağıda basılı bir kitaba sahip olmanın bir ayrıcalık olduğunu, ona dokunmanın, onunla yakın bir dostluk kurmanın yerini hiçbir şeyin tutmayacağını savunmakta, kimileri ise, elektronik kitapların kağıda basılı kitaplara göre ucuz olması, kolay taşınabilmesi, Internet üzerinden dağıtılıp satın alınabilmesi gibi göz ardı edilemeyecek pek çok avantajı olduğunu ifade etmekte ve e-ya da geç basılı kitapların pabucunu dama atacağını düşünmektedir. Ülkemiz bilim ve teknoloji üretme noktasında istenilen seviyede değil. Bu bağlamda bilim ve teknolojiyi takip edebilmek için ve herhangi bir alanda hazırlanan raporlara, makalelere ve bilimsel çalışmalara ulaşabilmek için dijital yayıncılık ile barışık olmak gerektiği yadsınmaz bir gerçektir. Dijital yayıncılığın bugün ulaşılmış olduğu seviyeyi anlayabilmek için dijital kütüphanelerin olmadığını düşünelim. Bilimsel araştırma yapmak acaba bugün olduğu seviyede ve hızla olur muydu? ■



# KİTABIN KIYAMETİ

İshak Arslan

“ Peki klasik kitap ömrünün son demlerini yaşıyorsa, bilgi, tecrübe ve düşünce ürünlerinin kayıt ve paylaşım yöntemleri acaba neyeye doğru evrilecek?

“Kitap” kavramı, zihin dünyamızla o kadar kalıcı ve zengin bir çağrışıma sahip ki en kutsalımıza bile cins isim olmuş. Yazılmış bir cümleden, Levh-i Mahfuz’a kadar uzanan bu geniş anlam dünyasında insana ve evrene ait hemen her şeyi bulmak mümkün. Başlıktaki ikinci kelime de çağrışım zenginliği açısından ilkiyle yarışacak nitelikte. Malum; öteye, hesaba, mizana, cennet ve cehenneme kapılar açan kıyamet, esasen bir sona, ama aynı zamanda doğrulup ayağa kalkmaya, bir tür “yeniden dirilişe” işaret ediyor.

Ne kadar zengin ve derinlikli bir geçmişe sahip olursa

olsun klasik anlamda kitap “takdir edilmiş bir vakitte” ömrünü tamamlayacak bir “kayıt” ve “paylaşım” sistemi. Böyle olduğu için de yaşadığı zamanların teorik ve pratik imkanlarıyla mukayyet. Sümerlerin tabletlere, Mısırlıların papirüse işlediği bilgi, tecrübe ve düşünme içeriklerini sonraki medeniyetler daha gelişmiş, daha kullanışlı ve daha estetik bir form olarak “kitaba” aktarmayı başardılar. Yeri gelmişken İslam medeniyetinin kitap davasına yaptığı hizmetleri ve buradan mülhem haklı gururunu da teslim etmeli. Hatta iki kapak arasına girmiş, şimdi bize evrensel gibi gelen ve neredeyse vazgeçilmez addedilen şu bildik

form, varlığını münhasıran İslam kültürüne borçludur dense yeridir. Uzak Asya'dan alınan "ham madde" ve malumat Bercekti Hilal'de işlenip incelenmeseydi modern kitap kavramı neye benzerdi bilinmez.

Salt bir veri depolama ve muhafaza etme çabasının ötesinde bir araştırma, eğitim ve düşünme tekniği olarak kitabın oldukça etkili, uzun ömürlü ve hasarlı oluşu onun yüceltilmesi, hatta kutsallaştırılması için yeterli bir neden olabilir mi? Tersinden bakılırsa bu olumlu hasletler geleceğin sunduğu potansiyeller açısından bir sınır hatta bir engel bile görülebilir. Bu kadar rakipsiz ve büyüleyici bir kayıt ve paylaşım sistemine sahip olmasaydık, bir sonraki ve daha "gelişmiş" formlara geçişimiz muhtemelen daha kolay olacaktı. Oysa binbeşyüz yıldır hala aynı sayfayı çeviriyoruz!

Doğa bilimlerinden sosyal yapılara, 20. yüzyılda yaşanan olağanüstü devrimler, eski ve yeni arasındaki çizgileri belirginleştirmeseydi bu gün klasik kitabın kıyametinden söz etmek o kadar kolay olmayabilirdi. Ancak ufukta beliren yeni dünya, klasik kitabın yüzlerce yıllık saltanatına eşlik eden pek çok kavram ve değeri tahtından düşürmüştü benziyor. Kutsallık, tanımlanmışlık, kurumsallık, kapalılık, tek taraflılık, buyurganlık, statiklik, didaktiklik bunlardan sadece birkaçı.

Peki klasik kitap ömrünün son demlerini yaşıyorsa, bilgi, tecrübe ve düşünce ürünlerinin kayıt ve paylaşım yöntemleri acaba nereye doğru evrilecek? Elde edilen ilk işaretler ve dolaşıma giren yeni kelime dağarcığı kitabın gelecekte alacağı biçimler hakkında önemli ipuçları barındırıyor: Açıklık, açık uçluluk, bireysellik, dinamiklik, eş zamanlılık, organiklik, çok taraflılık, çok dillilik, interaktiflik vb.

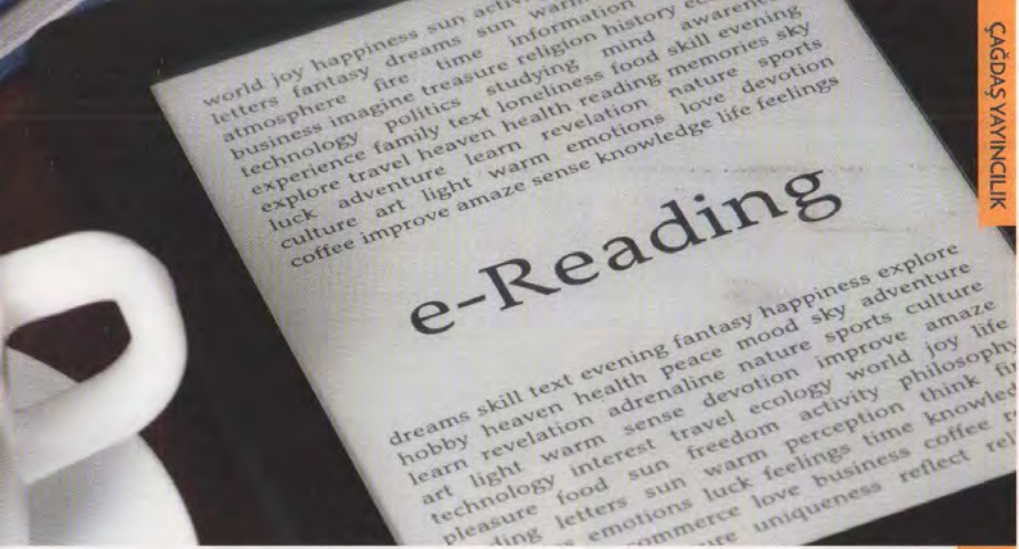
Kimileri halde olarak olağan teknolojik dönüşümlerden biri olan basım-yayım sektörünün o kadar da kapsamlı ve derin imaları olmayabileceğini ileri sürebilir. Salt teknolojik bir dönüşüm olarak kalsa bile kitabın şimdilerde taşınmaya çalıştığı yeni uzay-zaman "paketlenmiş" bir ürün niteliği taşıyan, baskı tekniğine dayalı, geleneksel dağıtım-pazarlama ağına mahkum eski yapı ve alışkanlıkları değiştirebilir. Konvansiyonel sınırlar içinde kalsa bile gereksiz tekrarlardan arınmış, intihal ihtimali azalmış, pazar manipülasyonları ve dağıtım tekellerine daha dirençli, çevreye duyarlı, maliyeti düşük bambaşka bir kitap dünyası mümkün.

Geçiş süreçleri açısından bakıldığında salt dijital ortama aktarılmaktan öteye gitmeyen mevcut içerikler elbette klasik kitaba dahil edilecektir. Sabit ve statik bir biçimi, sayfa sayısı, fontu, karakteri bulunmayan; yeni sürümlerinde değişikliklerin download edilebildiği, audio ve video uzantılara sahip dijital içerikler ise ara geçiş formu sayılabilir. Halen devam eden bu geçiş sürecinde, asıl ve niteliksel dönüşüm temel unsurların farklılaşma derecesiyle ilişkili. Klasik kitabın "yeniden dirilişi" anlamına gelecek niteliksel bir dönüşüm, üzerinde konuştuğumuz nesnenin, kitabın tanımını da ister istemez değiştirecektir. Yeni kitabı en temelde "bireysel ya da kurumsal öznelere tasarlanmamış bilgi, tecrübe ve düşünce akışına (stream) an be an şahit olmak ve katılma" aracı şeklinde özetleyebiliriz. Elbette tanımlanmış araçlarla ve farklı derecelerde gerçekleşecek bu şahitlik, klasik kitaba benzer şekilde kendi hukukuna da beraberinde getirecektir. Katılım/paylaşım biçimleri ücretsiz ve kamuya açık olabileceği gibi sınırlı, ücretli ve kişiye özel de olabilir. Farklı katılım/paylaşım biçimlerinin nasıl şekilleneceği ve hukukileşeceği sorunu, ihtiyaçlar, talepler ve teknolojik imkanlar dahilinde o günün genel standartlarıyla yakından ilişkilidir.

Acaba geleceğin yaşam alanlarında nostaljik bir hatıranın ötesinde rafları kitaplarla dolu, özenle biriktirilmiş, şahsi ilgi ve merakların, peşine düşülen soruların hasılası olan kıymetli kütüphanelerimizin yeri olabilir mi? Ne kadar özgün ve zengin olursa olsun klasik kitap bazlı koleksiyonların yeni kitabın sunduğu imkan ve olasılıklara göre oldukça mütevazı kalacağı muhakkak. Nicedir açılmayan kahn büyük ansiklopediler, ara sıra okunmuş, yıpranmış klasikler, içeriği ve yöntemleri çoktan değişmiş bir takım uzmanlık eserleri, şehir, miimari, tarih, güzel sanatlar vb. sahalardaki seçkin örnekler içinde sonunda ya sayıları iyice azalan bir sahaf cinde, yahut bir kağıt toplama merkezinde ruhunu teslim edecek.

Yine de yukarıdaki soruya ille de olumsuz cevap vermek için bir nedenimiz yok! Çağdaş dünyada at arabasından hızlı trene, bisikletten uçağa kadar nasıl bütün ulaşım araçları bir arada yaşayabiliyorsa -marginal ve ana akım arasındaki fark gözetilmek kaydıyla- klasik kitap ve kütüphane formları da yeni türlerle birlikte uzun süre yaşayabilir. Şu halde baskısı, mizanpajı, cildi, kapağı, kağıdı, rengi ve kokusuyla kitaplarından ve okuma ritüellerinden vazgeçmeyecek kitapseverlerin telaşlanmasına gerek yok.

Merak etmeyiniz, siz yaşadıkça kitaplar ölmez! ■



# E-KITAPLAR BİZİM OKUMA BİÇİMİMİZİ ve YAZARLARIN YAZMA BİÇİMİNİ DEĞİŞTİRİYOR

Paul Mason / Çev: M. Merve Şimşek

Dikkat sürelerimiz kısaldı, dikkatimiz dağınık ve yazarlar buna göre stillerini değiştirdiler. Bütün bu değişiklikler ise daha geniş bir dijital dönüşümün parçası.

Bana Phyllon'un Gravity's Rainbow kitabının basılı versiyonunu verirseniz kahramanın kızı kaybettği sayfayı hemen bulabilirim. Çünkü onun adına yaşadığım hayal kırıklığı son 20 yıldır fiziksel olarak o sayfada duruyor. Yine, Vasily Grossman'ın Life and Fate kitabında, bir Kızıl Ordu müfrezesinin "Ev 6/1"i orada geçici bir politik özgürlük bölgesi kurarak savunduğu uzun bir bölüm vardır. Benim için, bu özgürlük o sayfa öbeğinin içerisinde yer almaktadır. Kitaba baksam kabaca "Ev 6/1"i nerede olduğunu görebilirim.

Oysa, e-kitapların gelişiyle defalarca okunan ve hayal gücünüzün sayfalarda ikamet ettiği fiziksel kitapların dünyası ölüyor. Etrafımda yeni kitapları dijital form dışına almayı bırakan tek kişi ben değilim ve yukarıda sevgiyle anılan kitaplar bile artık Kindle'da okunuyor.

Peki e-kitap bizim okuma şeklimize ne yapıyor ve buna karşılık olarak bizim gibi milyonların okuma şeklindeki değişiklik roman yazarlarının yazma şeklini nasıl etkileyecek? Bu sadece akademisyenleri ilgilendiren bir soru değil; kurgunun ne kadar etkili olduğunu ve eğer anlatılan radikal bir şekilde değişirse bizim benlik kavramımızın nasıl değişebileceğini görmek için sadece bu yaz bir plajdaki insanlara bakmanız gerekli.

Bu yıl yayınlanan "Words Onscreen" kitabında Amerikalı dil bilimci Naomi Baron, dijital yayıncılığın biçimlendirdiği okuma alışkanlıklarındaki değişiklikleri araştırmış. Etkinin ölçülebildiği yerlerde etki öncelikle bir özetleme eğiliminden oluşmaktadır. Biz web sayfalarını "F" kuralıyla okuyoruz: üst satır, biraz aşağıya in, tekrar oku, aşağıya in. Akademisyenler, artan miktardaki dijital olarak yayınlanan makalelere onları hızlı okuma tekniğiyle okuyarak karşılık verdi. Kitaplara bakıldığında, hem sözlü hem de anketeye dayalı kanıtlar İngiliz edebiyatı öğrencilerinin standart okumalarını

hızlı okuma tekniğiyle yaptığını göstermektedir.

Dikkat süresi sadece e-kitaplar dijital metinden oluştuğu için değil, onları başka şeyler için kullanabildiğimiz cihazlarda okuduğumuz için kısaldı. Baron, gençlerin büyük kısmının e-kitapları cep telefonlarından okuduğunu, kahve sırasında veya toplu taşımada elektronik postalarını veya çevrimiçi aşk hayatlarını da kontrol ettiklerini belirtiyor.

Bunun karşılığında, biçim ve iş modellerinin bu davranışa tepki göstermesi nedeniyle kurgu daha kısa hale geldi. Her büyük yayımcı, kısa hikaye, tefrika kurgu, antoloji ve orta seviyede "sadece elektronik" kitaplarla denemeler yaptı. Ama sadece e-kitap ve hiper metin için çalışan kurgusal formlarla yapılan denemeler genelde başarısız oldu.

Tahmin edilebileceği gibi sadece e-kitaba ve dikkat süresinin kısılgına karşı değil Kindle sonrası dünyada, yazarların değişen yazma stiline karşı da bir edebi tepki var. ABD'li romancı Joanna Scott, ödül kazanan ciddi kurgularda bile bir "sanat eseri üretmek yerine", merak uyandıran olay örgüsü ve detaylı olmayan yazım ile "iyi okuma" üretme eğiliminden şikayet etti.

Böyle şikayetler bir noktayı kaçınıyor: Günlük hayata bir "bilgi katmanının" eklenmesi hem yaratıcılar hem kitleler için bizim hikayelere tepki verme şeklinizi değiştiriyor. İlk ansiklopedilerin, çok fazla kitap olması sorununa cevaben yazılmış olması gibi, biz de yeni, anlık referans araçları geliştirdik.

Bir e-kitap içindeki herhangi bir kelime, sadece basitçe o kelimeyi seçmenizle kendi sözlük tanımını çağırabilir. Bir e-kitap içindeki bir paragraf sizde ikna edici, güzel veya derin izlenimi bırakırsa, vurgulu bölümün paylaşılması fonksiyonunu açık tuttuğunuz takdirde, yüzlerce başka kişi tarafından o bölümün çoktan vurgulandığına bahse girebilirsiniz. Bunu fark etmekle beraber vurgulanan kısımlara özellikle dikkat etmeye geçiş oldukça kısırdır, bu tembellikten değil alılcı bir öğrenme stratejisi nedeniyle.

Benim düşünceme göre edebi akademisyenlerin endişe ettiği konu sürükleyiciliğin kaybolması. Eğer yanan bir evden -veya patlayan bir Kindle'dan- kurtaracağım kitapları listeleyecek olursam bunların hepsi kişinin kendini kaptrılabileceği dünyalar yaratırlardır: Pynchon, Grossmann, Marquez, Lawrence Durrell ve Peter Carey. 20. yüzyılda, sürükleyicilik kalitesine

edebi olarak değer vermeye ve karakterlerin sadece davranışlarıyla gözlemlendiği açık anlatımları alt edebiyat olarak görmeye başladık. Ama Donna Tartt'ın Pulitzer ödüllü *The Goldfinch* romanı gibi edebiyat dünyasında okunabilir olmasıyla üstü kapalı şekilde aşağılanan bir roman Kindle'ın değil, yazar ile okuyucu arasındaki yeni bir ilişkinin ürünüdür.

Dijital öncesi insanların tek bir "benlik" anlayışı vardı ve benliklerinin daha iyi ortaya çıkması umuduydu edebiyat seçkileri içerisinde benliklerini gezdirirlerdi. Dijital insanların birden fazla benliği var ve dolayısıyla sürükleyici bir hikayeyle başa çıkma şekilleri şartlara bağlı ve geçici.

Dolayısıyla yazarların farklı şeyler yapması gerekiyor. Ama ne?

Bu genelleme için çok erken belki ama tahminim tipik bir Akdeniz plajında okunan dijital ve analog her bir kitabı toplayacak olsanız ve tüm saçmalıkları çıkartsanız sadece 3 tip yazıyla kalırsınız: Birincisi, 20. yüzyıldaki atalarından daha net olay örgüsüne sahip, daha az karmaşık nesir ve parçalanmış algıyla ilgili daha az deney içeren "edebi" romanlar; ikincisi yüksek oranda yazar ustalığı içeren popüler romanlar (ki bu ilk iki kategorinin sınırlarını belirlemeyi zorlaştırmaktadır) ve üçüncüsü gerçekler hakkındaki edebi yazılar - itiraf otobiyografileri, bir gazetecinin günlüğü, efsanevi bir olayla ilgili süslü bir röportaj.

Bunların arasında bir yerde muhtemelen bir ergeni; Pynchon ve Grossman'ın benî etilediği gibi silinemez şekilde etkileyen bir roman vardır. Ama burada bir fark var.

Romanları içlerindeki hayat benim etrafımdaki boğucu ve kuşatılmış görünen gerçeklikte olan her şeyden daha heyecanlı olduğu için, karakterleri daha çekici olduğu için, içerisindeki özgürlük daha nesnel olduğu için okuduğumu hatırlıyorum. Bu yaz Galaxy 6'da Pynchon okuyan bir çocuk için, kitap Snapchat, Tinder, filmler, oyunlar ve müziklerle rekabet etmek zorunda. Tabii o çocuk da plajdaki insanların Proust veya Gri'nin Elli Tonu'nu okuyup okumadıklarını göremezken kendi sosyal ağlarındaki kişilerin neler önerdiğini görebilecek. Hayat artık daha sürükleyici. Yazarların aslında karşı karşıya geldiği bu. ■

\* Bu yazı 10 Ağustos 2015 tarihinde *The Guardian*'da yayınlanmıştır.

KÜÇÜK PRENS  
FIRTINASIÇocuk Edebiyatı Editörü  
Ümit Yaşar Özkan

## Küçük Prens

Antonie de Saint-Exupéry

Çev: Cemal Süreya &amp; Tomris Uyar

Can Çocuk

Küçük Prens fırtınası sürüyor. Neredeyse ayda bir yeni bir çeviriyle karşılaşyoruz. Bu toz duman arasında hikâyeyi anlamaya ve konuşmaya çalışanlar yok değil ama bu anlama ve konuşma gayretinin arka planda kalması ister istemez şunu sorduruyor: 'Küçük Prens eleştirdiği 'Nicliğin egemenliği'ne kurban mı gidiyor?'

Farklı çevirilerin faydası var elbette, mesela Tilki'nin kullandığı 'evcil' kelimesinin aslında 'alışmak' olarak da çevrilebileceğini görüyoruz. Exupéry'nin Küçük Prens'ini farklı şekillerde okumak mümkün: Çocukluğun yeniden keşfiyle iç içe geçmiş bir büyüme hikâyesi, modern insanın yalnızlığını ve açmazlarını anlatan bir masal, insanoğlunun anlam arayışı üzerine evrensel bir kıssa...

'Bir insanı al onu çöz çöz çocuk olsun' der Sezaî Karakoç Köpük şirinde, Exupéry'nin hikâyesi yetişkin insanın katı kabuğunun altına gizlenen özü gösterir bize. Yazar yetişkinlere şefkatle yaklaşıp, dili yalındır,

okurunu zorlamaz, ona hakikati dayatmaz. Daha ithaf kısmından itibaren hikâye adeta kendine şerh düşerek çözüle çözüle ilerler. Bu çözümler Karakoç'un şirinde söylediği gibi çocuğa, öze, sahici olana varma çabasını gösterir.

Üsküdar'da sürdürdüğümüz çocuk edebiyatı atölyesinde Küçük Prens'i bir anıma, azalarak öze dönme/dokunma hikâyesi olarak okumayı denedik. İnsanın fazlalıklarından arınarak kendi hakikatine varması hikâyesinin konusu ve felsefesini oluşturuyor ama aynı zamanda metnin dili hatta yazarın çizimleriyle metin arasında oluşturulan çelişkiler-gerilimlerde de bunun somutlaştığını görüyoruz.

İlk Küçük Prens çizimi 13. sayfada karşımıza çıkar, anlatıcının bu çizime eşlik eden yorumu şudur:

'Kuşkusuz bizim resim sevimlilik yönünden modelinden kat kat aşağıdadır.' Yazar resme dair tereddütlerini kitabın başında bahsettiği vazgeçilmiş ressamlık macerasından kaynaklanan cesaretsizliğine bağlar. Peki, biz bu ifadeyi resmin okurun taliyayyülünü engelleyebileceğine dair bir endişe olarak okuyamaz mıyız? Bütün hikâye kesrete boğulmuş, nicliğe ve surete takılarak aldanmış insanın hakikatten uzak düşmüş olmasına bir ağıt değil midir? İnsanın 'Gerçeği yüreğiyle görebilmesi' için kendisini düşünmekten, hissetmekten, hayal kurmaktan alıkoyan çokluğu azaltınası gerekmektedir. Aslında anlatıcının yaptığı kendi Küçük Prens'inin suretini çıkartmaktır (ki aslı bundan daha güzeldir) okur da kendi Küçük Prens'ini hayal etmelidir upki Küçük Prens'in sandığım içindeki koyunu hayal ettiği gibi. Aslında Küçük Prens de anlatıcıya hikâyesini baştan sona anlatmaz, hikâyesinin kahramanı olan pilot sorularını ipucu olarak kullanarak onun hikâyesini bütünler. Biz okurlar da anlatıcının verdiği ipuçlarıyla resmin tamamını görmeye çalışırız.

Kitaptaki bütün hikâyecikleri bu çokluk/teklik-suret/öz tezdâdi üzerinden okumak mümkündür: Surete takılıp kalmamanın hakikati nasıl perdelediğine Türk gökbilimcinin hikâyesinde de şahit oluruz. Maaşef şimdiye kadar çevrilirken uğradığı sansür bahsiyle gündeme gelen bu kısım aslında suretin, imajın ötesine geçemeyen yetişkinlerin hasarlı bakış açısına dair dokunaklı bir eleştiridir.

Küçük Prens'in akabetini öğrendiğimiz sayılarda hayatı ve dili sadeleştirme macerası uç noktaya varır. 'Usluca bir ağaç gibi yıkıldı.' yazısına eşlik eden resim-

de kahramanımızı son kez görürüz. Sonraki resimde ise basit iki çizgiyle betimlenmiş çöl ve gökyüzünde ışıldayan tek bir yıldızdan başka bir şey yoktur. 'Bu benim için dünyanın en güzel ve hüzünlü resmidir.' der anlatıcı. Zen felsefesindeki anlamıyla tefekkür eden bir boşluktur burada söz konusu olan, bu sayfada artık herkes kendi 'Küçük Prens'i'ni tahayyül etme özgürlüğüne sahiptir.

'Koyun çiçeği yedi mi yemedi mi?' Anlatıcı için bu soru önemlidir 'Ve hiçbir büyük, bunun ne denli önemli olduğunu anlamayacaktır.' Küçük Prens'ten hatıra kalan bu soru bana başka birini hatırlatıyor, J.D. Salinger'in Çavdar Tarlasında Çocuklar kitabının çocuk ergen kahramanı Holden Caulfield. O da Central Park'taki yapay göl donup buz tuttuğunda ördeklerin nereye gittiğini merak ediyordu. Yetişkinlerin rakamlara boğulmuş dünyasında bu soruların ve bu tür 'acayip' merakların yeri yoktur.

Ebedi çocukluğu temsil eden Küçük Prens çölleşen hayatın kalabalığı içinde unuttuğumuz hayret, merak, sevgi gibi duyguları hatırlatacağı bize, her okuyuşumuzda yeniden. ■

## ŞEKER TADINDA BİR DOSTLUK



**Uçan Fare ile Hayalet Nuri**  
Beyza Akyüz  
Yapı Kredi Yayınları

Bazı yönetmen ve yazarlar biliriz, ilk ürünlerinde eteklerindeki bütün taşları dökmek, bütün birikimlerini kullanmak isterler hatta bunu farkında olmadan yapıverirler belki. O kadar kalabalık olur ki eserleri sanki bir daha hiç yazmayacak ya da film yapmayacak sanırız. İşte Beyza Akyüz onlardan biri değil diyebiliriz gönül rahatlığıyla.

İlk kitabı YKY Doğan Kardeş'ten çıkan yazar, kendini bir solukta okuturken bunu karşısına oturmuşuz da onu dinliyormuşuz rahatlığında yapıyor. Hani sohbet ediyormuşuz da o, şuracıkta mahalleden bir çocuğun büyüü öyküsünü paylaşıyor bizimle. Mahalle de İstanbul'un eskimeyen eskilerinden Balat'tır.

Kirabın girişinde Fırat Yaşa'nın farklı ve esprili çizimiyle Balat krokisi neredeyse mahalle içinde dolaşır bizi sokak sokak. Sahildeki caminin az ilerisindeki Dost Şekercisi bütün maceranın başladığı mekândır. Okul çıkışlarında çocukların uğrak yeridir bu şekerci dükkânı. Sahi rengârenk lokum ve şekerlere hangi çocuk hayır diyebilir? Tabii şekerci sadece çocukların değil kalırananımız Uçan Fare'nin de ganimet topladığı yerdir.

Her şey böylece başlar sonrası çok meraklı ve eğleneli bir animasyon seyrediyormuşuz gibi akıp gidiyor adeta. Bu akıcılığı ve rahatlığı, yazarın masacı yönüne mi yoksa animasyon senaristliği tecrübesine mi borçluyuz bilemeyiz ama kitap bittiğinde "Eee, ikinci kitap ne zaman çıkıyormuş ki?" demekten de kendimizi alamayız.

Hayri, kendimiz ya da çocukluğumuzdaki arkadaşlarımızdan hayirdir işte. Uçan Fare ise Calvin ve Hobbes çizgi romanındaki Hobbes'u anımsatır bize ama "Hayır, canım, o gerçek işte, mahalledeki arkadaşlarımızdan biri." deyiverir içimizdeki bir ses. Tıpkı Hobbes'un oyuncak mı hayal mi gerçek mi olduğuna emin olamayışımız gibi bir histir Uçan Fare'ye karşı hissettiklerimiz. Bu arada o bizim kadar gerçekti elbette. Benimsen ve severiz onu. Çok uzaklardan göç etmiş bir dosttur o, Hayalet Hayri'nin içindeki Hayri'yi keşfeden bir kâşifler ayın zamanda.

Mahalledeki ve okuldaki her bir çocuk ne kadar da çoktur ne kadar da hayatın içindedir. Çocuk doğallığı, afacanlığın içindeki sevimlilik, Anadolu bilgeliliği, dilin ve üslubun bütün sadeliğiyle birlikte ustalıkla örülmüştür metinde. Ne bir eksik ne bir fazla her şey tam kıvamındadır. Çocukluğumuzdaki rengârenk ve lezzetli şekerler, unutulmaz arkadaşlıklar,

masalların sırlı ve gizemli dünyası tadındadır hikâye. Macera içinde kâh gülümser kâh hüzünlenir kâh eğlenceli kahkahalar atarız. Kitabı okuyan yetişkinler çocukluklarına doğru bir yolculuğa çıkarken farklı yaşlardaki çocuklar ise kendilerini ya da arkadaşlarından herhangi birini buluverirler sayfaların arasında.

Bizler, peki, Uçan Fare ve Hayalet Hayri ile böylesi canlı tanışmışken diğer maceralarını ne zaman okuyabileceğiz diye düşünürken yoksa siz hâlâ onlarla tanışmadınız mı? Benden söylemesi bu tanışmayı daha fazla ertelememelisiniz. ■

## KÜÇÜK, SAMİMİ BİR DOST PİTİRCİK

Meryem Betül Koçak



**Pitircik**  
Gosciny / Sempé  
Çev: Vivet Kanetti  
Can Çocuk

İlkokul fotoğraflarım, ilkokul anılarım canlandı gözümden. Arkadaşlarımla birlikte oynadığımız yerden yüksek, halat çekmece, cbelemcece hâlâ taptaze belleğimin en güzel yerinde. Aslında buraya yazacak o kadar çok şey var ki hatıralarıma dair; en yakın arkadaşımınla yazıştığımız mektuplardan, tahtaya konuşanları yazan arkadaşımın kadar hem de. Bunları

niye mi anlattım size. Çünkü geç de olsa küçük, samimi bir dostla tanışım: "Pitircik" ve okurken çocukluk anılarımla karşılaştım.

“Kitabın yazarı Gosciny sanki küçülmüş de çocuk olmuş yeniden. Sade bir dille örülen maceralar bir o kadar içten ve keyifli. Olaylar 60’lı yıllarda geçmesine rağmen bugün her yaşta okura özellikle çocuklara hitap etmekte. Neden mi?”

Kitabın yazarı Gosciny sanki küçülmüş de çocuk olmuş yeniden. Sade bir dille örülen maceralar bir o kadar içten ve keyifli. Olaylar 60’lı yıllarda geçmesine rağmen bugün her yaşta okura özellikle çocuklara hitap etmekte. Neden mi? Çünkü çocuklar her çağda çocuk ve onların engin rüyalarını, küçük haylazlıklarını bilen Gosciny’nin muhteşem bir gözlem yeteneği var. Resimler ise Sempé’ye ait, siyah, beyaz ve eğlenceli. Çizgiler ilk başta basit gibi gözükse de aslında karakterleri çok iyi özümsenmiş ressam. Resimlere bakarken farkında olmadan biz de dâhil oluyoruz olaylara. Kitabın Fransızca orijinal adı "Le Petit Nicholas" yani Küçük Nikola. Vivet Kanetti "Pitircik" ismiyle Türkçeye kazandırmış bu şahane yapıtı. Aynı şekilde diğer isimlerin de Türkçe uyarlaması çok başarılı; Dalgacı, Dirdir, Tıngır, Karagöz gibi.

Kitabı okurken şu soru takılıyor aklıma: "Hangimiz Pitircik olmadık ki zamanında?" Evde köpek beslemek istedik bazen, ailemiz izin vermedi, bazen de sinirlenince evden kaçma planları yaptık ama yine eve geri döndük. Elbette hepimizin Lüplüp gibi her zaman bir şeyler yemeyi seven, Çarpım gibi sınıfın birincisi, çalışkan ve gözlüklü arkadaşlarımız oldu.

Pitircik’i okurken ister istemez gülümsüyor insan. **B**azense okurken düşündürün satırlarla karşılaşıyoruz: "Ertesi gün, olanları Dalgacı’ya anlattım. Onun da başına aşağı yukarı aynı şey gelmiş ilk bisikletiyle. 'N’apalım' dedi Dalgacı, 'böyledir babalar. Maskaralıkları bir türlü bitmez. Göz kulak olmazsak bisikletleri kırarlar, bir taraflarını incitirler.'"

Pitircik, 2010 ve 2014 yıllarında sinemaya uyarlanmıştır. Filmlerin ülkemizde de gösterime girdiğini belirtelim hemen. Toplam sekiz kitaptan oluşan Pitircik serisi hem çocuklar hem de büyükler için enfes bir yolculuk. Geç kalmadan siz de katılın bu yolculuğa!

# SIYERİN FANTASTİĞİ OLUR MU? EŞSİZ NUR

Meryem Uçar



**Cenneti Arzulayan Fil**  
Nevin Soysal Aydın  
Düş Değirmeni

Belli bir kesim, bir müddet fantastikten uzak durdu. Hatta fantastikten korktu. Çocuklarımızı kötü etkileyeceğini düşündü. Biz korkup dururken çocuklarımız bol bol fantastik okumakla birlikte fantastik hayaller kurmaya başladı. Bizim yazmadığımız fantastik bize benzemiyordu, her şeyiyle yabancıydı. Sonra fantastiğin o kadar da korkulacak bir şey olmadığına inanmış olacağız ki bizden de birileri çıkıp fantastik eserler vermeye başladı. İlk başlarda çeviri tadı veren, kahraman isimleri de yer isimleri de bizden olmayan eserler çıktı ortaya. Bir müddet özentiden ya da taklitten öteye gidemedik. Çok yakın zamanlarda bazı yazarlarımız bizim değerlerimizle de fantastik yazılabileceğini görmüş olmalı ki ardı ardına güzel eserler yayımlandı. ●yle ki artık dini hikâyelerimiz, kıssalarımız bile fantastik türde yazılır oldu. Gençlerimiz bir neslin keramet olarak adlandırdığı şeyleri fantastik diye okumaya başladı. Gerçekler, hayal ürünü gibi sunulunca daha anlaşılır oldu sanki. Fantastik öğeler, dini anlatılarda kullanılmakla birlikte, bizim için "Fantastiği olur mu olmaz mı?", "Olmah mı olmamalı mı?"

tartışması yapılan bir tür, fantastiğin inkânlarını kullanarak gençlerle ve çocuklarla buluştu. Neydi bu tür? Elbette siyer.

Yabancıların çektiği filmlerde uzaylılar hep Amerika'ya iner. Hatta uzaylılar bir kere de Türkiye'ye inseler yollarını şaşırmışlar deriz. Uzaylılar var mı yok mu tartışması sürerken ve süreceken fantastik eserlerin içinde hiç de kötü durmadığını gördük bu yaratıkların. Hepimiz sevdik, bu hayali yaratıkları.

Siyerden uzaylılara geçtim çünkü bahsedeceğim siyer kitabında uzaylılar var fakat bu uzaylılar biraz farklı. Kahramanlarımızın yaşadığı gezegenin adı: Ezel-Nur. Gezegendeki yaşayanlar ışık enerjisinden oluşmuş canlılar. Ezel-Nurlular, Gezegen Mavi'de (yani bizim dünyamızda) nur yağı nuru olduğunu fark ederler. Bu nurun kaynağını öğrenmeleri gerekir çünkü yakında karanlığa gömüleceklerine dair bir efsane vardır. Yolculuğu yapacak ışık yaratığın ışığa gönül vermiş ve hayatının anılarını bulmak için nurun kaynağını keşfetmeyi amaç edinmiş olması gerekir. O ışık yaratık, Nur Avcısı gemisinin kaptanı A-Nur Taar'dır. A-Nur ekibiyle yola çıkar. Ama A-Nur Taar'ın başarılı olmasını istemeyen O-Kar, geminin koordinatlarında değişiklik yapar. Gemi, Gezegen Mavi yerine Jüpiter'e gider. Jüpiter'den tahliye botuyla Gezegen Mavi'ye giden A-Nur Taar ve Hurinur, doğru yere ama yanlış zamana yolculuk yaparlar. Gittikleri yer Mekke'dir fakat Peygamberimizin doğduğu zamana gelmeyi beklerken ondan 3000 yıl öncesine yani Hz. İbrahim zamanına giderler: Kurgunun içinde Hz. İbrahim, Hz. İsmail ve Peygamberimizden önceki peygamberler hakkında bilgiyi Hz. Hacer'den dinleriz.

İyilik ve kötülüğün bitmek bilmeyen mücadelesinin yer aldığı seride uzayın, geçmiş ve geleceğin derinliklerinde yaşanan maceralar okurları bekliyor. Konular, Peygamberimizin hayatı çevresinde dönmekle birlikte, kendisiyle doğrudan bağlantıya geçmiyor. Siyer bilgileri maceraların içerisinde ayrıntılarıyla yer alıyor.

Serinin ikinci kitabı olan Cenneti Arzulayan Fil'de ise Yemen Valisi Elbrehe'nin ordusuna komutanlık eden dev fil Mamud'un Kâbe'ye saldırma emrine uymayıp, onun ve arkadaşı Süleyman'ın sıra dışı hayatları anlatılıyor.

Erden Yayın Grubu'na ait Düş Değirmeni markasından çıkan, Nevin Soysal Aydın'ın yazdığı kitapları okuyarak siyerin fantastiği olur mu kendiniz karar verin? ■

## Bİ' KERESİNDE OLUYOR HERŞEY

Rahia Gülcen Kardaş



**Bi' Keresinde**  
Fatih Turanalp  
Nar Yayınları

"Bi'keresinde" Fatih Turanalp'in kaleme aldığı, Nar Çocuk yayınları tarafından Eylül 2013 İstanbul'da bedene bürünen bir kitap. Kitabı Sevgi İçigen resimlemiş. Yayınevinin "öykü dizisi"nden çıkardığı kitap, çocuklar için masal tadında kısa hikâyelerden oluşuyor. Bi'keresinde diye başlıyor her yeni hikâye. Her şey bi'keresinde oluyor. Kahramanımız kâh normal bir çocuk, kâh bir yelkovan, kâh kırmızı bir domates, kâh bir şapka oluveriyor. Hiç de yadırgamıyorsunuz bu değişimleri, hiç abartı gelmiyor. Tam aksine insanda, eşyada, varlıkta merak ve hayret dolu bir yolculuğa çıkıyorsunuz. Deyimler dümdüz anlamları ile karşılaşıyor sizi, hep alıştığımız şekilde onları görmeyince şaşırsınız. Biraz çocuk bakış açısı gibi diyelim de daha iyi anlatmış olalım.

Kitapları okurken ister istemez gerçekleştirdiğim bir kriterim vardı benim. "Bu kitabı kime hediye edebilirim?" kriteri. Bu soruya vereceğim cevaba göre şekillenir biraz da kitabın rengi, benim gönül hanemde. Bi'keresinde'yi okurken de bu kitabı hangi çocuk arkadaşşıma hediye edebilirim diye düşündüm. Bu satırlar kadar latif, onlar kadar zengin bir dünyası olan bir küçük hamam canlandı gözümde. Elimdeki kitap bana ıztıal, onu veremem ama en kısa zamanda bir tane de o küçük hanıma "Bi'keresinde" diyebilirim. ■

## ANADOLU'DAN FANTASTİKO'YA YOLCULUK: HAMMİT

Necda Topçu



**Hammit**  
Cem Gülbent  
Timaş Çocuk

Timaş Yayınları'ndan çıkan Cem Gülbent'in beş kitapta müteşekkil Hammit serisinin ilk kitabı : "Yolculuk Başlıyor"

Hayal gücü, şüphesiz biz yetişkinleri de bu dünyanın acımasızlığından bir an olsun uzaklaştıracak güce sahip. Hayal kurmanın ve güçlü bir muhayyileye sahip olmanın hem biz yetişkinlerin içindeki çocukla kuracağı sıkı bağların hayatımıza katacağı artı değerler bakımından hem de henüz bizim "gerçekçi" olarak nitelendiğimiz her şeyden uzakta nefes alan çocuklarımızın kendilerine açacakları geniş yaşam alanı bakımından ele alındığında bir ihtiyacın sonucu olduğunu görürüz. Belki de bu sebepten dünya üzerinde hayal kurmamış ya da bir kere bile rüya görmemiş insan yoktur. Çocukken kurulan hayallerin çoğunda kötülükle mücadele eden bir kahraman vardır. Ve bu hayali kuran esasen o kahramanın kendisidir. İşte elimizdeki bu kitapta rüyasında kahraman olan 10 yaşında bir çocuğun yani Hamit'in rüya serüveni anlatılıyor.

Kitabın sonunda nereden geldiği belli olmayan Kibariye'nin sesi ise kitabın en ilginç yanı... Sahi bu kitap niye böyle bitti ki? ■

# Profil

çocuk'tan çocuklara

keyifli okumalar



**İstanbul'da bir gün**  
Kaplumbaga Battuta Günlükleri  
Zeynep Seyde Pakso



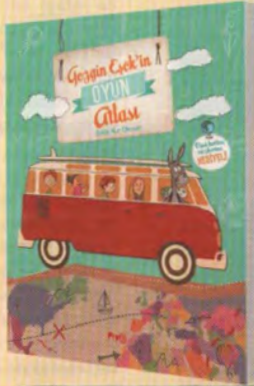
**Fil Ozof'un Bilim Günlüğü**  
Dr. Fatih Dikmen



**Ali, Yedi ve Uyuyamayan Koala**  
Zeynep Seyde Pakso



**Asiye**  
Kevun Beni Bu Okuldan!  
Hatemur Gurbuz



**Gezgin Eşek'in Oyun Atlası**  
Saide Nur Dikmen



**Kayıp Oruç Balığı**  
Zeynep Seyde Pakso

# TARİHÇİ, KUTB'ÜL MÜVERRİHİN, HALİL İNALCIK 100 YAŞINDA

Nida Nebahat Nalçacı



Emine Çaykara Hanım'a teşekkürleriyle...

Türkiye gibi, atalarını ne yaptığı ve ne idüğü üzerine sürekli kafa yoran, geçmişten bahis açmadan bir gün geçirmeyen, ama onunla da pek hesaplaşamamakla birlikte, tarihi ya övmek yahut da dövmek için gündeme getiren bir toplumda, tarihi yaşandığı gibi anlamaya çalışmak ve öylece aktarmak oldukça zor bir durumdur. İdeolojilerin gelip geçerken patronaj ile hakim olmaya çalıştığı -bazısının da oldukça haşarılı olduğu- tarih yazımı bilimi bu aşırı tahribatı yüzünden epey zorlanarak bugünlere geldi.

Tarihçiliği, bereketli kaynaklarına rağmen, bilinmeyen bir konuyu tetkik ederek ortaya çıkarmak ve yanlış bilineni düzeltmek için gösterdiği çaba ve gördüğü itibar hasesiyle bu denli acayip olan başka bir ülke var mıdır bilmiyorum ama Türkiye'de durum tam olarak böyle. Geçmişte yaşanmışları olduğu gibi aktarma şevki, ya ideolojik sebeplerle törpülenir yahut da ideolojik angajmana maruz kalmış tarihçi yorulur veya üşenir. Sonuç olarak, once fırsata rağmen olması gereken çok daha zayıf, hakikatten epeyce uzak ya da suya sabuna dokunmayan steril metinler çıkar ortaya.

Halil İnalcık, böyle bir toplum içinden çıkmış ama mesleğini kendi deyimiyle 'ahlak dersi vermeden', 'ideal-

ze etmeden' ve gerektiği zaman 'toz da kondurarak' yapan, Osmanlı tarihçiliğine benzer şekillerle başlayan gençler için de kale gibi sağlam bir rol modelidir. Akademik tarihçi olarak, 75 yıldır yaptığı onca araştırma, yazdığı binlerce sayfalık metinle İnalcık, tarihyazıcılığının zemininin hala kaydırılmaya çalışıldığı böyle toplum için muazzam, bir o kadar da ironik bir şansur.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, tarih yazımının artık devletlerin değil toplumların tarihine yöneldiği bir zamanda, bambaşka gerçeklerin ortaya çıktığı bir dönemde, hala anlatıcı tarihle avunan bir toplumun içinden, gene belgelerin verdiği işaretlerden uzaklaşmadan, hayal ve tasavvur gücünün de zorlanmasını tembihleyen bir hoca düşünün. Bunun, edebiyatla, görsel arşivle ve gerektiğinde musiki ile perçinlendiğinde ortaya ne leziz hakikatler çıkacağını işaretini de çalışmalarıyla gösteren ilkindendir Halil İnalcık.

Günümüzde de ortamlarda görülen ve yalnızca güncel/politik damak tadına uygun şeyleri tarihten bulup çıkararak, üstüne gene anakronik yorumlarla daha da tahrir edenlerin yanında Halil İnalcık tarihçiliği elbette tarifsiz kıymetlidir. Düşünsenize? Hem İstanbul: Bir İslam Şehri' hem de Has Bağçe'de 'Ays u Tarab'ı gibi, birbiriyle taban tabana zıt gibi görünen ama aslında Osmanlıları olduğu gibi yansıtmak adına bütün yarılarını yazma donanımı, cesareti ve şevkine sahip kaç kişi var bildiğiniz?

Fernand Braudel, "Akdeniz'i ihtirasla sevdim" der, Akdeniz Dünyası'nın önsözünde. Halil İnalcık da Osmanlı tarihini ihtirasla sevdi. Yine kendi deyimiyle, 'bütün emelinin Osmanlı tarihini gerçek bir tarih olarak yazmak, billahssa Osmanlıların tarihini çarpıtılmadan yazmak olduğu' ve bunu hem kendi ülkesi hem de Batı literatüründeki çarpıtmalar için yapmak olduğunu, talebelerini de bu yönde yetiştirdiğini defafile belirtti. Keza, talebeleri de İnalcık'ı anlatırken hep bu yönüne dikkat çekmiş.

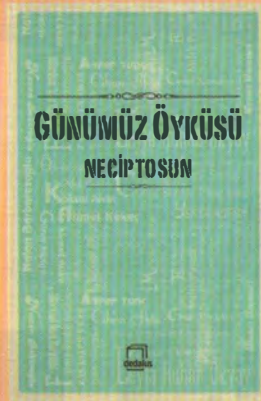
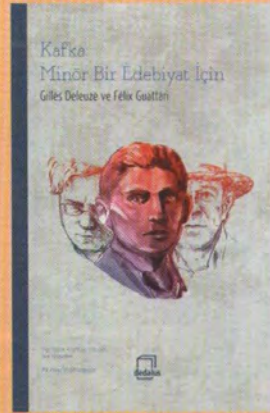
Metin okumayı, Osmanlı tarihinin öz kaynaklarını tetkik etmeyi ısrarla öğrencilerine öğrettiğini, 'tek yönlü vesikalarla çalışmadığını, tahrir defterinden, kadı siciline, beratlarla, epey de ilginç olarak edebi metinlere kadar

Hayatın bütün salhalarına girdiğini söyler İlber Ortaylı. Mozart'a benzetir İnalıcık'ın dehasını, eski talebesi Madeleine Zilli. 'Halil Bey, büyük ve iyi tarihçilerin yanında özeldir; diğerleri bir alana saptanmıştır ama o her şeyi sessizce, kendi kendine araştırır ve bilir. Sürekli olarak en doğru argümanları araştırmaya yönelen bir zihni vardır' der. Bununla birlikte, yeni çıkan araştırmaları da çok iyi takip ettiği için İnalıcık'ın en eski araştırmalarının raf ömrünün uzun olduğunu, onun makaleleri okunmadan tarih yazılamayacağını ifade eder.

Zilli'nin dediğini, ben gibi Osmanlı tarihine dair bir metin yazacak herkes yaşamıştır. İnalıcık'ın bizzat kendisinin talebesi olma bahtıyarlığını yaşamadan ama İnalıcık gibi, Osmanlı tarihinin, öz kaynaklarıyla dünyada bilinirliği için adeta bir köprü olarak ömrünü adayan hocam Suraiya Faroqi'deki aynı şevk ve azim sayesinde tamamladığım 'Osmanlı'daki Savaş Esirleri ve Zorunlu İstihdam' tezine yeni başladığımda, heybemde yalnızca daha evvelden biriktirdiğim scyyah anlatıları vardı. Taze bir tarihçi adayı olarak, Divanî yazıyı bile yeni yeni söküyordum ve günlerim metnin iskeletini nasıl doğrultacağımı düşünmekle geçiyordu. Suraiya Hanım, Halil İnalıcık'ın 'Servile labor in the Ottoman Empire' makalesini okumamı tavsiye etti. Köle istihdamına muhkem bir bakışla yazılmış makale 33 yıl sonra yolumu aydınlattı ve bana yalnızca arşiv belgeleri ve diğer metinleri lego parçaları gibi yerleştirmek kaldı. Tanıştığında da, ilk defa gördüğü bana upkı kendi talebelerine yaptığı gibi, yeni konum için bir dünya kaynak ve metod tavsiyesinin yanında, yeni ziyaretimin daveti şevkiyle uğurladı yanından.

Osmanlı tarihine dair ne merak edilse, hakkında yazılmış bir İnalıcık araştırması, ne okunsa dipnotunda bir İnalıcık atfı vardır. Mesleğe ilk başladığı zamanların eksik belge ve erişim sıkıntılara rağmen, Ctrl+F icadının olmadığı, pdf kütüphanelerimizi sırt çantalarımızdaki disklerde taşımadığımız zamanlardan bu zamana pek çok mikro ve niş konunun yanında bize Osmanlı tarihî kılavuzu ve yazılı atlası bıraktı Halil İnalıcık.

Yerim dar, yazmak istediklerim ise peşi sıra olsa buradan Viyana'ya kadar uzanır. Osmanlılar üzerine çalışan Türkiye ve Dünya tarihçileri, okurları ve tarihçilik adına hediye olan, Ahmet Yaşar Ocak'ın ifadesiyle Kutb'ül Müverrihin (tarihçilerin kutbu) Halil İnalıcık, ona bahşedilen uzun ömürle aynı zamanda Osmanlı tarihini yaşadığı gibi öğrenme bahtıyarlığını yaşattı bize. Ömrü daha da bereketlenesice... ■



ETKİNLİK GÜNÜ

5

EYLÜL

## TUZLU SUYU YENİDEN KEŞFETMEK

Yazları denize gümekten, veya sinüzit tedavimiz için kendisiyle muhatap olmaktan ibaret ise tuzlu su ile tanışıklığınız, onu keşfetmemizin vakidir. 14. İstanbul Bienali 'Tuzlu Su'ya bakmış ve farklı şeyler görerek "Tuzlu Su: Düşünce Biçimleri Üzerine Bir Teori" başlığı ile bunları bizimle paylaşmış. En az üç günde gezilebilecek türden olan bienal, Hoğaz'ın Avrupa ve Anadolu yakasını kapsayan 36 mekanda yer alıyor. Müzelerin yanı sıra tekneler, oteller, eski bankalar, otoparklar, bahçeler, okullar, dükkanlar gibi mekanlarda bulunuyor.

Tarihler : 5 Eylül 2015 / 1 Kasım 2015

Yer : İstanbul Modern, ARTER, Özel İtalyan Lisesi, Galata Özel Rum İlköğretim Okulu



6

EYLÜL

### BAŞSIZ SONSUZ BİR MEKANIN İMKANI

Bir ziyaretçi olarak serginin parçası olabileceğiniz, böylelikle mekanın sınırlarını sorgulayacağınız, zorlayacağınız bir çalışma "40 Metre, 4 Duvar, 8 Küp".

Tarih : 6 Eylül / 1 Kasım

Yer : Zorlu Performans  
Sanatları Merkezi



29

EYLÜL

### GÖRSEL MANÇOLOJİ

Barış Manço'nun beste ve sözlerini temsil eden Müzik Yayını şirketi Muzikotek, yaklaşık 1,5 senedir üstünde çalıştığı projeyi sanatseverlerle buluşturuyor.

Tarih : 29 Eylül / 29 Ekim

Yer : Eski Postane



13

EKİM

### KUKLALAR İSTANBULDA

İstanbul'da sanatın eğlenceye dönüştüğü Kukla Festivali 17 yaşında! 16 - 26 Ekim tarihlerinde gerçekleşecek festivali kaçırmayın.

Tarih : 13-25 Ekim

Yer : Fransız Kültür  
Merkezi, Oyuncak Müzesi

# SADECE EĞLENCE DEĞİLDİR SİNEMA

Abdullah Rıdvan Can

*"Görüntüler, gerçekliğe sahip olmanın güçlü  
bir yanılsamasını yarattığı için bizi büyülerler."*

J. Borges

“Hollywood, neredeyse sinemanın başlangıcıyla birlikte  
kendi üslubunu ve kültürel kodlarının vermiş olduğu  
öğeleri perdeye yansıtmada etkili pazar...”

“Film, Biçim ve Kültür”, Kültür kavramının işleyişi ve toplumsal kodlarla aktarımı meselesini açılınırken klasik Hollywood stiline ayrıntılı olarak referans alındığı; senaryo işleyişi, teknik gelişim süreçleri, sinemanın sanat oluşuna kadarki evrimi, film yaratıcıları, biçimsel üslup belirleyici etmenler gibi çok detaylı başlıkları inceleyen; Robert Kolker imzalı ve Ertan Yılmaz çeviriyle Türkçeye kazandırılmış bir eserdir. Eseri bir başka yönden değerli kılansa, çeviri sürecinde çevirmen; öğrencisi ve akademik dostu olan altı kişiyle daha çalışmış olmasıdır. Filmi; biçimsel olarak incelerken teknik, kültürel olarak incelerken felsefi ve sosyo-kültürel, film sanatının bizzatı kendisini incelerken ise görsel tasarımı öğelerinin her bir etmenini-senaryo, hikâye, ışık, ses, akımlar, üsluplar vs.-dönemsel olmaktan ziyade bütünsel bir bakış açısıyla irdelenmiş. Kitabın giriş yazısının bir yerinde kitabın yazarı; “Film, Biçim ve Kültür’de, film kültür içinde nerede yer alır, onun popülerliğini ne oluşturur ve neden popülerlik bazen onu kinamak için kullanılır gibi, filmin bütün bağlamlarına(televizyon ve yeni medyaya göndermelerle birlikte) yakından bakacağız” demektedir. Özellikle Hollywood Filmleri üzerinden ele alınacak olan kültür ve kültürün işleyişi, önemli dönemlerle ve teknik okumalarla güçlendirilmiştir. Teknik manada ilk çıkış noktası ve ele alınan konu; görüntü ve gerçeklik yanılsamalarının ilk zamanlardaki oluşturduğu algıya yönelik sürecin analizi; sinemanın teknik bir devrim olarak ileride bir sanat disiplini olacağı öngörüsü olmadan işlemiş olmasıdır. Devamında ele alınan konu başlıklarıyla birlikte, kapsayıcı bir Sinemaya Giriş eseri oluşturulmaya çalışılmıştır.



## Film, Biçim ve Kültür

Robert Kolker

Deki Yayınevi

Kitabın esas meselesi ve kitapta da referans olarak işlenen konu; güçlü ekonominin ve baskın teknolojisi sayesinde filmi yapma işini daha en başından beri endüstri haline getiren Hollywood’un, ülke sinemalarına pazarladığı filmlerin; ulusal film yapımcıları, yönetmenleri ve düşünürleri tarafından reddedilmesiyle başlayan, sinemada farklı seslerin ve fikirlerin ortaya çıkmasını sağlaması... Kitapta bahsi geçen; görüntü ve gerçeklik, teknik ve biçimsel etmenler, tür sineması, yönetmen sineması, kültür kodları ve kültür kuramları, sinemada öykü anlatıcılığı gibi detaylı konu başlıkları altında irdelenen tüm mesele; Hollywood etkisiyle kendisine başka alternatifler belirlemek zorunda kalan kültürel altyapılarını perdede görmek isteyen sinemacıların genel çerçevesini çizmek ve günümüzdeki bloklara ayrılması film yapım anlayışının sınırlarını belirlemektedir. ■

## THE WALK / YÜRÜYÜŞ

Son dönemlerde Hollywood, gerçeğin kurmacası üzerine hem görkemli hem de incedilli eserlere imza atmaya çalışıyor. Geçtiğimiz ay vizyona giren ve Oscar için şimdiden adı geçen Everest filmi bunlardan bir tanesi... Bu ay ise yine gerçek bir hikâyeye sirtını yaslayan yönetmenlerden biri olan Robert Zemeckis imzalı The Walk seyirciyle buluşuyor. Film, 1974 yılında, Dünya Ticaret Merkezi'nin İkiz Kuleleri arasında gerilen tel üzerinde yürümek isteyen, Fransız artist Philippe Petit'in gerçek hikâyesini konu alıyor. Tabii, gerçeklik ve kurmaca evreni birbirine tayan tabana zıt iki kavramken bu, ne derece hassas bir biçimde sinemaya aktarılıyor merak konusu. Ayrıca filmin 3D seçeneekli bir film olduğunu söyleyerek gişede önemli bir beklentisinin olduğunu hatırlatalım, Forest Gump'ın yönetmeninin.

2015 / DRAM / 123' / İNGİLİZCE / 9 EKİM 2015



## AMY

Back to Black şarkısıyla tüm dünyada gündeme oturan ve upki Kurt Cobain, Mia Zapata, Jim Morrison gibi 27 yaşında ölen Amy'nin hayatını; Senma, Far North gibi filmleriyle tanınan, BAFTA ödüllü yönetmen Asif Kapadia'nın yorumuyla izleyebilirsiniz. Yönetmen, 6 kez Grammy Ödülü kazananın ünlü şarkacı Amy Winehouse'ın yürek burkan hayat hikâyesini sanatçının kendi sözleriyle beyazperdeye taşıyor. Gün yüzüne çıkmamış arşiv görüntülerinin ve daha önce dinlemediğimiz şarkıların da yer aldığı, vurucu, duygu dolu film, pek azımızın yapabileceği bir şekilde yaşadığımız dünyaya ışık tutuyor. Amy, yeteneğinin sınırlarını aşan saf bir caz sanatçısıydı. Fakat medyanın dikkatini; onun bu durumu değil de daha çok sorunlu ilişkileri ve benimsediği hayat tarzı çekti. Saldırgan ve insafsız bir şekilde eleştirilen Amy, geride bıraktığı önemli eserlerle genç yaşta popülarizmin kurbanı oldu.

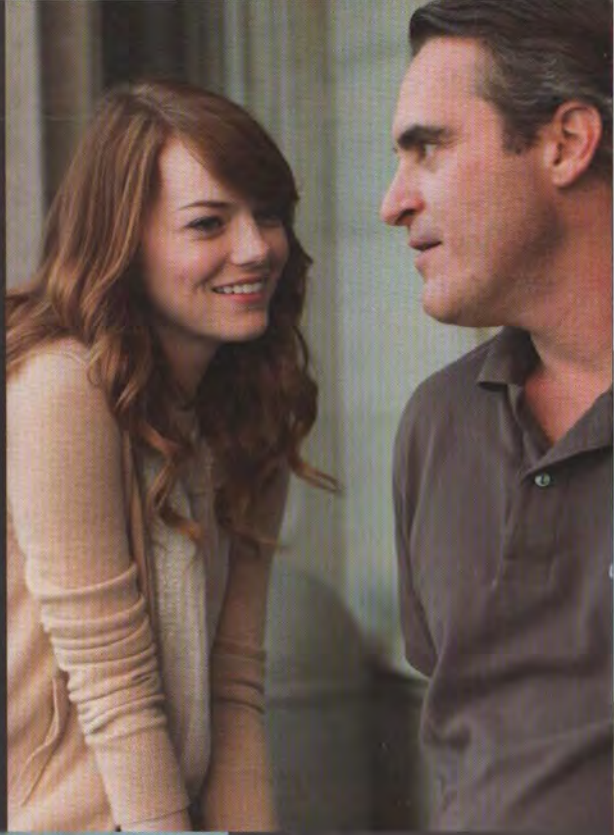
"Ve ben de geri gidiyorum, ben bize geri dönüyorum."  
(Back to Black)

2015  
DRAM - GERİLİM - MACERA  
150'  
İNGİLİZCE  
18 EYLÜL 2015

## IRRATIONAL MAN MANTIKSIZ ADAM

"Her" filmiyle geçtiğimiz yıl adından çokça söz ettiren Joaquin Phoenix'ın son dönemlerde yaşamaktan zevk alamayan, duygusal olarak dibe vurmuş bir felsefe profesörünü canlandırdığı filmin yönetmen koltuğunda ise mizahın ince golgelerini keşfeden Woody Allen oturmuştur. Abe (Joaquin Phoenix), politik aktivizmden okulda verdiği derslere kadar yaptığı hiçbir şeyle fark yaratamadığına inanmaktadır. Hayatında yeni bir sayfa açmak için küçük bir kasabaya yerleşir ve orada ders vermeye başlar. Öğrencisi Jill Pollard (Emma Stone) ise sınıfın en başarılısıdır ve zamanla Abe'le aralarında bir arkadaşlık başlar. Jill her ne kadar erkek arkadaşı Roy (Jamie Blackley)'a aşık olsa da Abe'in ıstırap dolu, sanatçı kişiliğini ve egzotik geçmişini karşı konulamaz derecede çekici bulmaya başlar. Film, fikir sancıları üzerine önemli bir deneyim olmasının yanında kullandığı ince mizahla da ilgi çekecek gibi...

2015  
DRAM  
96'  
İNGİLİZCE  
09 EKİM 2015



## THE HIGH SUN GÜNEŞ TEPEDEYKEN

Güneş Tepedeyken kimse gölgesinden kasa değildir. Muhakkak ki Bosna denince akla ilk gelen şey ayrılıklardır; Fikirler, evler, işler, görüşler... Aşklar! Cannes'da Jüri Özel Ödülü dönen ve Bosna Savaşından sonraki otuz yıla yayılmış imkansız bir aşkın hikayesini anlatan film Dalibor Matanić imzasını taşıyor. Hikâyesinde mekân olarak taşırayı seçen yönetmen, dışı kapalı küçük bir toplum yapısını, önemli detaylarla ele alarak büyük resme odaklanmamızı sağlıyor. Savaşın kırımları kafa yaracak kadar büyük olmasa da ayaklabının içerisinde kaçtığı zaman rahatsız edecek kadar küçük ve çok olduğu aşikardır. Aşkın ardında imlenen gerçeklerle yüzleşme filmi olmasıyla ciktate değer bir film olduğunu kanıtıyor.

2015  
DRAM  
123'  
HİRVATÇA  
30 EKİM 2015



**Leyla Erbil Kitabı**  
Elmas Şahin  
Yitik Ülke Yayınları

Ta bulara karşı kendi özel dilini yontmuş bir yazar... İçinde bulunduğu dünyanın eleştirisinden geri durmamış, cesur bir kadın... Kitap işte böylesi bir portreyi Leyla Erbil'i bütün boyutlarıyla anlatıyor. Saygıyla okunmayı hak eden bir metin.



**Taş Gün**  
Ömer Aygün  
160. Kilometre Yayınları

İlk baskısı 2002'de yapılmış Taş Gün'ün ve kitap bugün hâlâ güncel. Çünkü saf şiirden ve taştan ayrı anda yontulmuş nusralar var burada.. Ve şimdi 13 yıl sonra yeniden düzenlenmiş haliyle okurun karşısında. Has şiir sevenlere.



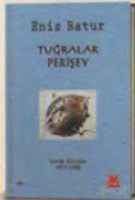
**Türkiye'ye Ait 100 Büyük Yanılgı**  
Metin Solmaz  
Ağaçkakan Yayınları

Rock Sözlüğü'nü ve Türkçe Pop'un tarihini yazarak önemli bir boşluğu kendi üslubuyla dolduran Metin Solmaz şimdi de bir efsanesavarla karşınızda. Türkiye'ye has yanılgı ve sanrılarla yine kendi üslubuyla girişiyor. İyi de ediyor.



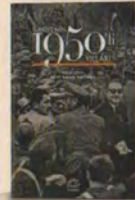
**Bin Yıllık Hemşehri**  
Halil Babilli  
April Yayınları

Ölümsüzlüğe mahkûm edilmiş Bizanslı İstanbul sakini yardımsever Theo'dan okurlara büyük bir rehberlik ve dedektüf-lik hizmeti... Bu şahane roman, İstanbul'un ve Theo'nun asırlardır süren hayatını sayfalara sığdırmayı başarıyor.



**Tuğralar, Perişey**  
Enis Batur  
Kırınca Kedi

Şair, yazar, yayıncı Enis Batur'un lirik şiirlerini topladığı Tuğralar 1985'te, Perişey 1992'de basılmıştı. Şimdi iki kitap bir arada yeniden basıldı. 1973'ten 1992'ye ustanın 19 yıllık birikiminin hüznünlü bir şubesi niyetine de okunabilir.



**Türkiye'nin 1950'li Yılları**  
Mete Kaan Kaynar  
İletişim Yayınları

Demokrat Parti iktidarıyla geçen ve 27 Mayıs darbesiyle sona eren 50'ler Türkiye-sinin tarihi, siyasal, iktisadi ve kültürel manzaralarına dair parçaklardan oluşan ama finalde bütünlüklü bir çalışma. Kitap aynı zamanda renkli portrelerden oluşuyor.



**Kana Bulanmış Sakal**  
Daniel Galera  
Çev: Emrah İmre  
Can Yayınları

Brezilya'nın genç romancılarından Daniel Galera, bu dördüncü romanında, her şeyin sütlüman olduğu bir kasabada hakikat arayışları ve yüzleşmelerle birlikte kötülüğün açığa çıkışı ve insanın kaçınılmaz dönüşümünü anlatıyor.



**Osmanlı Padişahları**  
Reşat Ekrem Koçu  
Doğan Kitap

Popüler Osmanlı ve İstanbul tarihçiliğinin renkli ismi Reşad Ekrem Koçu tarihe sadakatle magazin arasında gidip gelen bir isim. Osmanlı Padişahları kitabı da Koçu'nun eşsiz birikiminden ve şen şakrak üslubundan izler taşıyor.



**Bayan Peregrine'in Tuhaf Çocukları**  
Ransom Riggs  
Çev: Aşlı Dağlı  
İthaki Yayınları

ABD edebiyat dünyasının son yıllardaki en çarpıcı metinlerinden biri olan bu roman adeta sincemayla yarışıyor. Eski fotoğrafların gizemiyle ilerleyen sürükleyici ve gerilim dolu bu macera bir yetimhanenin sırlarını açığa çıkarıyor.

# KİTAP VİTRİNİ



**Ferec**  
Varlığın Ateşi  
Hüseyin Tunc  
Profil Kitap

Hüseyin Tunc'un üç yıl aşkın bir süredir üzerinde çalıştığı FEREC alt başlık olarak da "Varlığın Ateşi" ismini taşıyor. Profil Kitap tarafından yayımlanan roman güncel olayları felsefi ve psikolojik etkileşimler ve tartışmalar etrafında işliyor.



**Edebi Mutlak**  
Placouc Labarthe  
Jean - Luc Nancy  
Çev: Sevgican Toy Teyssyre  
İnsan Yayınları

1800'lere doğru Schlegel kardeşlerin etrafında temsil edilen romantizm, öznenin kendi üretimini önemsemişti. Bu kitap, romantizmin üzerimizde uyguladığı baskının, kuşatıcı okluğunun bilinmemesiyle doğru orantılı olduğunu gösteriyor.



Tasarladığı kitap kapaklarıyla dikkat çeken  
Geray Gençer ile konuştuk...

## GERAY GENÇER; ZAMANIN RUHUNU TASARLAMAK

**Kitap kapaklarını tasarlarken dikkat ettiğin detayları 3 maddede özetler misin?**

- Kitabın sesini potansiyel okuyucusuna duyurabilecek görsel dünyayı kurgulamak.
- Özgün ve ilgi çekici görseller üretmek.
- Kitabın içeriği ile ilgili mizah ve zekice oyunlar barındıran görsel ifadeleri araştırmak.

**Tasarımda iltimas gösterdiğin renkler ve yazı karakterleri var mı?**

Bütün renkleri kullanmaya çalışıyorum içerik özelinde uygun olduğunu düşündüğüm her renk kombinasyonunu denemeye açtım ancak geriye dönüp tasarladığım kitap kapaklarına baktığımda içinde mavi renk bulunan birçok kitap kapağına rastlamak mümkün. Yazı karakteri konusunda da aynı şekilde; içerik ve hedef okuyucuya ulaşmam için en uygun hangisiyse arşivim içinden onu seçmeye özen gösteriyorum.

**Şimdiye kadar tasarladığın kitap kapakları arasında en sevdiğin tasarımı hangi kitaba ait?**

Dönem dönem değişiyor, hazırladığım kapak tasarımımdan çok o kitabın metniyle kurduğum ilişki beni daha çok ilgilendiriyor. Son dönemde "Ulusların Düşüşü" benim en severek okuduğum kitap oldu. Zamanın ruhunu yakaladığını düşündüğüm kitapları okumayı seviyorum. İçselleştirebildiğim bu tür kitapların kapaklarını tasarlarken de doğal olarak çok daha özgün sonuçlar alabiliyorum.

**En beğendiğin kitap kapağı hangisi?**

J. L. Borges'in editörlüğünü yaptığı "Babil Kitaplığı" serisi hem içerik hem de tasarımı açısından en beğendiğim kitap serisi. Franco Maria Ricci ve Marcella Boneschi'nin hazırladığı bu seri boyutuyla, kağıt seçimi, illüstrasyon ve tasarımına gösterilmiş olan özen nedeniyle yıllardır en sevdiğim kitap kapaklarını oluşturuyor.

**Keşke ben tasarlasaydım dediğin yerli ya da yabancı bir kitap var mı?**

Beat kuşağına duyduğum ilgi dolayısıyla Jack Kerouac'ın "On the Road" (Yolda) kitabının kapağını tasarlamayı çok isterdim. Özdemir Asaf ve Cemal Süreya'nın şiir kitaplarını seri olarak tasarlamak da güzel olurdu... ■



# Sinemaya Dair Güzel Şeyler Hayal Perdesi'nde

İKİ AYLIK  
SİNEMA  
DERGİSİ

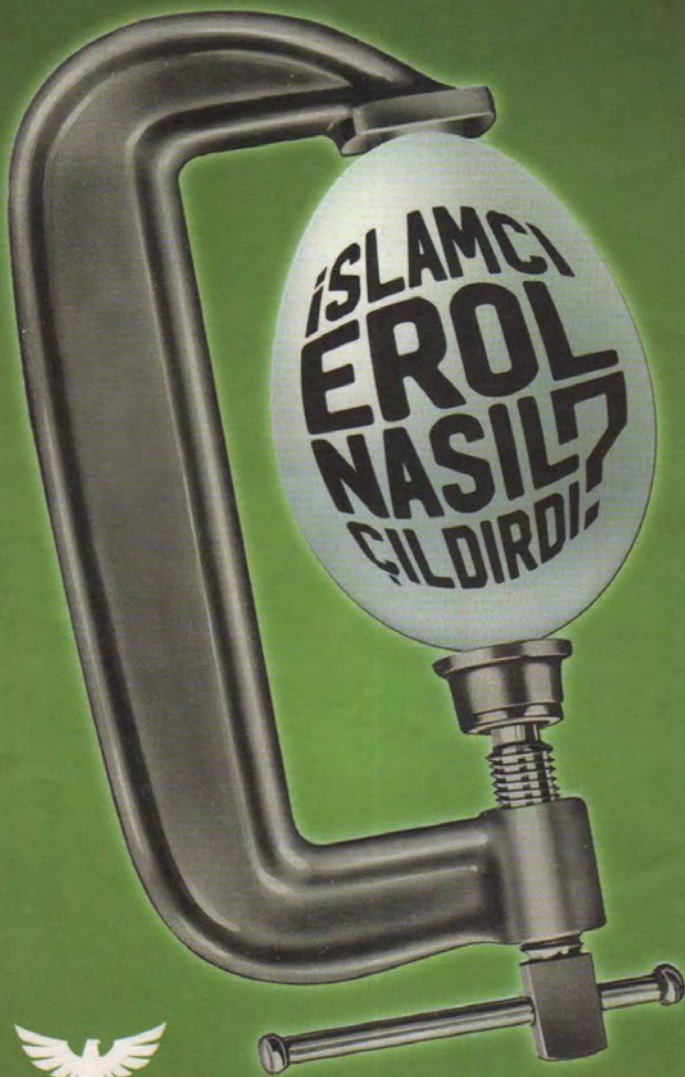


*Yeni Sayısı Çıktı!*

**BİLİM  
VE  
SANAT  
VAKFI**

Vefa Cad. No: 48 34134 Vefa İstanbul  
Tet: 0212 52822 22 • Faks: 0212 513 32 20  
hayalperdesi@hayalperdesi.net  
[www.hayalperdesi.net](http://www.hayalperdesi.net)





# NIHAT GENÇ



APRIL